

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**FRAZEOLOGISMY V ROMÁNU „OTCOVÉ A DĚTI“
I. S. TURGENĚVA A PROBLÉMY JEJICH PŘEKLADU
DO ČEŠTINY**

The idioms in I. S. Turgenev's novel „Fathers and Sons“ and problems of
their translation into Czech

Фразеологизмы в романе «Отцы и дети» И. С. Тургенева и проблемы
их перевода на чешский язык

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE V ČESKÉM JAZYCE

Studijní program: Ruština pro překladatele

Vedoucí práce: prof. Ludmila Stěpanova, CSc.

Autor: Bc. Tomáš Kožusznik

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma Frazeologismy v románu „Otcové a děti“ I. S. Turgeněva a problémy jejich překladu do češtiny vypracoval samostatně a veškerou použitou literaturu i ostatní podkladové materiály, které jsem při psaní použil, uvádím v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci dne 30. března 2017

Bc. Tomáš Kožusznik

V této části bych chtěl co nejsrdečněji poděkovat vedoucí mé magisterské diplomové práce prof. Ludmile Stěpanové, CSc., za pomoc, cenné rady, připomínky, důležité poznatky, odborné konzultace, které mi během psaní této práce poskytla a také za její nekonečnou trpělivost.

Obsah

ÚVOD.....	6
1. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1.1. Ivan Sergejevič Turgeněv (Иван Сергеевич Тургенев).....	8
1.1.1. Román „Otcové a děti“ a jazyk díla	9
1.2. Frazeologie jako vědecká disciplína	12
1.2.1. Frazeologismus.....	14
1.2.2. Kategorické příznaky frazeologismu.....	16
1.2.3. Klasifikace frazeologismů	18
1.2.4. Funkce frazeologismu	20
1.3. Translatologie jako vědecká disciplína	21
1.3.1. Definice překladu	22
1.3.2. Tři fáze překladatelského procesu	23
1.3.3. Překlad frazeologismů	27
2. PRAKTICKÁ ČÁST	30
2.1. Třídění frazeologismů dle míry ekvivalence.....	30
2.1.1. Blízké frazeologické ekvivalenty	30
2.1.2. Relativní frazeologické ekvivalenty	34
2.1.3. Frazeologické analogy	36
2.1.4. Kalkované frazeologismy	39
2.1.5. Frazeologismy přeložené jedním slovem	43
2.1.6. Opisný překlad frazeologismů.....	46
2.1.7. Ostatní.....	50
ZÁVĚR	56
РЕЗЮМЕ.....	59
BIBLIOGRAFIE.....	68
PŘÍLOHA I. – Blízké ekvivalenty.....	71
PŘÍLOHA II. - Relativní ekvivalenty	79
PŘÍLOHA III. - Frazeologické analogy	88
PŘÍLOHA IV. – Kalkované frazeologismy.....	91

PŘÍLOHA V. – Frazeologismy přeložené jedním slovem	96
PŘÍLOHA VI. – Opisný překlad frazeologismů	105
PŘÍLOHA VII. – Ostatní	114
PŘÍLOHA VIII. – Grafické znázornění rozčlenění frazeologismů	118
ANOTACE	121
ANNOTATION	122

ÚVOD

Při studiu cizích jazyků se studenti nesetkávají jen se slovní zásobou každodenního života, ale pronikají do tajů kultury, dějin, fonetiky, gramatiky a dalších odvětví, díky kterým se z nich postupně stávají odborníci nejen ve znalosti jazyka, ale i v přidružených oborech a oblastech. Některé složky jazyka jsou ale při výuce často opomíjeny i přes jejich důležitost a praktičnost. Jednou z nich je i frazeologie, dle mého názoru jedna z nejdůležitějších a nejvíce praktických součástí každého jazyka. Frazeologismy odráží poznatky a zkušenosti určitého národa. Aniž bychom si to uvědomovali, obklopují nás od narození, setkáváme se s nimi den co den a jsou nám vhodnými pomocníky při vyjádření situace či skutečnosti, na kterou běžná slovní zásoba nestačí.

Téma diplomové práce *Frazeologismy v románu „Otcové a děti“ I. S. Turgeněva a problémy jejich překladu do češtiny* jsem si vybral proto, abych se více zorientoval v problematice jejich překládání a také lépe pronikl pod pokličku ruských frazeologických obrátů. Díky jejich znalosti se člověk dokáže nejen lépe vyjadřovat v jazyce mateřském, ale také v jazyce cizím.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části pojednávám o Ivanu Sergejeviči Turgeněvovi, autoru zkoumaného díla a typických rysech jeho jazyka. Dále pak objasňuji pojmy *frazeologie* a *frazeologismus*, *translatologie* a *překlad*, uvádím některé kategorické příznaky a funkce frazeologismů či postupy při překladu frazeologických obrátů, které využívám v praktické části.

K vypracování praktické části jsem použil frazeologismy nalezené v románu *Отцы и дети*. Ke zkoumání frazeologismů v tomto díle jsem užil vydání románu z r. 2015 z nakladatelství *Азбука* v Petrohradu. Následně jsem zjišťoval, jakými způsoby byly přeloženy excerpované ruské frazeologismy v českém překladu románu *Otcové a děti*. Ku pomoci mi bylo české vydání této knihy vydané v roce 1975 nakladatelstvím *Odeon*, pro které dílo přeložil JUDr. Prokop Voskovec. Celkově jsem z ruského originálu excerpoval 282 frazeologismů a následně vyhledal jejich překlad v českém vydání. Podle způsobu překladu jsem frazeologismy rozřídil do skupin podle míry ekvivalence překladu (blízké frazeologické ekvivalenty, relativní frazeologické ekvivalenty, frazeologické analogy, kalkované frazeologismy, frazeologismy přeložené

jedním slovem, opisný překlad frazeologismů, ostatní). Z každé skupiny jsem následně vybral nejzajímavější způsoby překladu frazeologismů, které podrobně rozebírám a popisuji v jednotlivých kapitolách praktické části, ke každému frazeologismu uvádím užitý kontext v ruštině a češtině, případně dávám návrh možného řešení překladu frazeologismů tak, aby byla zachována co největší míra ekvivalence.

K práci je připojeno 7 příloh ve formě tabulek, do kterých jsem roztřídil podle způsobu překladu a míry ekvivalence veškeré excerpované frazeologismy. U každého hesla uvádím základní tvar ruského frazeologismu, základní tvar ekvivalentu frazeologismu v překladu a kontexty v obou jazycích. V přílohách je celkem uvedeno 273 jednotek. Pokud se frazeologismus v díle opakoval a byl přeložen stejným způsobem, je v tabulce uveden pouze jednou. V příloze č. VIII je pak graficky znázorněno roztřídění frazeologismů.

1. TEORETICKÁ ČÁST

V této části mé diplomové práce pojednávám o ruském spisovateli Ivanu Sergejeviči Turgeněvovi (Иван Сергеевич Тургенев), autoru zkoumaného díla *Otcové a děti* (Отцы и дети) z pohledu frazeologických jednotek. Dále objasňuji pojmy, jako jsou *frazeologie* a *frazeologismus*, *translatologie* a *překlad*. Uvádím také tři fáze překladatelského procesu, kategorické příznaky, klasifikaci a funkci frazeologismů a také se zabývám problematikou překladu frazeologismů z výchozího jazyka do jazyka cílového.

1.1. Ivan Sergejevič Turgeněv (Иван Сергеевич Тургенев)

Ivan Sergejevič Turgeněv se narodil 9. listopadu 1818 ve městě „Orjol (Орёл)“ v západním Rusku. Stal se světově proslulým ruským realistickým prozaikem i autorem společensko-psychologických románů. Vyrůstal v zámožné a vzdělané aristokratické rodině. Zde získal základní vzdělání a znalost cizích jazyků. Despotismus, se kterým jej matka vychovávala, v něm jen podněcoval citlivost. Po studiu na soukromých moskevských gymnáziích nastoupil na moskevskou, později také petrohradskou univerzitu, kterou absolvoval v roce 1836. Díky studiu na berlínské univerzitě mezi lety 1838 – 1841, kde se zabýval filosofií a klasickou filologií, se stal nejvzdělanějším členem spisovatelské generace té doby. Nejen pobyt v zahraničí, ale také cesty po Holandsku, Francii, Rakousku a Švýcarsku výrazně rozšířily Turgeněvovy obzory. Byl také významným zastáncem klasické německé filozofie v Rusku. Díky vztahu s francouzskou umělkyní Pauline Viardotovou, pobýval Turgeněv téměř neustále v zahraničí, čímž tvořil spolu s A. I. Gercenem nejpevnější spojení Ruska s evropským intelektuálním, uměleckým a společenským vývojem. Díky jeho postavení v kroužku francouzských spisovatelů kolem G. Flauberta a jeho mnohočetným konexím s kulturními činiteli Evropy se stal propagátorem ruské literatury v zahraničí. Sám také překládal do angličtiny a francouzštiny díla Puškina, Gogola, Tolstého a dalších. V roce 1842 po svém návratu do Moskvy Turgeněv složil závěrečné zkoušky, poté na nějakou dobu sloužil na ministerstvu vnitra v Petrohradě. Když se seznámil s V. Bělinským, začal Ivan Sergejevič spolupracovat s časopisem *Sovremennik* (Современник). (Ševčíková 1983) (Степанов 2015: 313) (Rusová 1982: 4-5)

Jeho první díla byla lyrická. Turgeněvovy lyricko-epické básně, jako jsou např. Paraša (Параша) či Razgovor (Разговор), téměř eklekticky navazují na ruskou romantickou a postromantickou poezii, proto nejsou tak originální jako lyrika. V letech 1843 - 1852 napsal devět her, které ale nebyly inscenovány kvůli přísné cenzuře, čímž Turgeněv kapituloval na další dramatickou tvorbu. Úspěch Lovcových zápisků, vydaných v roce 1852 předurčil Turgeněva k další prozaické tvorbě. Později díky Gercenově pozitivnímu hodnocení Lovcových zápisků měl Turgeněv problémy s policií. Záminkou k jeho pozdějšímu zatčení a vyhoštění do rodového statku pod policejní dohled posloužil Gogolův nekrolog. Ve svých prvních románech Rudin a Šlechtické hnízdo, které vznikly v druhé polovině padesátých let, vytvořil Ivan Sergejevič výrazné typy, tzv. „zbytečných lidí“, které byly charakterově podobné Gončarovovu Oblomovovi či Lermontovovu Pečorinovi. Tyto romány byly pozitivně přijaty jak kritiky, tak i čtenářskou veřejností. Stejně přijetí však nečekalo Turgeněvův následující román Otcové a děti, který vyvolal bouřlivé diskuze. Autor v něm totiž poukazuje na protikladné ideologie generací. (Ševčíková 1983)

1.1.1. Román „Otcové a děti“ a jazyk díla

Román „Otcové a děti“ je nejvýznamnějším dílem I. S. Turgeněva. Idea a námět románu vznikly v létě roku 1860, tedy v době přípravy a realizace zemědělské reformy Ruska. V této době šlechta ztrácí svou vůdčí pozici ve společenském životě země. Celková představa o konečné podobě díla byla autoru jasná již na podzim téhož roku. Autor byl v tomto období podrážděn články Dobroljubova a Černyševského, což jej také vedlo k ukončení spolupráce s redakcí časopisu Sovremennik (Современник) a jeho nové dílo tak nabídl časopisu Russkij vestnik (Русский вестник). První část románu autor napsal poměrně rychle, pak ale na dlouhou dobu psaní románu odložil a vrátil se k němu až v létě roku 1861. Druhou polovinu románu pak Turgeněv v záchvatu inspirace rychle dokončil. Měl ale vážné obavy z neúspěchu. (Степанов 2015: 283-284) (Маркович 2015)

Turgeněvovým záměrem bylo porozumění charakteru „nových lidí“, tj. hrdinů nové éry ve společenském životě tehdejšího Ruska. Roku 1862 byl román poprvé vydán a čtenáři se seznámili s hlavním hrdinou Jevgenijem Bazarovem, hlasatelem nihilismu. Tato postava vzbudila ostré diskuze nejen mezi kritiky, ale také čtenáři. (Přerostová 1983: 37)

Podstatou románu je spor liberálů a demokratů. K odhalení individuálních rysů hlavních hrdinů je použit dialog, což poukazuje na spor „otců“ a „dětí“. Jazyk hrdinů a jazyk autora na sebe vzájemně působí. Způsob vyjadřování hlavního hrdiny Bazarova je silně protichůdný způsobu vyjadřování statkářů Kirsanových, ne ale slovní zásobou, ne výběrem slov, ale způsobem vyjadřování. Bazarov se vyjadřuje důrazně, krátce, jasně, kategoricky a přesně, což odpovídá jeho charakteru (je přímý a nezávislý, věří sám sobě a svým činům). Statkáři Kirsanovi mluví rozvláčně a s vybranou zdvořilostí. Pavel Petrovič například obšírně hovoří o velikosti aristokratů a Bazarov pouze krátce odpovídá: *дрянь, аристократишко*. Na otázku Pavla Kirsanova: *Не так же ли вы болтаете, как все?* odpovídá: *Чем другим, а этим грехом не грешны*. Jeho krátkost řeči svědčí o jeho stálé připravenosti přejít od slov k činům: *Нечего делать! – сказал наконец Базаров. – Взялся за муж – не говори, что не дюж. Приехали смотреть помещиков, давай их смотреть!*. Hlavní hrdina se také vysmívá tradičním frazeologismům, které šlechta neustále užívá, například: *Аристократизм, либерализм, прогресс, принципы... сколько иностранных... и бесполезных слов! Русскому человеку они даром не нужны*.

V řeči Bazarova se vyskytuje mnoho odborných slov, které jsou spjaty s přírodními vědami a medicínou (*симптом, человеческий экземпляр, опыты, телесные недуги, латинская терминология, ...*), a také mnoho politických a filozofických výrazů, které vyjadřují jeho názor na současný svět (*нигилизм, доктринерство, община, парламентаризм, ...*). Hlavní hrdina často také používá charakteristická hodnotící epiteta, která odhalují jeho vztah k různým lidem, například: *архаическое явление; славный мальчик; божья коровка; баба с мозгом; третий калач; мякотький, либеральный барич; ...*atp.

Jazyk Bazarova je charakteristický interakcí spisovného jazyka s lidovou slovní zásobou. Je mu blízká hovorová lidová intonace, kterou před použitím zvažuje. Hrdina užívá také přísloví a rčení, jako jsou například: *бабушка надвое сказала, шила в мешке не утаишь, там хорошо, где нас нет, мертвый живому не товарищ, днем с огнем не сыскать, ...* Někdy také lehce mění lidové výrazy a používá je ve svých projevech řeči, například: *обломаю дел много, для – ради важности, дурь из него вся вышла, бедность, говорят, не порок, ...* O jednoduchosti a demokratičnosti hlavního hrdiny, a také o jeho pohrdání šroubovanými

a vyumělkovanými výrazy, které šlechta užívá, svědčí všední lidové výrazy a občas také hrubá slova a obraty, např.: *мать у меня такая сердобольная, черт меня дернул, нет, это дудки, коли брюха не отрастил, ...* Bystrý rozum Bazarova a schopnost logicky rozvíjet svou řeč se projevuje jeho vlastními, trefnými bonmoty, jako například: *Природа не храм, а мастерская, и человек в ней работник; Настоящий человек тот. ... которого надобно слушаться или ненавидеть.*

Je zajímavé, že intonace hlavního hrdiny se mění v závislosti na tom, ke komu Bazarov hovoří. S Pavlem Petrovičem mluví přímo a jednoduše, čímž s posměchem a opovržlivou ironií snižuje vysokou úroveň řeči svého „soupeře“. Při debatě s Nikolajem Petrovičem lze cítit shovívavou a podřizující intonaci na rozdíl od Arkadie, se kterým hovoří poučným tónem. S Fenečkou, ženou z lidu, mluví zcela jiným způsobem, než s hrdou aristokratkou Odincovou. Do řeči Kirsanových je promítnut jejich charakter a světonázor. Pavel Petrovič, hlavní ideologický protivník Bazarova, se vždy jeví, když Bazarov povýšeně zachovává vysokou úroveň vyjadřování a strojenost, například: *Я имею честь предложить вам следующее; смею склазать* atd. Tyto výrazy zdůrazňují vytříbenost, chladné a bezcitné jednání. Pavel Petrovič se staví do role liberálního člověka milujícího vývoj a toto se snaží také vyjádřit ve svých projevech. Proto používá slova a obraty, které jsou charakteristické pro tehdejší šlechtickou společnost, např.: *Личность, милостивый государь, - вот главное...ибо на ней все строится; логика истории; цивилизация; материализм* a další. Celkově se Pavel Petrovič často uchyluje k francouzštině, hlavně v těch případech, kdy je pro něj těžké přesně vyjádřit svou myšlenku v ruském jazyce. Nikolaj Petrovič je ostýchavý, poddajný, ústupný a nemá svůj vlastní názor, proto jsou jeho proslavy nejisté, shovívavé a rozvláčné. Můžeme to pozorovat na příkladech, jako jsou: *Только вот чего я в толк не возьму. Кажется, я все делаю, чтобы не отстать от века: крестьян устроил, ферму завел, так что даже меня во всей губернии красным величают; читаю, учусь, вообще стараюсь стать в уровень с современными требованиями, - а они говорят, что песенка моя спета. Да что, брат, я сам начинаю думать, что она точно спета.* Charakter Arkadije není ještě zcela ucelen, on pouze interpretuje cizí myšlenky a slepě imituje Bazarova.

Jazyk autora se projevuje v popisech, přímých vyjádřeních, komentářích k výroky hrdinů, stavbě dialogů a poznámkách. Například, když vyjadřuje převahu

Bazarova ve sporu s Kirsanovem, autor zdůrazňuje vyrovnanost a trpělivost nihilisty. Autor prověřuje vliv nezvratné logiky a síly Bazarova a někdy přerušuje jeho řeč ironickými komentáři. Zato když hovoří Pavel Petrovič, autor jej neustále přerušuje, vpadá do jeho řeči a tím přesvědčuje o tom, že se Pavel Petrovič chlubí svým výběrem slov, překrucuje je a snaží se takovýmto způsobem nahradit nedostatek argumentů, např.: *Я эфтим хочу доказать, милостивый государь...* Vztah autora k Pavlu Kirsanovi uvádí v poznámkách, např.: *весь горел нетерпением; губы его задрожали...* Pomocí poznámek v arkadijově řeči se autor vysmívá jeho povrchním demokratickým zájmům, sklonům k duchaprázdné výmluvnosti, aristokratickým zvykům a záměrům, např.: *с важностью прибавил; проговорил Аркадий и выпрямился.* Otevřeně se autor vysmívá dialogům Sitnikova a Kukšina, poukazuje na jejich naivitu a hloupost, např.: *запищал; госпожа Кукина роняла свои вопросы один за другим...*

O vztahu autora k popisovanému svědčí také vsuvky, které mu dávají možnost dořici to, co hrdinové vyjádřit nemohou. Tyto autorské vsuvky a vysvětlivky buď do vyprávění přináší liturgický proud, nebo odráží ironický vztah autora k hrdinovi. Například v řeči Sitnikova o ženách: *Их следует презирать, и я ин презираю, вполне и совершенно!*

V řeči autora nenajdeme odchylky od všeobecně přijímaných norem spisovného jazyka. Pro vyjádření své myšlenky vždy Turgeněv používá jediné, nenahraditelné slovo. Román „Otcové a děti“ je jedno z děl klasické ruské literatury, jehož jazyk odráží jasnost, expresivitu, sémantický obsah, aforistiku a libozvučnost. (www.litra.ru)

1.2. Frazeologie jako vědecká disciplína

Výkladový slovník S. I. Ožegova definuje pojem „frazeologie“ třemi různými způsoby. První z nich frazeologii popisuje jako odvětví lingvistiky, které se zabývá frazeologismy a idiomy. Druhá pak definuje frazeologii jako soubor idiomů a frazeologismů daného jazyka a poslední z nich frazeologii v přeneseném slova smyslu popisuje jako krásné, pompézní fráze.

Jak píše profesor Čermák ve své publikaci „Frazeologie a idiomatika česká a obecná“, frazeologie je poměrně nová lingvistická disciplína, která nám postupně odkrývá, kde všude můžeme její jednotky - idiomy a frazémy - v jazyce hledat.

Disciplína frazeologie se zabývá studiem a popisem frazémů všech úrovní. Jelikož frazémů a idiomů je ohromné množství, zabývá se frazeologie především studiem lexémů víceslovných. (Čermák 2007: 24-25)

Frazeologie je samostatná vědní disciplína, která se začala ostře rozvíjet až ve druhé polovině 20. století. Za jejího zakladatele je považován švýcarský lingvista Charles Bally. Nový podnět ke studiu frazeologie ruského a dalších evropských jazyků daly až práce ruského filologa Viktora Vladimiroviče Vinogradova (Виктор Владимирович Виноградов). Za půlstoletí existence frazeologie byly prozkoumány vlastnosti frazémů, jejich struktura, problémy sémantické spjatosti komponentů, použití frazémů v textu a další. Touto problematikou se ve svých dílech zabýval například S. Ožegov (С. И. Ожегов), A. Molotkov (А. И. Молотков), V. Mokienko (В. М. Мокиенко), A. Fedorov (А. И. Федоров) a další. Co se České a Slovenské republiky týče, frazeologií se zabývá například F. Čermák, M. Čechová, P. Ďurčo a další lingvisté. Termín *frazeologie* označuje část lingvistiky, která zkoumá frazémy, ale tento pojem také označuje soubor frazeologických jednotek. Neterminologicky pak můžeme frazeologii chápat jako specifický způsob vyjadřování určitého jednotlivce nebo soubor výrazových prostředků konkrétních oborů (politologická frazeologie, ...). Navzdory tomu, že se frazeologií zabývá celá řada autorů, jednotná terminologie nebyla do dnešních dnů vypracována. (Stěpanova 2004:7)

Podle N. M. Šanského je frazeologie část lingvistiky, která zkoumá frazeologický systém v současné podobě a jeho historickém vývoji. Objektem výzkumu frazeologie jsou frazeologické obraty, tzv. ustálená slovní spojení, která jsou podobná slovům svou reprodukovatelností ve smyslu plnovýznamových a ucelených jednotek. Zařazení těch či oněch útvarů mezi frazeologické obraty není podmíněno tím, zda jsou tyto obraty nominativní nebo komunikační, ale tím, zda jsou významově chápány jako jeden celek nebo se jejich význam utváří teprve při komunikačním procesu. Základní úloha frazeologie je pochopení frazeologického systému daného jazyka v jeho současné podobě, ale také z historického hlediska, pochopení spojitosti, vzájemných vztahů s lexikem, slovtvorbou a gramatikou. Výzkum frazeologických obrátů současně s podrobnou všestrannou analýzou frazeologického bohatství ruského jazyka nám umožňuje řešit celou řadu velmi vážných a složitých otázek příbuzného charakteru, které se obecně týkají významných jazykových jednotek, povahy sémantiky slova

v jazykovém systému, slučitelnost vzájemných syntaktických vztahů slova a jeho významu, různých otázek slovo tvorby a etymologie, řady problémů v ortografii a stylistice uměleckého jazyka, autorského jazyka a tak dále. (Шанский 2014: 3-4)

Frazeologii, jako jazykový jev, nereprezentuje jen ohromný počet frazeologických obrátů, ale také určitý systém souvztažných a vzájemně propojených slov a frazeologických jednotek, a proto je třeba frazeologické obraty zkoumat z nejrůznějších stran v příslušném odvětví jazykovědy. V současné době je nejlepší ze všeho zkoumat frazeologické obraty z pohledu jejich sémantické celistvosti, a také z hlediska jejich stylistického užívání v umělecké a publicistické literatuře. Avšak neméně důležité je studium frazeologických obrátů také z jiných pohledů, hlavně pak z hlediska specifických vlastností dalších důležitých jazykových jednotek (především slov a morfémů), slovní zásoby, struktury, významu, morfologických vlastností komponentů, původu, sféry používání a expresivně-stylistického zbarvení, a také ve srovnávacím a komparativně - historickém pohledu. Všestranné studium frazeologického systému současného spisovného ruského jazyka nám dovoluje hluboko proniknout do složitých a různorodých slovních spojení, získat představu o základních strukturně-sémantických a stylistických kategoriích, pochopit původ a zvláštnosti jejich fungování, objektivně a správně hodnotit tvůrčí vyjadřování spisovatelů, publicistů atd. Frazeologie jako odvětví v současném obraze ruského jazyka neudává pouze systematický popis současného stavu ruského frazeologického systému, ale také pomáhá při osvojení a používání spisovných norem jazyka, zejména frazeologických obrátů, což je naprosto nezbytné pro každého studenta ruského jazyka, neboť bez tohoto se budou v jeho řeči vždy vyskytovat chyby, které snižují úroveň jeho expresivních kvalit a efektivitu. (Шанский 2014: 4-5)

1.2.1. Frazeologismus

Filozofové a spisovatelé se už od dávných dob snažili rozšifrovat starobylé obrazy lidových rčení, nalézt zde zdroje národní kultury, zvyků a obřadů. Frazeologismy (též idiomy či frazémy) se utvářely na základě zkušeností určitého národa, jeho historie, kultury, světových názorů a tak dále. Již několikrát bylo dokázáno, že na základě různých jazyků představují frazeologická spojení nejosobitější jevy v jazyce, protože frazeologismy hromadí ve své sémantice údaje o národních realitách, obřadech, zvycích, přírodě, attributech každodenního života a dalších. Většina

definice frazeologismu je za jedno v tom, že se frazeologismus vyznačuje víceslovností, ustáleností, reprodukovatelností a významovou celistvostí. Někteří jazykovědci ale uvádějí také další rozlišovací znaky vymezení frazeologických jednotek, jako jsou: syntaktická strnulost; přítomnost archaismů; nezaměnitelnost komponentů; nepřeložitelnost a mnoho dalších. (Stěpanova 2004: 8-13)

O předchozím také hovoří F. Čermák a říká, že frazeologismus nelze obvykle vymezit jednou vlastností, ať už formální, významovou či kolokační. Jejich pojetí ustáleného a reprodukovatelného spojení prvků (hlavně slov), jehož význam je (úplně či zčásti) neodvoditelný z významu jeho složek, nevyhovuje všem typům a je zapotřebí jej odmítnout. Proto F. Čermák říká, že „*idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo)*“. (Čermák 2007: 31)

Frazeologismu, který je základní jednotkou frazeologie jazyka, se lidově v různém kolísavém smyslu říká **rčení** (na rovině nevětných slovních kombinací) a **přísloví** či **pořekadlo** (na rovině větné). Mezi větné frazeologismy patří množství dalších různých typů, zvláště pak stojí **přírovnání** a **binomiály**. (Čermák 2007: 33)

Podle Vladimira Ivanoviče Dala je **přísloví** krátké poučení, přírovnání či soud, který je vyjádřen opisným tvarem a vznikl pod vlivem určitého národa. Jako příklad přísloví můžeme uvést např.: *Без труда не вынешь и рыбку из пруда; Люблю кататься, люби и саночки возить, ...* Oproti přísloví, **rčení** je nepřímý výraz, náznak, způsob vyjádření přeneseným významem, který ovšem nemá žádné přírovnání, žádné soud ani žádné zakončení. Můžeme říct, že rčení je vlastně první polovina přísloví. Jako příklad rčení můžeme uvést např.: *Деньги – дело наживное; Коса – девичья краса.* (Mokienko, Stěpanova 2008: 11)

Přírovnání je útvar, který má ustálené a formalizované příměry. Většinou má funkci kolokace (společný výskyt několika slov, které spolu sémanticky souvisí). Jeho částí může být slovo, věta i kolokace. Přírovnání je tedy podle F. Čermáka „*idiom, který explicitně označuje vztah podobnosti mezi referentem, kontextově doplňovaným, a modelem, který je součástí tohoto idiomu*“. Přírovnání existuje více typů, podobnost v nich může být obsažena přímo či neustáleným způsobem. Příkladem implicitního

přirovnání může být například lexikální idiom *sněhobílý* (bílý, jak sníh), kolokace *holubičí povaha* (jako holubice), atd. Příkladem neustálené kombinace může být např.: *mluví nepřátelsky* (jako nepřítel). (Čermák 2007: 48-49)

Binomiály jsou velmi staré struktury, které jsou rozšířeny v mnoha jazycích. Lze je charakterizovat především jako kolokační frazeologismy, které jsou složeny z řady komponentů téhož slovního druhu, někdy i totožné formy. Mají zpravidla nominální charakter a jsou založeny na třídovém či individuálním (někdy jsou založeny dokonce na stejném základu) opakování. Jako příklady binomiálů můžeme uvést taková slovní spojení, jako jsou *ze dne na den*, *den co den*, *z ručky do ručky*, *sakum prásk* a další. (Čermák 2007: 51)

1.2.2. Kategorické příznaky frazeologismu

Kromě jednotlivých slov se v ruském jazyce vyskytují i osobité lingvistické jednotky, vyznačující se složitějšími strukturami, které jsou obecně nazývány frazeologickými obraty či zjednodušeně frazeologismy. Vzhledem k tomu, že se frazeologické obraty vyskytují v jazykovém systému i na dalších významných pozicích, rozpoznání jejich specifiky a osobitých znaků je podmíněno důsledným odlišením frazeologizmů od prostých slovních spojení a jednotlivých slov. (Шанский 2014: 24)

Jazykovědci Mokienko (В. М. Мокиенко), Birich (А. К. Бирих), Volkov (С. С. Волков) a Nikitina (Т. Г. Никитина) popisují frazeologickou jednotku jako relativně ustálené, reprodukovatelné, expresivní slovní spojení, které obvykle má ucelený význam. V této definici je třeba ještě jednou zdůraznit **relativitu** uváděných frazeologických vlastností, jako je **ustálenost**, **reprodukovatelnost**, **expresivita** a **ucelený sémantický význam**. (Mokienko, Stěpanova 2008: 12-13)

1. Ustálenost (устойчивость) je nezbytná vlastnost frazeologismu, neboť díky ní je frazeologismus tradičním v čase a prostoru. Určitý frazeologismus kdysi dávno vznikl jako celek, a právě díky ustálenosti se frazeologismy nerozpadají na jednotlivá slova (části), ba naopak jsou chápány jako celek tak, jak se kdysi zformovaly. Právě takovýmto způsobem se frazeologismy odlišují od volných slovních kombinací a nejrůznějších literárních a řečových úryvků, které vznikají pokaždé samostatně. Ať už je tato vlastnost jakkoli důležitá, nemůžeme opomenout to, že v reálném jazyce

se stabilita a ustálenost frazeologismů docela často porušuje. (Mokienko, Stěpanova 2008: 13)

Můžeme tedy říct, že frazeologismus se skládá pokaždé z těch samých slov a pokud tak není, je změna frazeologismu považována za individuálně-uměleckou transformaci, tzn. změna je považována za situační nebo kontextuální neologismus. Například za neologismus můžeme označit idiom *артезианская глубина*, jelikož původní frazeologismus je *артезианский колодец*. (Шанский 2014: 51)

Tato „narušená ustálení“ se však paradoxně mohou stabilizovat a stane se z nich samostatný frazeologismus, a proto variace či kolísání činí ustálenost **relativní**. Relativnost ovšem ustálenost nenarušuje, neboť ta se pevně drží na kostře struktury a sémantiky frazeologismu. (Mokienko, Stěpanova 2008: 14)

2. Reprodukovatelnost (воспроизводимость) je jazykovědci, kteří se frazeologií zabývají, obecně definována jako pravidelná opakovatelnost a obnovitelnost jednotek v řeči. Frazeologismus je z paměti „vyloven“ v ustáleném, plném tvaru. Tato vlastnost frazeologismu je relevantní a do určité míry relativní už jen proto, že reprodukovatelnost je úzce spjata s ustáleností. Naprostá většina frazeologismů se liší pravidelností své reprodukce. Můžeme se ale také setkat i s případy nepravidelné reprodukce hotových, ustálených spojení. Takovým způsobem vznikají frazeologické chyby. (Mokienko, Stěpanova 2008: 15)

3. Expresivnost (экспрессивность) je vlastnost frazeologismu vyjadřovat emocionální vztah jazykového subjektu (např. řečníka) k prvkům vnitřního a vnějšího světa člověka, tzn. je to schopnost hodnotit subjekty, objekty a události. Mezi příznaky expresivnosti řadíme intenzitu smyslu výroku, stupňování míry znaku, který je frazeologismem vyjádřen a další. Existují tři kategorie expresivních významů – kvantitativní, kvalitativní a množstevně-kvalitativní. Expresivnost však není všemi lingvisty, kteří se frazeologií zabývají, uznávaným příznakem frazeologické jednotky, protože v některých případech je podstata hodnocení dost subjektivní na to, aby byla závazná pro celou frazeologii. (Mokienko, Stěpanova 2008: 17)

4. Ucelený sémantický význam (семантическая целостность) je další z příznaků frazeologismů a vyjadřuje schopnost frazeologismu být ekvivalentem určitému slovu či frázi. (Mokienko, Stěpanova 2008: 20)

Frazeologické obraty z hlediska jejich významu můžeme rozdělit dvě skupiny v závislosti na tom, zda se pojí se slovem či celou větou. První skupinu tvoří frazeologismy, které mají stejný význam jako věta. Takovéto frazeologismy jsou svou strukturou věty, např.: *молоко на губах не обхло, дело горит, ...*. Druhou skupinu pak tvoří frazeologismy, které jsou sémantickými ekvivalenty slov či slovních spojení. Demonstrovat to můžeme na následujících příkladech: frazeologismus *дар слова* můžeme nahradit slovem *красноречие*, dále například frazeologismus *держат язык за зубами* můžeme nahradit slovesem *молчать* a tak dále. Vidíme tedy, že význam zůstává v obou případech zachován. (Шанский 2014: 47)

Kromě ustálenosti, reprodukovatelnosti, expresivnosti a uceleného sémantického významu ještě Molotkov uvádí nepřeložitelnost do jiných jazyků a tzv. *раздельнооформленность*, která spočívá v tom, že každý frazeologismus se skládá minimálně ze dvou slovních prvků a každý z nich má samostatně danou svou gramatickou formu (svůj přízvuk, svou koncovku, ...). (Молотков 1977: 10)

1.2.3. Klasifikace frazeologismů

V dílech nejrůznějších frazeologů můžeme najít různá třídění a klasifikace frazeologismů. Základní dělení frazeologismů může být jak podle formálních a strukturních kritérií, tak podle významově obsahových. Existuje však celá řada klasifikací frazeologismů, jako např.:

- klasifikace podle funkce,
- klasifikace podle původu,
- klasifikace podle slovních druhů,
- klasifikace dle míry ekvivalence a další.

Frazeologismy, jako reprodukovatelné jazykové jednotky, představují jeden smysluplný celek, avšak vzájemný vztah významu frazeologismu jako celku a významu jednotlivých komponentů frazeologismu se může různit. (Шанский 2014: 76)

V. V. Vinogradov rozdělil frazeologické jednotky na tři typy: *frazeologické srůsty* (фразеологические сращения), *frazeologické celky* (фразеологические единства) a *frazeologická spojení* (фразеологические сочетания). (Mokienko, Stěpanova: 2008: 21)

Frazeologické srůsty (фразеологические сращения)

Frazeologickými srůsty nazýváme sémanticky nedělitelné frazeologické obraty, jejichž význam je absolutně nesouvztažný s jednotlivými jazykovými komponenty, které frazeologismus tvoří. (Шанский 2014: 79) Jsou naprosto nedělitelná a nerozložitelná slovní spojení. Význam frazeologického srůstu nijak nesouvisí s významem jednotlivých slov, která jej utváří. (Mokienko, Stěpanova 2008: 21)

Příklady frazeologických srůstů mohou být frazeologismy jako *бить баклуши* – ve smyslu *poflakovat se, lenošit* – nebo *очертя голову* – ve smyslu *bláznivě, bezhlavě*. Na uvedených příkladech můžeme pozorovat, že ani jednomu z frazeologismů neudávají význam ta slova, která jej utváří. (Шанский 2014: 79)

Frazeologické celky (фразеологические единства)

Druhou skupinu frazeologických obrátů tvoří frazeologické celky. Jsou to takové frazeologické jednotky, které jsou, stejně jako frazeologické srůsty, nedělitelné a nerozložitelné. Avšak na rozdíl od frazeologických srůstů je jejich ucelená sémantika podmíněná jednotlivými významy slov, která frazeologismus utváří. (Шанский 2014: 81)

Jednotlivá slova ve frazeologických celcích jsou podřízena vnitřní celistvostí společného významu. Díky tomu nemůžeme jen tak zaměnit slovo uvnitř frazeologismu jeho synonymem, jelikož by mohl být narušen názorný nebo expresivní význam frazeologické jednotky. (Mokienko, Stěpanova 2008: 22)

Pokud se podíváme na příklady frazeologických celků, jako jsou *закинуть удочку* nebo *зарыть талант в землю*, uvidíme, že jejich významy jsou na rozdíl od frazeologických srůstů odvozené a vyplývají z významu slov, která jednotlivé frazeologismy tvoří. Jsou tedy obdobou slov s odvozeným základem, tzn., že základ můžeme rozdělit na morfologické části. (Шанский 2014: 81)

Frazeologická spojení (фразеологические сочетания)

Frazeologická spojení jsou obraty, obsahující slova s volným i omezeným použitím, to znamená, že slova utvářející frazeologismus můžeme zaměnit synonymem. Jednotlivá slova tak můžeme použít volně i vázaně. Pro tuto skupinu je charakteristické, že jejich komponenty jsou mluvčími chápány jako volné jednotky, mající svůj význam, nehledě na podstatně silné, společné znaky. Avšak jedno ze slov, které se ve frazeologismu vyskytuje, má většinou vázaný charakter, a tak není významově samostatné. (Mokienko, Stěpanova 2008: 22)

Můžeme si frazeologická spojení vysvětlit na následujícím frazeologismu *закадычный друг*. Máme zde frazeologismus, který se skládá ze dvou slov, jednoho vázaného, druhého nevázaného. Slovo *друг* se nemusí pojít pouze se slovem *закадычный*, ale může se vyskytovat ve spojení s celou řadou jiných slov. Co se ale týče slova *закадычный*, to se může vyskytovat pouze ve spojení se slovem *друг*, s žádným jiným slovem to není možné.

N. M. Šanský k sémantické klasifikaci frazeologismu přidává ještě čtvrtou skupinu – **frazeologické výrazy (фразеологические выражения)**. Popisuje je jako frazeologismy obsahující slova, která se nejen dají sémanticky členit, ale mají svůj volný význam. Jako příklad můžeme uvést následující frazeologismy: *Волков бояться – в лес не ходить; любви все возрасты покорны; не все то золото, что блестит*, ... Tato skupina se ale v současné frazeologii nevyčleňuje, poněvadž je rozporuplná.

1.2.4. Funkce frazeologismu

Funkce frazeologismu je primárně dvojí – formální a sémantická. Obecně je funkce frazeologismu dána potřebou věci a jevy pojmenovat (tzv. nominativní funkce) a plnit úlohu ve vyšší jednotce (tzv. strukturní funkce). K nim se řadí ještě další významná funkce frazeologismu, a to funkce pragmatická. (Čermák 2007: 60)

Frazeologismy mají často nominativní či pojmenovávací funkci. Tuto funkci mají veškeré frazeologismy kromě frází. Všechny ostatní typy frazeologických jednotek mají pojmenovávací funkci. Musíme ale zdůraznit, že pojmenovávání frazeologickou jednotkou není stejné jako pojmenovávání slovem (lexikální jednotkou). Už jen z víceslovnosti frazeologismu vyplývá, že frazeologismus není jen obyčejným

pojmenovávacím prostředkem, ale vyjadřuje také jisté hodnocení, obsahuje nejrůznější prvky expresivity a emocionálnosti. Nejde tedy o čistě nominativní funkci. Osobitým druhem frazeologických jednotek s pojmenovávací funkcí jsou jednotky zájmenné. Zájmena totiž nepojmenovávají, nýbrž jen označují a ukazují na skutečnost, která stojí mimo frazeologismus. (Mlacek 1984: 80-81)

Další úlohou frazeologických jednotek je výpověď a komunikativní funkce. Jejich výpovědní funkce je však trochu odlišná od běžných vět. Takovou funkci mají hlavně frazeologismy s všeobecným obrazným nebo poučným charakterem. (Mlacek 1984: 81-82)

Funkcí, které frazeologismy v textu plní, je však více. Volněji se někdy mluví o dalších funkcích, jako je funkce **estetická** (například podařená či vtipná metafora), funkce **ekonomická** (ve většině případů je frazeologismus velice krátký, ale výstižný popis skutečnosti, situace či věci), popř. i funkce **evaluativní** (většina frazeologismů je v celém jazykovém systému nejbohatší, co se hodnocení týče). Patří sem také funkce **metajazyková**, která je založena na sledování a zasahování do vlastní linie promluvy vloženým komentářem nebo opravou - *co jsem to chtěl vlastně říct; mám to na jazyku; na tom si zlomíš jazyk; lépe řečeno atp.* (Čermák 2007: 61)

1.3. Translatologie jako vědecká disciplína

V této kapitole čerpám z knihy Z. Vychodilové *Введение в теорию перевода для русистов*.

Věda o překladu, neboli translatologie, je humanitární věda, zabývající se systematickým studiem překladu. Předmětem lingvistické teorie překladu je vědecký popis procesu překladu a faktorů, které ovlivňují průběh překladatelského procesu a určují výsledek překladu.

Pod translatologii spadá několik samostatných odvětví, jsou to například:

- lingvistická teorie překladu (obecná teorie překladu, teorie tlumočení, teorie překladu uměleckého textu, ...),
- didaktika překladu,
- kritika překladu

- historie překladu a tak dále.

Některé koncepce vyčleňují **obecnou teorii překladu**, která se zabývá studiem obecných lingvistických zákonitostí překladu nezávisle na konkrétních dvou jazycích, které v procesu překladu disponují. Dále pak studuje způsoby realizace procesu překladu a individuální rysy konkrétního překladu. Speciální teorie překladu pak studuje zvláštnosti překladu textů nejrůznějších typů. Mezi speciální teorie překladu můžeme zařadit například: teorii překladu uměleckého textu, teorie překlad vědecko-technického překladu, teorie tlumočení, teorie počítačem podporovaného překladu a další. Věda o překladu je úzce spjata s dalšími vědeckými disciplínami, jako jsou psychologie, teorie komunikace, literární věda, antropologie, kulturologie a další. (Vychodilová 2013: 13-14)

Klasik ruské teorie překladu V. N. Komisarov zformuloval úlohy lingvistické teorie překladu takto:

- 1) odhalit a popsat obecné lingvistické principy překladu;
- 2) vyčlenit překlad jako objekt lingvistického výzkumu;
- 3) vypracovat principy klasifikace druhů překladatelského procesu;
- 4) odhalit podstatu překladatelské ekvivalence jako osnovy komunikační rovnocennosti textů - originálu a překladu;
- 5) vypracovat obecné principy a zvláštnosti vybudování individuálních a speciálních teorií překladu podle různých jazykových kombinací;
- 6) odhalit vzájemné působení pragmatických a sociolingvistických faktorů na samotný proces překladu;
- 7) stanovit definici „standardu překladu“ a vypracovat principy ohodnocení kvality překladu. (Vychodilová 2013: 14)

1.3.1. Definice překladu

Termín *překlad* má dva významy. Můžeme jej chápat, jako překladatelský proces, ale také jako výsledek překladatelské činnosti – text. Překlad má tedy dva kontrastní významové odstíny – **procesuální** (proces děje, samotná překladatelská

činnost) a **rezultativní** (výsledek překládání, tedy hotový text). (Kufnerová 1994: 11, 96)

Překlad je prostředkem mezijazykové komunikace. Hlavním úkolem překladatele je celistvé a přesné předání obsahu a smyslu textu originálu prostředky druhého jazyka (jazyka překladu) a zároveň zachování stylistického a expresivního významu originálu. Jazyk, na kterém je uveden originální text nazýváme výchozím, jazyk, na kterém se překládá a na kterém je vyhotoven překlad nazýváme cílovým. (Vychodilová 2013: 8)

Existují různé druhy překladu, který může být volný, věrný, otrocký, rutinní, vynalézavý, zastaralý, moderní, čtivý a další. Pro klasifikaci překladů disponujeme celou řadou hledisek. Existuje mnoho způsobu dělení překladu. Překlad můžeme klasifikovat například podle: (Kufnerová 1994: 22)

- a) charakteru překládaného textu – umělecký překlad (překlad krásné literatury, tzn. textů, jejichž hlavním úkolem je umělecko-estetický vliv na čtenáře), informativní překlad (překlad textů, jejichž hlavním úkolem je předání poznatků nejrůznějších oblastí – politické texty, vojenské texty, právnické texty a tak dále);
- b) formy překládaného textu – písemný či ústní překlad (konsekutivní a simultánní tlumočení);
- c) způsobu užití metody – doslovný překlad, volný překlad, pracovní překlad a další;
- d) podle vztahu jazyka originálu a překladu – vnitrojazykový a mezijazykový překlad;
- e) podle subjektu překladu – tradiční (překlad vyhotovuje překladatel), počítačový překlad (překlad vyhotovený počítačem) atd. (Vychodilová 2013: 8-11)

1.3.2. Tři fáze překladatelského procesu

Významný český teoretik překladu Jiří Levý vymezuje ve svém díle *Umění překlada* tři fáze překladatelské práce. Patří mezi ně:

1. pochopení předlohy.
2. interpretace předlohy.
3. přestylizování předlohy.

Pochopení předlohy

Prvním úkolem překladatele je pochopení díla, které překládá. Dobrý překladatel musí být také dobrým čtenářem. Překladatelovo proniknutí do smyslu díla probíhá přibližně ve třech rovinách:

- a) Prvním stupněm je filologické porozumění, které ovšem nevyžaduje žádné speciální schopnosti, je dáno odbornou přípravou a překladatelskou praxí. Překladatel může chybovat hlavně u mnohovýznamových slov a také mohou nastat mylné asociace, které jsou vyvolané jazykovým materiálem. Existují také chyby, které vznikají na základě grafické či zvukové podoby slova.
- b) Druhou rovinu pak reprezentuje správné přečtení textu díla, které zprostředkuje čtenáři jeho ideové a estetické hodnoty. Náladové ladění, ironický či sarkastický význam nemusí běžný čtenář vůbec rozklíčovat, nemusí si jej vůbec uvědomovat. Překladatel by měl být ale schopný je racionálně rozpoznat a určit, jakými prostředky jich autor docílil. Překlad vyžaduje podrobnější a uvědomělejší poznání díla než samotná četba. Mnohdy mohou mít i zdánlivě náhodné vyjadřovací prostředky svou úlohu, jejich nepochopení a následné potlačení překladatelem pak mohou narušit vyšší celek.
- c) V poslední fázi se překladatel setkává s nejobtížnější částí – musí pochopit ideové a estetické hodnoty jednotlivých jazykových prostředků a dílčí motivy díla. Právě díky jejich správnému pochopení dojde k pochopení uměleckých celků, tzn. pochopení skutečností, které jsou v díle vyjádřeny, ať už jde o vztahy mezi jednotlivými postavami, o popis prostředí či autorský záměr. Je třeba značné představivosti, aby čtenář mohl celistvě chápat umělecký záměr díla. Překladatel se musí seznámit s reáliemi prostředí, které jsou v díle obsaženy, aby je mohl v překladu věrně a správně interpretovat. Hlavním rozdílem mezi překladatelem tvůrčím

a překladatelem mechanickým je ten, že překladatel tvůrčí proniká za text k postavám, situacím a ideám, překladatel mechanický vnímá text jen jako soubor slov, které jednotlivě překládá. Tvůrčí překladatelství a propracovaná metodika rekonstrukce skutečnosti je tedy klíčová k dosažení realistické estetiky překladu. I zde ovšem mohou vyvstat problémy, zapříčiněné překladatelovou představivostí, může se stát, že překladatel dokreslí či vinterpretuje do překladu významy, které v originálním textu nejsou, a tím změní význam díla. Překlad by měl tedy odrážet skutečnost uměleckého díla. (Levý 2012: 50-55)

Interpretace předlohy

Skutečnostní chápání je nedílnou součástí uměleckého zvládnutí překladu. Při nesouměřitelnosti obou jazykových materiálů, kdy není možná úplná významová shoda (jazyk překladu není dostatečně bohatý a mnohoznačný na to, aby pokryl přesný význam originálního výrazu), je nutná interpretace. Překladatel pak musí přistoupit k výběru jednoho z užších významů, k tomu ale je zapotřebí znalost skutečnosti, která se za textem skrývá.

Stejně jako u porozumění předlohy i interpretaci předlohy můžeme rozdělit do tří fází:

- a) Každý překlad je více méně jasná interpretace. Pokud má být interpretace správná, musí překladatel najít nejpodstatnější rysy díla a objektivní ideu díla. Zde však můžeme narazit na problém, a to v podobě subjektivních zásahů překladatele do díla. Čtenář často promítá do díla svou osobní problematiku, prostředí a postavy čtenáři mnohdy připomenou svou osobní zkušenost, svůj život, který se dostává do vztahu ke skutečností díla, ke kterým vůbec žádný vztah nemá. Právě tohoto by se měl překladatel vyvarovat, poněvadž jeho osobní interpretace a přiřazení neexistujících významů by mohlo způsobit zkreslení objektivní reality.
- b) Každý překladatel by si měl vědomě stanovit své interpretační stanovisko a uvědomit si, co chce svým překladem čtenářům předat.

- c) Překladačská koncepce, tzn. ideový základ překladačovy práce a tvůrčí metody, vyrůstá z jeho názoru na samotné dílo, z překladačova pojetí díla a ze zaměření na spotřebitele. Je-li cílem překladače realistické vystižení díla, pak teoretický i umělecký výklad musí vyplývat z ideových a estetických hodnot, které jsou v díle latentně či evidentně obsaženy. Překladač tedy nemůže do díla vkládat své subjektivní nápady, může však přinést nový pohled na dílo, a to tím, že některý z aspektů záměrně zdůrazní či aspekt nově objeví. Posuny v chápání jsou přípustné jen v mezích daných reálným i potencionálním obsahem díla. Není tedy možné do díla vkládat nesourodé prvky, které odporují objektivní ideji díla. (Levý 2012: 56-63)

Přestylizování předlohy

Původní umělec má za úkol umělecky nastylizovat skutečnost obsaženou v díle, úkolem překladače je pak vhodně a hodnotně přestylizovat předlohu. Svůj talent může překladač uplatnit při stylizaci, a proto je důležité, aby překladač disponoval i stylistickým talentem.

Jiří Levý ve svém díle *Umění překladač* vymezuje tři otázky, které se týkají jazykové problematiky. Jsou to:

- a) poměr dvou jazykových systémů,
  - b) stopy jazyka originálu ve stylizaci překladač,
  - c) napětí ve stylu překladač, které vzniká tím, že myšlenka se převádí do jazyka, v němž nebyla vytvořena.
- a) Jelikož jazyk originálu a jazyk překladač nejsou souměřitelné a ekvivalentní, nemůžeme jazykové prostředky mechanicky převádět. Překladač je tím složitější, čím markantnější je úloha jazyka v umělecké výstavbě textu. Význam jazykových prostředků v originálním jazyce se přímo nekryje s významem a estetickou hodnotou jazykových prostředků cílového jazyka.
- b) Jazyk originálu zasahuje jak do utváření překladač, tak i do překladač. Vliv jazyka originálu může být přímý i nepřímý. Přímý vliv můžeme vidět v přítomnosti interferenčních vazeb, vytvořených podle originálního textu. Nepřímý vliv jazyka pak spatřujeme naopak v tom, jak se překladač snaží odlišit

od stylistických rysů originálního textu, které pokládá za nepříznakové. Právě nadanější a teoreticky poučení překladatelé se až nadmíru úzkostlivě vyhýbají takovýmto konstrukcím a snaží se mnohdy až nadmíru přestylovat svůj překlad.

- c) Kromě dvou výše uvedených obtíží má překladatel další nevýhody, které plynou z faktu, že výraz je v překladu nepůvodní a že myšlenka je až dodatečně přestylována do materiálu, v němž původně nebyla tvořena. Jazykový výraz v překládaném díle tedy není absolutní, představuje totiž jen jednu z mnoha možností. (Levý 2012: 63-64)

1.3.3. Překlad frazeologismů

Při překladu frazeologismu často nejde vůbec o překlad, ale o substituování toho, co se v daném jazyce a v dané situaci říká. Frazeologismy nelze překládat podle komponentů, nýbrž celostně, tzv. frazeologický celek musíme substituovat celkem jiným, který je situačně adekvátním a výskytově podobným. Jelikož je frazeologie oblastí výrazně dynamickou, je vystižení dobového a příznačného koloritu frazeologismu nesnadným úkolem. (Kufnerová 1994: 86-87)

Frazeologismy mají nominativní funkci, pro vytváření pojmenování věcí, jevů a situací využívání jednotku větší, než je slovo. Frazeologismy neslouží k neutrálnímu pojmenování skutečnosti, nýbrž jejich hodnocení je zaměřeno na údiv, překvapení a je velmi subjektivní. Frazeologismy mohou ve zhuštěné podobě zachytit nejrůznější názory, postoje a také je mohou vtipně komentovat. Při překladu frazeologismů musíme vzít v úvahu hlavně tři okolnosti:

1. Frazeologismy jsou expresivní (mimo základního významu mají i přidružený význam).
2. Mají pomíjivý charakter (frazémy rychle zevšedňují a jsou nahrazovány novými).
3. Jsou proměnlivé (variabilní). (Kufnerová 1994: 87)

Existují mnohá dělení způsobů překladu frazeologismů z výchozího jazyka do jazyka cílového. Například bulharští teoretikové překladu S. Vlachov (С. Влахов)

a S. Florin (С. Флорин) ve svých dílech uvádějí čtyři možnosti překladu frazeologismů z jazyka výchozího do cílového jazyka. **Jsou to:**

1. lexikální překlad (лексический перевод);
2. volný překlad výrazu (перевод свободным словосочетанием);
3. překlad převzatým frazeologismem (перевод заимствованным фразеологизмом);
4. překlad popisný (описательный перевод). (Влахов, Флорин 1980: 185-196)

Podle míry ekvivalence překladu frazeologismů z výchozího jazyka do jazyka cílového, V. Mokienko a L. Stěpanova uvádějí pět typů vícejazyčných frazeologických ekvivalentů, které představují pro překladatele různě složité problémy. **Jsou to:**

1. plné ekvivalenty (полные эквиваленты);
2. částečné ekvivalenty (частичные эквиваленты);
3. vztažné ekvivalenty (относительные эквиваленты);
4. frazeologické protějšky (фразеологические аналоги);
5. bezekvivalentní frazeologismy (безэквивалентные фразеологизмы).

Úplné ekvivalenty (полные эквиваленты) jsou frazeologismy ve dvou a více jazycích, které mají shodnou strukturu, jasnou strukturu a přenesený význam. Důležité je také to, že tyto frazeologismy jsou shodné v různých jazycích i co se týče jejich funkčních i stylistických vlivů. Příkladem je frazeologismus *глухой как пень – hluchý jako pařez*. (Mokienko, Stěpanova 2008: 37-38)

Částečné ekvivalenty (частичные эквиваленты) jsou frazeologismy, shodné svou sémantikou i vnitřní strukturou, ale vzájemně se liší v jednom z následujících indikátorů: v jiných, nejčastěji synonymních komponentech; jinou strukturou; jinými spojeními; počtem komponentů; stupněm používání a dalšími rozdíly, které pramení z gramatického systému jazyka překladu. Částečné ekvivalenty mají zpravidla prakticky stejný či velmi podobný charakter. Jako příklad můžeme uvést následující

frazeologismy: *от всей души* – *od srdce*; *владеть собой* – *mít nad sebou vládu*; ... (Mokienko, Stěpanova 2008: 38)

Relativní ekvivalenty (относительные эквиваленты) jsou frazeologismy s částečnou záměnou v obraznosti, mají však totožnou sémantiku. I když je struktura těchto frazeologických jednotek odlišná, ve výsledku jsou tyto frazeologismy srovnatelné. Příkladem mohou být následující frazeologismy: *похожи как две капли воды* – *jsou si podobní jako vejce vejci*; *смотреть как баран на новые ворота* – *čumět jako tele na nová vrata*; ... (Mokienko, Stěpanova 2008: 38)

Frazeologické analogy (фразеологические аналоги) jsou obraty, které mají různou obraznost, podobnou či zcela odlišnou strukturu, avšak společný význam i stylistický nádech. Jsou to například takové frazeologismy, jako: *ездить в Тулу со своим самоваром* – *nosit dříví do lesa*; *пройти сквозь огонь, воду и медные трубы* – *být všemi mastmi mazaný*; ... (Mokienko, Stěpanova 2008: 38)

Bezekvivalentní frazeologismy (безэквивалентные фразеологизмы) jsou ve skutečnosti národní idiomy, které jsou zpravidla spjaté s konkrétním jazykem nejen svou obrazností, ale také reáliemi, které jsou ve frazeologismu užity. Pokud obrazně řečeno opustí svou „rodnou půdu“, dojde k jejich úplnému rozpadu. Příkladem mohou být například následující frazeologismy: *отправить кого-либо, куда Макар телят не гонял* – *tzn. poslat někoho do vyhnanství*, ... (Mokienko, Stěpanova 2008: 38)

U některých slovních spojení (převážně idiomatického charakteru) bychom jen stěží v jazyce překladu hledali zafixované ekvivalenty. Proto existují různé způsoby překladu takovýchto slovních spojení. Jednou z možností je **přibližný překlad (приближенный перевод)**. Podstatou tohoto překladatelského postupu je nahrazení bezekvivalentního lexika významově nejbližším slovním spojením v jazyce překladu (tzv. naturalizace). Např.: *Дед Мороз* – *Ježíšek*, *щи* – *zelňačka*, *варенье* – *zavařenina*, ... (Vychodilová 2013: 54)

2. PRAKTICKÁ ČÁST

Z ruského originálu románu I. S. Turgeněva *Отцы и дети*, vydaného v roce 2015 v Petrohradu nakladatelstvím *Азбука*, jsem excerpoval 282 frazeologismů. Posléze jsem srovnával ruský originál a český překlad, vydaný v roce 1975 v Praze nakladatelstvím *Odeon*. Překlad vyhotovil Prokop Voskovec.

JUDr. Prokop Voskovec, bratr významného herce Jiřího Voskovce, se narodil 8. září 1893 ve Vilni. Do roku 1903 pobýval s rodiči v Rusku, později bydlel v Praze. Vystudoval gymnázium, poté Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Během druhé světové války byl internován v koncentračním táboře Svatobořice, který vznikl jako reakce na smrt říšského protektora Reinharda Heydricha. Zemřel v roce 1977. Překládal z angličtiny, francouzštiny a ruštiny. Mezi díla, která přeložil, patří mimo jiné například *Bratři Karamazovi* či *Oblomov*. (www.databaze-prekladu.cz)

2.1. Třídění frazeologismů dle míry ekvivalence

Podle míry ekvivalence překladu jsem roztřídil excerpované frazeologismy do následujících skupin:

1. blízké frazeologické ekvivalenty,
2. relativní frazeologické ekvivalenty,
3. frazeologické analogy,
4. kalkované frazeologismy,
5. frazeologismy přeložené jedním slovem,
6. opisný překlad frazeologismů,
7. ostatní.

2.1.1. Blízké frazeologické ekvivalenty

Ve své práci se opírám o klasifikaci ekvivalentů V. Mokienka a L. Stěpanové. Pro účely této diplomové práce jsem spojil skupinu úplných a částečných ekvivalentů do jedné skupiny, kterou jsem nazval blízkými frazeologickými ekvivalenty. Z celkového počtu excerpovaných frazeologismů bylo celkem 55 přeloženo úplnými či částečnými ekvivalenty.

Mezi blízké frazeologické ekvivalenty patří například výrazy antického původu, které se v románu *Otcové a děti* mnohdy objevují. Jako příklad můžeme uvést jména známá z řeckého a římského bájesloví - *Кастор и Поллукс*. Jména byla v českém překladu zachována. Výraz je úzce spjat s antickou řeckou a římskou mytologií.

Léda, žena Tyndarea, syna spartánského krále, snesla dvě vejce. Z jednoho se vylíhl Kastor a Klytaimnéstra, potomci smrtelníka, proto i oni byli smrtelníky. Z druhého vejce se vylíhl Pollux (Polydeukés) a Helena, potomci Jupitera (Dia), jako boží děti byli nesmrtelní. Kastor a Pollux byli nazýváni tzv. Dioskury (tzn. potomky boha Jupitera - Dia). Když byl Kastor zavražděn, Pollux prosil Jupitera, aby mohl zemřít i on. Jupiter mu ale dal nabídku: buď bude navěky žít na Olympu bez bratra, nebo spolu s bratrem budou trávit jeden den na Olympu, druhý v podsvětí. Kastor si vybral druhou možnost. Tato dvě jména jsou chápána jako symbol nerozlučných přátel. Jedním ze souhvězdí zvěrokruhu jsou Blíženci, částečně ležící na Mléčné dráze. Dvě nejjasnější hvězdy tohoto souhvězdí jsou právě Kastor a Pollux. V souhvězdí vpravo je Kastor, vlevo pak Pollux. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 293)

Srovnání v textu:

- *Сколько в вас силы, молодости самой цветущей, способностей, талантов! Просто... **Кастор и Поллукс!***
- *Co je ve vás síly, vzkvétajícího mládí, zdatnosti a nadání! Zkrátka... **Kastor a Pollux?!¹***

Můžeme si povšimnout, že v ruském originálu za slovem *Поллукс* není uveden horní index, který označuje vysvětlivku cizích slov pod čarou, v českém překladu pak ano. Jak jsem již výše uvedl, zkoumaný román *Отцы и дети* byl vydán nakladatelstvím *Азбука* pod edicí *Школьная библиотека*. Knihy této edice se v Ruské federaci prodávají za poměrně nízké ceny, a to proto, aby rodiče mohli levněji pořídit svým dětem knihy povinné četby. I proto mne udivuje, že zde chybí vysvětlivka latinských jmen. Domnívám se totiž, že drtivá většina ruských žáků nebude kontextu rozumět. V českém překladu je pak pod čarou uvedena tato vysvětlivka: ¹ *Dioskurové, héroové řeckého bájesloví, dvojčata, synové boha Dia a pozemšťanky Lédy.*

Dále byl v ruském originálu použit frazeologismus *не зарасти мохом*, který byl přeložen také blízkým ekvivalentem – *neobrůst mechem*. Kmeny, kameny a další předměty v přírodě, které dlouhou dobu stojí a nepohybují se, časem obrostou mechem. Tento frazeologismus byl v románu užit v přeneseném významu jako „zakrnět“ či „zaostat“. Dalšími významy k výše uvedenému frazeologismu jsou „nedbat o svůj zevnějšek“; „chodit nedbale oblečen“ či „stárnout“. (Zaorálek 2000: 188)

Srovnání v textu:

- *По крайней мере, я стараюсь, по возможности, не зарасти, как говорится, **мохом**, не отстать от века.*
- *„Já se aspoň snažím podle možnosti **neobrůst**, jak se říká, **mechem**, nezůstat pozadu za dobou.“*

V románu byl také užit frazeologismus *робеть до мозга костей*, který byl do češtiny přeložen blízkým ekvivalentem – *bát se do morku kostí*. V ruském jazyce existuje jedno společné slovo pro *mozek* a *morek*. V českém jazyce existují slova dvě, každé z nich má pak jeden z uvedených významů. Toto slovo můžeme zařadit mezi tzv. falešné přátele, tedy mezi mezijazyková homonyma, která jsou častými zdroji interferenčních chyb při překladu. Původní ruský frazeologismus byl pouze *до костей*. Prvně frazeologismus *до мозга костей* užil Saltykov – Ščedrin ve svém dopisu určeném ruskému kritiku P. V. Annenkovi, kde napsal: *Я литератор до мозга костей, литератор преданный и беззаветный*. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 450)

Srovnání v textu:

- *<...>, которую он едва знал, которая никогда его не приглашала, но у которой, по собранным сведениям, гостили такие умные и близкие ему люди, он все-таки **робел до мозга костей** и, <...>*
- *<...>, kterou sotva znal a která ho nikdy nepozvala, podle získaných zpráv však u ní byli na návštěvě tak rozumní a jemu blízcí lidé, ale zároveň se až **do morku kostí bál**, takže <...>*

Dalším frazeologismem, který se v díle objevil a byl přeložen blízkým ekvivalentem, je *в объятия к Морфею*, v českém překladu se pak objevuje *oddát se objetí Morfeovu*.

Když někdo spočine v objetí Morfeově, znamená to, že usnul. Není to ale příliš přesné, protože Morfeus byl v řeckém bájesloví bohem snů. Bohem spánku byl jeho otec Hypnos, kterého nám dnes připomínají slova hypnóza, hypnotismus, hypnopedie a další. Žil s matkou, která představovala noc, strýčkem, představujícím smrt, otcem a bratry v podzemní Hádově říši. Morfeus prý neměl vlastní podobu, kromě chvil, kdy odpočíval. Jeho prací bylo tvořit sny, bral tedy na sebe podobu té osoby, o které se člověku zdálo. (Spalová 2007: 45 - 46)

Srovnání v textu:

- *Я полагаю, пора путешественникам в объятия к Морфею, - заметил Василий Иванович.*
- *„Myslím, že je čas, aby se naši cestovatelé oddali objetí Morfeovu!¹“,*
poznámenal Vasilij Ivanyč.

Opět si můžeme povšimnout, že v ruském vydání chybí horní index za slovem Morfeus, který označuje vysvětlivku pod čarou. V českém překladu je tomu jinak. Zde horní index uveden je, vysvětlivka pod čarou pak zní následovně: ¹ V řecké mytologii bůh snů. V ruském díle tedy opět vysvětlivka chybí, takže většina žáků a studentů, tedy čtenářů povinné četby, kterým je kniha přednostně určena, bude mít s přesným porozuměním významu nepochybně problém.

Posledním frazeologismem, který uvedu v této skupině, je *крепкий, как скала*. Překladatel tento frazeologismus doslovně přeložil blízkým ekvivalentem *pevný jako skála*.

Tento frazeologismus je symbolem pevnosti a jistoty. Latinsky se skála řekne „petra“. Takové jméno – Petr – obdržel dle biblického podání od Ježíše rybář Šimon, který patřil mezi první Ježíšovy učedníky. Ježíšovo zatčení však sledoval zpovzdálí a tvrdil, že Ježíše nezná, čímž se naplnila Ježíšova předpověď: „Dříve než kohout zakokrhá, třikrát mě zapře“. Když byl Ježíš zatýkán, vytasil Petr meč, který ale musel na přání Ježíše schovat. Po svém vzkříšení pak Ježíš Petrovi sdělil: „Ty jsi Petr (= skála)

a na té skále zbuduji svou církev... dám Ti klíče od království nebeského.“ (Kovářová 1994: 50)

Srovnání v textu:

- <...>, *человеческая личность должна быть **крепка, как скала**, ибо на ней все строится.*
- <...>; *lidská osobnost musí být **pevná jako skála**, protože na ní se všechno staví.*

2.1.2. Relativní frazeologické ekvivalenty

Z excerpovaných frazeologismů jsem v díle našel 55, které byly přeloženy relativními ekvivalenty. Jsou to frazeologismy, které mají stejný expresivní význam, ačkoli ve stavbě či složení se částečně liší.

Prvním frazeologismem, na kterém chci demonstrovat relevanci, je *Всего четыре человека с половиною*. V českém vydání byl frazeologismus přeložen následovně: *všeho všudy pět a půl*. Vidíme, že v češtině je poněkud jiný obrazný základ. V současné ruštině má tento frazeologismus jiný tvar, a to *полтора человека*.

Srovnání v textu:

- *Да, вспомните, наконец, господа сильные, что вас **всего четыре человека с половиною**, а тех – миллионы, ...*
- *A uvědomte si konečně, páni silní, že je vás **všeho všudy pět a půl**, a těch druhých milióny: ...*

Následujícím frazeologismem, který se v díle objevil, je *не отстать от века*. Do češtiny jej překladatel převedl následujícím způsobem: *nezůstat za dobou*. Překlad je relativní, protože v ruštině je užito substantivum *век* a v češtině substantivum *doba*. Pozorovat můžeme i jinou předložkovou konstrukci.

Srovnání v textu:

- *По крайней мере, я стараюсь, по возможности, не зарасти, как говорится, мохом, **не отстать от века**.*

- „*Já se aspoň snažím podle možnosti neobrůst, jak se říká, mechem, nezůstat pozadu za dobou.*“

V díle se rovněž vyskytl frazeologismus *пожелать кому царствия небесного*, česky *popřát někomu království nebeské*. Ačkoli gramatická struktura frazeologismu je shodná, rozdíl můžeme pozorovat mezi slovy *царство* a *království*. Rozdíl vychází z historického kontextu. Ruská říše byla v minulosti carstvím, panovník byl nazýván carem. V Čechách tomu bylo jinak, české země byly součástí království a panovník byl nazýván králem. Z tohoto důvodu je frazeologismus zařazen mezi relativní frazeologické ekvivalenty.

Srovnání v textu:

- *Аркадий вспомнил Егоровну, и вздохнул, и пожелал ей царствия небесного...*
- *Arkadij si vzpomněl na Jegorovnu, vzdychl a popřál jí v duchu království nebeské.*

Následující relevantní frazeologismus, nalezený v díle je *сидеть как на углях*, v českém překladu je uvedeno *sedět jako na trní*. V ruském jazyce se vyskytuje slovo *уголь* (uhlí), v češtině pak *trní*. Proto řadíme tento ekvivalent k relevantním, ačkoli překladatel užil naprosto správný způsob překladu. Člověk, který sedí jako na trní, neustále vstává, poposedává, přechází, zkrátka nevydrží na jednom místě, jelikož takovéto sezení není příliš komfortní. Právě ono poposedávání a přecházení vyjadřuje expresivně netrpělivost či neklidnost.

Srovnání v textu:

- *Он в течение всего спора сидел как на углях и только украдкой болезненно взглядывал на Аркадия.*
- *Po celou dobu sporu seděl jako na trní a jen kradmo bolestně pohlížel na Arkadije.*

Následujícím frazeologismem, který autor ve svém díle užil, je *в тихом омуте*. Do češtiny byl frazeologismus přeložen jako *tichá voda*. Slovo *омут* je v ruské lidové mluvě chápáno jako hluboké (strmé) místo v jezeře či korytě řeky s kalnou vodou.

V ruském jazyce se běžně užívá rčení *в тихом омуте (болоте) черти водятся*, které má v češtině stejný význam, jako české rčení *tichá voda břehy mele*. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 497)

V roce 2016 vyšel francouzský film *Ma loute*, do českého jazyka byl název filmu přeložen jako *Líná zátoka*, v ruštině se film jmenuje *В тихом омуте*. Na níže uvedených kontextech můžeme vidět, že v obou jazycích byl uveden pouze začátek frazeologismu, následující tři tečky pak naznačují, že konec frazeologismu si mají čtenáři domyslet, jelikož je všeobecně známý.

Srovnání v textu:

- *В тихом омуте... ты знаешь! – подхватил Базаров.*
- „*Tichá voda... však víš!*“ *vpadl Bazarov.*

2.1.3. Frazeologické analogy

Z excerpovaných frazeologismů jsem v díle našel 14 takových, které byly přeloženy do češtiny frazeologickými analogy. Níže uvedené frazeologismy mají v ruském jazyce jinou stavbu, avšak shodný expresivní význam s českými frazeologismy.

Dalším frazeologismem, který byl v díle uveden, je *на нет и суда нет*. Je vytvořen na základě souzvučí jeho komponentů. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 677). Do češtiny byl přeložen analogickým frazeologickým ekvivalentem *kde nic není ani čert nebere*. Blízký ekvivalent v češtině neexistuje, překladatel jej proto nahradil analogickým ekvivalentem se stejnou sémantikou. Domnívám se ale, že ještě vhodnějším ekvivalentem by byl český frazeologismus *kde nic není, ani smrt nebere*.

Srovnání v textu:

- *И без говядинки обойдемся, на нет и суда нет. Бедность, говорят, не порок.*
- „*Obejdeme se i bez hovězího, kde nic není, ani čert nebere. A říká se, že chudoba cti netratí.*“

Navrhované řešení kontextu:

- „*Obejdeme se i bez hovězího, kde nic není, ani smrt nebere. A říká se, že chudoba cti netratí.*“

Autor ve svém díle užil také frazeologismus *сдать в архив*, překladatel v češtině zvolil správný překlad frazeologickým analogem *odložit do starého železa*. Oba frazeologismy mají stejný expresivní náboj.

V českém jazyce je frazeologismus chápán ve významu „zamítati jako něco zastaralého, přežitého, vysloužilého“. Ačkoli se domnívám, že překladatel užil naprosto správný převod frazeologismu, ještě vhodnějším ekvivalentem by byly, dle mého názoru, frazeologismy *hodit/házet do starého železa* či *být ze starého železa*. (Zaorálek 2000: 416)

Srovnání v textu:

- *Я хоть теперь и **сдан в архив**, а тоже потеряю в свете – узнаю птицу по полету.*
- „*Já jsem sice teď už **odložen do starého železa**, ale také jsem se pohyboval ve společnosti a poznám ptáka podle zpěvu.*“

Navrhované řešení kontextu:

- „*Už mne sice **háží do starého železa**, ale také jsem se pohyboval ve společnosti a poznám ptáka podle zpěvu.*“

Dalším frazeologismem, který byl v díle použit je *соловья баснями кормить не следуют*, do češtiny byl přeložen následovně: *řečí se nikdo nenají*. Překladatel zvolil dle mého názoru vhodnou alternativu a našel příhodný frazeologismus, který je v českém prostředí běžně užíván. Ruský frazeologismus má mnoho užívaných modifikací, např. *соловья баснями не накормишь* nebo *соловья баснями не кормят*. Ačkoli v ruštině se „slavík báchorek nenají“, expresivita a sémantický význam je v obou jazycích totožný.

Původně byla slova *соловей* a *басня* chápána v přeneseném významu. *Соловей* zde není chápán jako zpěvný pták, ale jako nafoukaný člověk, zajímavý společník

či „kecal“, *басня* také není chápána v pravém slova smyslu, ale jako přibarvené vyprávění. Smysl je pak následující: nemusíme krmit šikovného řečníka krásnými řečmi, je lepší přejít k hostině. Frazeologismus vznikl za dob, kdy častými hosty bývali potulní umělci. Místo toho, aby je lidé hned usadili ke stolu a začali hostit, je lidé zpovídali a pouštěli se s nimi do dlouhých diskuzí. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 656)

Srovnání v textu:

- <...>, *ты позаботишься о насыщении своих дорогих гостей, потому что, тебе известно, **соловья баснями кормить не следует.***
- <...>, *postaráš se o nasycení svých milých hostů, protože je ti známo, že **řečí se nikdo nenají.***

Posledním frazeologismem, který jsem se v této skupině rozhodl popsat, je *стоять как истукан*, v českém překladu je uvedeno *stát jako sloup*. Slovo *истукан* je původně ruské, má několik významů. V prvopočátcích byl *истукан* vyřezávaná socha pohanského boha, v dnešní době je toto slovo chápáno spíše jako socha či figura, v přeneseném významu pak toto slovo označuje sedavého či necitelného člověka. Toto slovo se hlavně vyskytovalo v staroslověnských textech. Frazeologismus má více modifikací, např. *стоять истуканом*, *сидеть как истукан*. Příbuznými frazeologismy jsou pak *стоять как вкопанный* nebo *стоять как пень*. V českém jazyce existuje také několik modifikací, např. *stát jako přibitý*, *stát jako solný sloup*, *stát jako přimražený*, *stát jako přikovaný*, *stát jako svatý na mostě* a další. Překladatel dle mého názoru vybral vhodnou alternativu překladu. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 275)

Srovnání v textu:

- *Он отправлялся на несколько мгновений в сад, **стоял там как истукан**, словно пораженный несказанным изумлением...*
- *На pár okamžiků odcházel do zahrady, **stál tam jako sloup**, jako ohromen nevyřádným úžasem, ...*

2.1.4. Kalkované frazeologismy

Z celkového počtu excerpovaných frazeologismů bylo 32 frazeologismů přeloženo doslovně.

Frazeologismy mají určitou expresivní hodnotu. Domnívám se, že pokud překladatel přeloží frazeologický obrat doslovně, ztrácí tím překlad na hodnotě, ztrácí sémantiku a expresivní konotaci. V některých případech překladatel ovšem nemá jinou možnost. Pokud frazeologismus existuje ve výchozím jazyce, ne vždy frazeologismus existuje také v jazyce cílovém, a proto neměl překladatel mnohdy jinou možnost než přeložit frazeologismus doslovně, jednoslovně či volným slovním spojením. V některých případech se ale stalo, že se překladatel dopustil chybného překladu nebo si možná také chtěl zjednodušit práci, proto se odpovídající ekvivalent ani nesnažil vyhledat.

Prvním frazeologismem, který byl z ruského originálu přeložen doslovně a u kterého se domnívám, že překladatel mohl být více pečlivým, je *один как перст*. Do češtiny jej přeložil doslovně *sám jako prst*. *Перст* je v ruském jazyce zastaralé označení palce. Když staří Slované počítali na prstech, začínali od palce, který byl „sám“. Palec je sám, oddělený od dalších prstů dlaně. Při sčítání tedy začínali právě od něj slovy „jedna“ a pokračovali dále. Palec se stal základem tohoto frazeologismu. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 525)

Překladatel kalkoval ruský frazeologismus, i když v češtině existuje celá řada výrazů pro vyjádření významu „sám“. Lepším způsobem překladu by dle mého názoru bylo užití frazeologismu *sám jako kůl v plotě*.

Srovnání v textu:

- *«Один, как перст теперь, один!» - повторил он несколько раз и каждый раз выносил вперед свою руку с отделенным указательным пальцем.*
- *„Jsem teď sám jako prst, sám!“ opakoval několikrát a pokaždé před sebe vztáhl ruku se vztyčeným ukazováčkem.*

Navrhované řešení kontextu:

- „**Jsem teď sám jako kůl v plotě, sám!** Opakoval několikrát a pokaždé před sebe vztáhl ruku se vztyčeným ukazováčkem.

Dalším doslovně přeloženým frazeologismem, na který bych rád upozornil, je *как по рельсам катиться*. Do češtiny byl tento frazeologismu přeložen následovně: *jet jako po kolejích*. V českém jazyce opravdu existuje frazeologismus *zažité koleje*, ale v tomto případě se překladatel, dle mého názoru, spletl. Daleko vhodnějším překladem by byl frazeologismus *jít jako po másle*, ve smyslu „probíhat hladce, bez obtíží“.

Srovnání v textu:

- *Базаров ворчал; но и ему и Аркадию оттого и жилось так легко у Одинцовой, что все в ее доме «катилось как по рельсам».*
- *Базаров брусел, але як жему, так і Аркадієві се у Одиновові žило так lehce právě proto, že v jejím domě všechno „jelo jako po kolejích“.*

Navrhované řešení kontextu:

- *Базаров брусел, але як жему, так і Аркадієві се у Одиновові žило так lehce právě proto, že v jejím domě všechno „šlo jako po másle“.*

Dalším frazeologismem, který se v díle vyskytl, je *до свадьбы заживёт*, v českém překladu pak *do svatby se to zahojí*. Tento frazeologismus však v českém jazyce běžně neužíváme. Blízkým českým ekvivalentem k výše uvedenému ruskému frazeologismu může být například *to zahojí čas* nebo *časem se to zahojí*. V ruském jazyce frazeologismus původně vznikl ze slov maminek či babiček, které utišovaly poraněné děťátko, v dnešní době má frazeologismus ale humorný nádech, který jeho český protějšek neobsahuje. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 626)

Je proto možné, že se překladatel z tohoto důvodu uchýlil k doslovnému překladu, mohl se domnívat, že humorný nádech takovýmto způsobem bude lépe uchovaný. Také je možné, že překladatel vůbec nepoznal, že se o frazeologismus jedná. Dílo totiž pojednává o svatbě otce a syna, a proto tento výraz mohl překladatele zmást. Je ale možné, že Turgeněv užil tento frazeologismus záměrně, jak z důvodu významu

frazeologismu, tak i protože, že o dvou svatbách také v díle píše. Já se však domnívám, že daleko příhodnější by bylo užití frazeologismu *čas to zahojí*, který vyjadřuje expresivní nádech a je českému čtenáři blíží.

Srovnání v textu:

- *Нелегко. Черт меня дернул сегодня подразнить отца: он на днях велел высечь одного своего оброчного мужика – и очень хорошо сделал; да, да, не гляди на меня с таким ужасом – очень хорошо сделал, потому что вор и пьяница он страшнейший; только отец никак не ожидал, что я об этом, как говорится, известен стал. Он очень сконфузился, а теперь мне придется вдобавок его огорчить... Ничего! До свадьбы заживет.*
- *„Lehké to mít nebudu. Čert mi napískal, že jsem dneska otce pozlobil. On totiž dal onehdy nařezat jednomu svému obročnímu mužikovi – a moc dobře udělal. Ano, ano, nedívej se na mne tak zděšeně, moc dobře udělal, poněvadž je to hrozný zloděj a opilec; jenže otec vůbec netušil, že jsem o tom, jak se říká, informován. Přišel do velkých rozpaků, a teď ho budu muset ke všemu ještě zarmoutit... No, nevadí! **Do svatby se to zahojí!**“*

Navrhované řešení kontextu:

- *„Lehké to mít nebudu. Čert mi napískal, že jsem dneska otce pozlobil. On totiž dal onehdy nařezat jednomu svému obročnímu mužikovi – a moc dobře udělal. Ano, ano, nedívej se na mne tak zděšeně, moc dobře udělal, poněvadž je to hrozný zloděj a opilec; jenže otec vůbec netušil, že jsem o tom, jak se říká, informován. Přišel do velkých rozpaků, a teď ho budu muset ke všemu ještě zarmoutit... No, nevadí! **Čas vše zahojí.**“*

Posledním frazeologismem, který jsem se rozhodl v této kapitole popsat je *песенка наша снema*. V českém překladu je uvedeno *naše písnička je dozpívána*. Myslím si, že daleko příhodnější překladem výše uvedeného frazeologismu je *a je s námi amen; a je s námi konec; patříme do starého železa* nebo *naše dny jsou sečteny*, protože doslovný překlad tohoto frazeologismu zní pro českého čtenáře až přespříliš kostrbatě. V ruštině je frazeologismus spojován s církevním pohřebním obřadem, kdy pozůstalí čtou modlitby a zpívají nad tělem zesnulého. Frazeologismus vznikl podle

slov, které vyřkl před svou smrtí francouzský spisovatel François Rabelais: „*Je m'en vais chercher un grand peut-être; tirez le rideau, la farce est jouée.*“ Tato slova můžeme přeložit jako *je konec frašky, jdu malovat oponu a hledat to velké snad*. Těmito slovy režisér vyjadřoval, že divadelní hra je u konce.

Srovnání v textu:

- *Вот как мы с тобой, - говорил в тот же день, после обеда Николай Петрович своему брату, сидя у него в кабинете: - в отставные люди попали, песенка наша спета.*
- „*Tak vidíš,*“ vykládal téhož dne Nikolaj Petrovič svému bratru, u něhož seděl v kabinetě, „*my dva prý jsme jenom vysloužilci, naše písnička je dozpívána.*“

Navrhované řešení kontextu:

- „*Tak vidíš,*“ vykládal téhož dne Nikolaj Petrovič svému bratru, u něhož seděl v kabinetě, „*my dva prý jsme jenom vysloužilci, patříme do starého železa.*“

Posledním frazeologismem, na který bych chtěl v rámci této skupiny upozornit, je *днём с огнём не сыскать*, ve smyslu „velmi těžké či naprosto nemožné najít někoho, něco“. Do češtiny byl přeložen kalkováním jako *nenajít ani ve dne se svíčkou*. Existuje více modifikací ruského frazeologismu, např. *днём с огнём не найти*, *днём с фонарем не найти*, *днём с фонарем не сыскать*.

Frazeologismus poukazuje na kritický nedostatek toho, co hledáme, jelikož musíme k dennímu svitu přidávat ještě světlo uměle vytvořené. Může také vyjadřovat naprostou nemožnost nalezení předmětu či osoby. Někdy je tento čistě ruský frazeologismus mylně spojován s legendou o Diogenovi: Podle legendy řecký filozof Díogenés chodil uprostřed davu se zapálenou lucernou. Když se jen někdo zeptal, co hledá, odpovídal: „Hledám člověka.“, tzn. opravdového poctivého člověka ve zkažené společnosti. Je pravděpodobné, že antičtí řeckové takovýto frazeologismus znali také, tudíž nemůžeme pochybovat o tom, že by vznikl v jakékoli návaznosti na legendu o Diogenovi. Originalitu ruského frazeologismu můžeme vypořádat také z jeho rytmického charakteru nebo z existence modifikací tohoto frazeologismu. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 489 - 490)

Překladatel se dostal do nesnadné situace. Přesný český ekvivalent k ruskému frazeologismu neexistuje. I přesto bych ale volil jiný způsob překladu. Domnívám se, že bychom mohli užít český frazeologismus *aby pohledal*.

Srovnání v textu:

- *Ведь таких людей, как они, в вашем большом свете **днём с огнём не сыскать...***
- *Вždyť takové lidi jako oni **člověk** ve vaší vznešené společnosti **nenajde ani ve dne se svíčkou...***

Navrhované řešení kontextu:

- *Вždyť takové lidi jako oni **aby** člověk ve vaší vznešené společnosti **pohledal**.*

2.1.5. Frazeologismy přeložené jedním slovem

Z celkového počtu excerpovaných frazeologismů bylo 49 přeloženo jednoslovně.

Prvním, jednoslovně přeloženým frazeologismem, který bych chtěl podrobněji ve své diplomové práci rozebrat je *лазаря неть*. Výraz *лазаря неть* pochází od jména biblického žebráka Lazara (pomocník boží). Hladem vysílený a malomocenstvím nemocný Lazar ležel u brány boháče. Marně však škemral o almužnu. Boháč mu odmítl jakoukoli almužnu dát a nechtěl mu věnovat ani zbytky jídla, které padaly z boháčova přeplněného stolu. Po smrti však Lazar přišel do ráje a boháč do pekla. Na Rusi byl tento duchovní verš o Lazarovi oblíbenou písní potulných žebráků. Jejich píseň se smutnou melodií dala vzniknout čistě ruskému frazeologismu *лазаря неть*. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 373) V českém překladu byl tento frazeologismus přeložen jako *lamentování*. Domnívám se, že touto volbou překladatel čtenáře ochudil, mohl najít jiný, bližší frazeologismus, který by se do kontextu hodil. Dle mého názoru by se namísto *lamentování* hodil frazeologismus *fňukat jako malé děcko*, který daleko více vyjadřuje expresivní hodnotu ruského frazeologismu.

Srovnání v textu:

- *Да полно тебе Лазаря неть, - перебил опять Базаров. – Сядь лучше вот тут на диван да дай на себя посмотреть.*
- *„Dej už pokoj s tím lamentováním,“, přerušil ho Bazarov. „Radši si tuhle sedni na pohovku, ať se na tebe mohu podívat.“*

Navrhované řešení kontextu:

- *„Přestaň už fňukat jako malé dítě,“ přerušil ho Bazarov. „Radši si tuhle sedni na pohovku, ať se na tebe mohu podívat.“*

Dalším, jednoslovně přeloženým frazeologismem, který se v díle vyskytuje je *отводитъ душу*. Do češtiny byl přeložen jednoslovně jako *svěřovat se*. I v tomto případě se domnívám, že překladatel čtenáře ochudil o expresivitu, kterou tento frazeologismus udává. Daleko vhodnější variantou překladu by byl dle mého názoru frazeologismus *vylévat si srdce*. *Отводитъ душу* má původní ruský význam. Vzniklo z biblického obratu *излить душу*. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 213)

Srovnání v textu:

- *А между тем в доме Николая Петровича находилось существо, с которым он не то чтобы отводил душу, а охотно беседовал...*
- *А притом в домě Nikolaje Petroviče žila bytost, které se sice **nesvěřoval**, ale rád s ní rozmlouval...*

Navrhované řešení kontextu:

- *А притом в домě Nikolaje Petroviče žila bytost, které sice **své srdce nevyléval**, ale rád s ní rozmlouval...*

Dalším frazeologismem, který se v díle objevil a na který bych chtěl touto cestou upozornit je *божья коровка*. Do českého jazyka byl přeložen jednoslovně jako *dobrotisko*. Domnívám se, že se překladatel s tímto frazeologismem skvěle vypořádal. V českém jazyce můžeme najít frazeologismus *učiněný beránek*, který odráží expresivitu stejně, jako frazeologismus ruský a který by se do kontextu dal zakomponovat, ale jeho použití by pro překladatele znamenalo nemalé obtíže, nehledě

na to, že by musel úplně pozměnit stylizaci úryvku. Ruský frazeologismus označuje jako *tichého, nevinného člověka*. Výraz je v ruštině spjat s názvem malého brouka, který je člověku naprosto neškodný, ale velmi přínosný pro rostliny – slunéčko sedmitečné (beruška). Myslím si, že užití slovo *dobrotisko* odráží expresivitu stejně dobře, jako frazeologický ekvivalent. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 346)

Srovnání v textu:

- *Во-первых, надо будет подставлять лоб и во всяком случае уехать; а тут Аркадий... и эта божья коровка Николай Петрович.*
- *За прvé budu muset dělat terč a tak či onak odjet. A pak je tu Arkadij... a to **dobrotisko** Nikolaj Petrovič.*

Posledním frazeologismem, který jsem se rozhodl v této části popsat, je *тёртый калач*. Do češtiny byl frazeologismus přeložen jednoslovně jako *mazaný*. Myslím si, že v tomto případě překladatel čtenáře značně ochudil o expresivní hodnotu frazeologického obratu. V českém jazyce můžeme najít hned několik frazeologických ekvivalentů, které by dostatečně vyjádřily expresivitu ruského frazeologismu, jako jsou například *všemi mastmi mazaný*, *mít za ušima* nebo *mít pod čepicí*.

Když v ruském jazyce řekneme o někom, že je *тёртый калач*, znamená to, že dotyčný je zkušený, ostřílený člověk, kterého je těžké oklamat. Frazeologismus vznikl ze stejného slovního spojení *тёртый калач*, tzn. *kalač* (druh pečiva), vyrobený ze speciálního těsta, které se muselo dlouho mnout a třít. Takových koláčů bylo více druhů, dělily se podle způsobu výroby. Přídavné jméno v tomto slovním spojení je odvozeno od slovesa *тереть*. Kromě základního významu tohoto slovesa (jezdit dopředu a dozadu a mačkat) dostalo toto slovo v dialektech i přenesený význam – být zkušený. Tento význam začíná mít vliv na spojení *тёртый калач*. Tento vliv je o to silnější díky tomu, že v přeneseném významu je nepřímou ukryt proces přípravy kalače a také proto, že slovo *калач* se již užívalo v dalších neterminologických výrazech. Vše uvedené mělo za následek to, že se *тёртый калач* stal frazeologismem. Ztráta kalače jako reálie pak měla za následek to, že slovo ztratilo svůj terminologický význam. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 278)

Srovnání v textu:

- *Из этой еще что вздумаешь, то и сделаешь; а та – **тёртый калач**.*
- *Z té ještě můžeš udělat, co tě napadne. Kdežto tamta je **mazaná**.*

Navrhované řešení kontextu:

- *Z té ještě můžeš udělat, co tě napadne. Kdežto tamta **má pod čepicí**.*
- *Z té ještě můžeš udělat, co tě napadne. Kdežto tamta **je všemi mastmi mazaná**.*
- *Z té ještě můžeš udělat, co tě napadne. Kdežto tamta **má za ušima**.*

Posledním frazeologismem, na který bych v této části chtěl upozornit a který byl přeložen jedním slovem je *ни дать ни взять*. Do češtiny byl frazeologismus přeložen jako *docela*. V češtině můžeme najít hned několik frazeologismů, které by ruskému originálu odpovídaly lépe, než užitý jednoslovný překlad, např.: *je k nerozeznání od koho; je ze stejného pytle; je na chlup stejný; je podobný jako vejce vejci* a další.

Srovnání v textu:

- *Так люди на пароходе, в море, разговаривают и смеются беззаботно, **ни дать ни взять**, как на твердой земле; <...>*
- *Подобně lidé на ширém моři rozmlouvají na parníku a bezstarostně se smějí **docela jako na pevnině**; <...>*

Navrhované řešení kontextu:

- *Подобně lidé на ширém моři rozmlouvají на парніку а безстаростně се smějí **на chlup stejně, jako на pevnině**; <...>*

2.1.6. Opisný překlad frazeologismů

Z celkového počtu excerpovaných frazeologismů jich bylo 56 přeloženo volným slovním spojením.

Prvním frazeologismem, který jsem si vybral k popisu v této skupině, je *отрезанный ломоть*. V českém jazyce je pak uvedeno *ztracen pro rodinu*. Překladatel

zvolil opisný překlad a já se domnívám, že tak učinil zcela správně a neměl ani jinou možnost. Pokud v ruštině řekneme o někom, že je *отрезанный ломоть* znamená to, že je to člověk, který zprerhal kontakt se svou rodinou a svými blízkými. V českém jazyce takovýto frazeologismus neexistuje, proto bychom frazeologický ekvivalent odpovídající ruskému výrazu jen stěží hledali.

Tento výraz prvotně označoval provdanou dceru, která již nadále nepotřebuje rodičovskou péči. Zdrojem tohoto výrazu bylo rčení *Отрезанный ломоть к хлебу (к караваю) не приставишь*, které bylo používáno ke vztahu k provdané dceři, která odešla z domu rodičů a nastěhovala se k rodině manžela. Později se toto rčení začalo používat i při odchodu syna. Základem rčení i frazeologismu se stalo pečení chleba na Rusi. Chléb se pekli hlavně z žitné mouky (tzv. černý chleba), z pšeničné mouky se pak pekly koláče a housky (tzv. bílý chleba). Housky a koláče měly jiný tvar, chléb pouze kulatý. Takový chléb se nazýval bochníkem. Slovo *ломоть* označovalo velký placatý kousek bochníku – krajíc. Z každodenních zkušeností pak víme, že odřezaný krajíc chleba k bochníku již zpět přidělat nelze. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 399)

Srovnání v textu:

- *Сын – отрезанный ломоть. Он, что сокол: захотел – прилетел, захотел – улетел; а мы с тобой, как опенки на дупле, сидим рядом и ни с места.*
- *Сын je pro rodinu ztracen. Je volný jako pták. Zachce se mu, přeletí, zachce se mu, odletí. А мы два jsme как ты вачлавы на паړезу, седиме там vedle sebe, ani se nehнемe.*

Další frazeologismus, který byl z ruského originálu přeložen volným slovním spojením je *в кои-то веки* ve významu „jednou za velmi dlouhou dobu“. *Кой, коя, кое кои* jsou zastaralé formy vztažného zájmena *какой* nebo *который*. Nyní se tyto formy užívají pouze v ustálených slovních spojeních. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 86) V překladu je uvedeno *jednou za dlouhý čas*. Překladatel tedy zvolil opisný překlad frazeologismu. V českém jazyce existuje frazeologismus, který vyjadřuje expresivitu ruského protějšku lépe, a to *jednou za uherský rok*. Mohlo by se zdát, že by překladatel udělal lépe, kdyby tento frazeologismus v překladu užil, není to tak úplně pravda. Do širšího kontextu se tento frazeologismus nehodí, jelikož má v českém jazyce

negativní odstín, a proto se domnívám, že překladatel v tomto případě postupoval naprosto správně.

Spojení *uherský rok* se nejspíš vztahuje k tureckým válkám. Turci dobyli v roce 1453 Konstantinopol a expandovali na Balkán a do střední Evropy. Nejkritičtější období pro středoevropské země bylo období mezi rokem 1526, kdy Turci vyhráli bitvu u Moháče a tím porazili českého a uherského krále Ludvíka Jagellonského, a rokem 1683, kde byli Turci sami poraženi při pokusu obsadit Vídeň. Po těch více než 150 let byli evropští panovníci a jejich armády vysilováni boji s Turky. Vojenská služba se kvůli tureckým válkám často prodloužila silně nad dohodnutou lhůtu. Často se rok, který vojáci v Uhrách strávili, protáhl třeba na deset let. Naši předkové začali takovému nedodržení lhůt ironicky říkat *uherský rok*. (<http://www.rozhlas.cz>)

Srovnání v textu:

- ***В кои-то веки разик можно, - пробормотал старик.***
- *„Jednou za dlouhý čas to jde, zamumlal starý.“*

Dalším frazeologismem, který se v díle objevil a byl přeložen volným slovním spojením je *хоть на выставку посылать*. Do českého vydání jej překladatel přenesl takto: *jít rovnou na výstavu*. V tomto případě se domnívám, že překladatel zvolil naprosto nevhodnou metodu. Překladatel zvolil tuto nevhodnou možnost, ačkoliv v českém jazyce máme minimálně dva frazeologismy, které vystihují expresivitu a podstatu ruského frazeologismu – *бýt jako ze žurnálu* či *бýt jako ze škatulky*.

Srovnání v textu:

- ***Щегольство какое в деревне, подумаешь! Ногти-то, ногти, хоть на выставку пошлай!***
- *„Na vesnici takové šviháctví, považ! Ty nehty, ty nehty by mohly rovnou na výstavu!“*

Navrhované řešení kontextu:

- *„Na vesnici takové šviháctví, považ! Ty nehty, ty nehty jsou jako ze žurnálu!“*

Následující frazeologismus, na který bych rád touto cestou upozornil je *дело в шляпе*, do českého jazyka jej překladatel převedl jako *vyřízená věc*. Překladatel převedl frazeologismus volně, čímž frazeologismus ztratil svůj expresivní význam. Přitom v češtině existují minimálně dva frazeologické ekvivalenty, které by expresivitu vyjádřily daleko přesněji – *mít to v kapse*, *je to v suchu* či *je to doma*.

Obrat *дело в шляпе* se vztahuje ke starodávnému zvyku řešit sporné situace losováním. Do klobouku se naházely mince, kousky olova nebo jiné drobné předměty, jeden z nich byl označen. Každý z účastníků losování si tahal z klobouku jeden předmět ve víře, že právě jeho rozhodne v jeho prospěch. Šťastlivec měl tzv. *дело в шляпе*, tzn., nikdo mu již nemohl vzít to, co vyhrál. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 179)

Srovnání v textu:

- *А теперь им стоит сказать: все на свете вздор! – и дело в шляпе.*
- *Але teď stačí, když si řeknou: všechno na světě jsou nesmysly! **A věc je vyřízená.***

Navrhované řešení kontextu:

- *Але teď stačí, když si řeknou: všechno na světě jsou nesmysly! **A je vymalováno.***

Posledním frazeologismem, na který chci v rámci této skupiny upozornit, je *садиться на кого верхом*, v českém překladu se vyskytuje *nechat se osedlat*. Domnívám se, že v tomto případě si překladatel s frazeologismem důstojně poradil, ačkoli mohl použít i frazeologismy, které mají stejný sémantický i expresivní význam, jako jsou *mít koho pod palcem*, *udělat si z koho otroka* či *udělat si z koho dojnou krávu*.

Srovnání v textu:

- *<...>, а со всем тем он обыкновенно оставался в дураках и всякий несколько опытный чиновник **садился на него верхом.***
- *<...>; а при том при всем се необычайно неchal napálit a každý trochu zkušený úředník **si ho osedlal.***

Navrhované řešení kontextu:

- <...>, a při tom při všem se neobyčejně nechal napálit a každý trochu zkušený úředník si z něj **udělal otroka**.
- <...>, a při tom při všem se neobyčejně nechal napálit a každý trochu zkušený úředník si z něj **udělal dojnou krávu**.

2.1.7. Ostatní

Do této skupiny jsem se rozhodl zařadit autorské a archaické frazeologismy, přísloví, etiketní výrazy a v překladu vypuštěné frazeologismy. Takováto slovní spojení sice nejsou typickými frazeologismy, ale opomenout je také nemůžeme, a to proto, že svou stavbou a významem odrážejí dobu, mentalitu a prostředí, ve kterém se dílo odehrávalo. Celkem jsem do této skupiny zařadil 21 jednotek.

Chybný překlad frazeologismu

Prvním frazeologismem, na který bych rád v rámci této skupiny upozornil je *do положения риз*. V českém překladu je uvedeno *do úplné němoty*. Výraz je spjat s biblickým příběhem o Noemovi, který se opilý svlékl a položil své *ризы* (mešní roucha). Tento výraz je znám již od 18. století. Obrat může být chápán jako slovní hříčka, jelikož v pravoslavné církvi existují dva svátky „umístění menšího roucha (положения риз)“. První vznikl jako památka na umístění mešních rouch do Uspenského chrámu v Moskvě jako symbol jejich náležitosti Ježíši Kristu. Druhý vznikl na památku umístění mešního roucha Bohorodičky do jednoho z chrámů Cařihradu. Slovní hříčka je to proto, že kombinuje pravoslavné svátky s opilostí, která nebyla v kláštorech vzácností. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 554) Domnívám se ale, že překladatel užil nesprávný český frazeologismus, tím pozměnil význam překladu oproti originálnímu textu a dopustil se tedy chybného překladu. Užitý frazeologismus *do úplné němoty* se totiž v českém jazyce užívá v souvislosti s opilostí (opít se do úplné němoty). Dle mého názoru měl překladatel užít český ekvivalent *do roztrhání těla*.

Srovnání v textu:

- *Ах, Аркадий! Сделай одолжение, поспоримся раз хорошенько – до положения риз, до истребления.*
- „*Ach, Arkadiji, buď tak laskav, pohádejme se jednou pořádně – do úplné němoty, do zničení.*“

Navrhované řešení kontextu:

- „*Ach, Arkadiji, buď tak laskav, pohádejme se jednou pořádně – do roztrhání těla, do zničení.*“

Překlad archaickým frazeologismem

V rámci této podskupiny bych rád upozornil na frazeologismus *бабушка ещё надвое сказала*, v českém překladu se pak vyskytuje *být na háčkách*. Ruský frazeologismus by se do českého jazyka dal přeložit jako *je to ve hvězdách*. Dílo Zaorálka sice skutečně heslo *být na háčkách* obsahuje (ve významu *nerozhodnuto, nejisto*), každopádně udává jeho zastaralost. (Zaorálek 2000: 70)

V ruštině jde o frazeologismus, který vznikl zkrácením přísloví *Бабушка (бабка) надвое сказала: либо дождик, либо снег, либо будет, либо нет*. Existuje také mnoho variant tohoto přísloví, např.: *Баба надвое ворожила: либо умрёт, либо будет жива; Старуха надвое сказала; Бабушка ворожила, надвое положила* atd. Frazeologismus je původně spjat s věštěním, jakožto pozůstatkem pohanství v Rusku. *Бабушки* nebo *бабки* byly zaříkávačkami, šarlatánkami a věstkyněmi. Předpovídaly budoucnost, osud a počasí. Jejich zaříkávání se používalo v boji proti nemocem, dokázaly však i uhranout. Výše uvedené přísloví i frazeologismus odráží ironický vztah k věštění. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 38)

Není jasné, proč překladatel zvolil právě tuto variantu. Domnívám se totiž, že frazeologismus *je to ve hvězdách* je Čechy běžně užíván. Je možné, že překladatel vybral zastaralý frazeologismus záměrně, neboť se mohl domnívat, že zastaralé obraty budou více odrážet mluvu kolem roku 1862, tedy dobu prvního vydání románu, a čtenář snadněji pronikne do doby, kdy se dílo odehrává. Já si ale myslím, že je užitý obrat velmi kostrbatý a měl být nahrazen frazeologismem *je to ve hvězdách*.

Srovnání v textu:

- *Если раздавят, туда и дорога, - промолвил Базаров. – Только бабушка еще надвое сказала. Нас не так мало, как вы полагаете.*
- *„Jestli nás rozdrťí, tak nám to patří,“ řekl Bazarov, „ale je to ještě na háčkách. Není nás tak málo, jak se domníváte.“*

Navrhované řešení kontextu:

- *„Jestli nás rozdrťí, tak nám to patří,“, řekl Bazarov, „ale to je ještě ve hvězdách. Není nás tak málo, jak se domníváte.“*

Ustálené fráze

V díle se vyskytují také fráze, které za frazeologismy nepovažujeme. Opomenout je ale nechci, jelikož odrážejí dobu a prostředí, ve kterém se dílo odehrává. V díle jsem objevil například frázi *закладывать лошадей*, do češtiny byla fráze přeložena naprosto správně tak, jak se v Čechách užívá (užívalo) – *dát zapřahat*. Možná bych jen zvolil dokonavý tvar slovesa, přece jenom se domnívám, že český čtenář je více zvyklý na tvar *dát zapřáhnout*.

Srovnání v textu:

- *Так как же, Аркадий, - заговорил опять Николай Петрович, оборачиваясь к сыну, - сейчас закладывать лошадей, что ли?*
- *„Tak co, Arkadiji,“ obrátil se Nikolaj Petrovič zase k synovi, „mám dát hned zapřahat?“*

Navrhované řešení kontextu:

- *„Tak co, Arkadiji,“ obrátil se Nikolaj Petrovič zase k synovi, „mám dát hned zapřáhnout?“*

Autorské frazeologismy

V díle se vyskytuje také několik autorských frazeologismů, tedy těch, které vytvořil sám autor. Příkladem je autorský frazeologismus *как летние розы*, v českém

překlad se vyskytuje doslovný překlad – *jako letní růže*. Takovýto druh frazeologismu pro překladatele představuje složitou úlohu, překladatel nemusí totiž pochopit, s jakým úmyslem jej autor do díla zakomponoval.

Srovnání v textu:

- *Бывает эпоха в жизни молодых женщин, когда они вдруг начинают расцветать и распускаться, как летние розы; такая эпоха наступила для Фенечки.*
- *V období mladých žen bývá období, kdy pojednou začnou rozkvétat a rozvíjet se jako letní růže, a takové období přišlo u Feničky.*

Příslloví

V díle se vyskytují také přísloví, které za frazeologismy považovat nemůžeme. Jako příklad užitých přísloví v díle Otcové a děti můžeme uvést *взялся за гуж – не говори, что не дюж*. V českém překladu bylo užito rovněž české přísloví *kdo se dá na vojnu, musí bojovat*. Příslloví se liší od frazeologismu tím, že se jedná o ustálené slovní spojení v podobě celé věty. Dle mého názoru překladatel našel vhodný ekvivalent v českém jazyce, který dostatečně vyjadřuje podstatu ruského frazeologismu v českém prostředí.

Význam ruského přísloví je: dal ses na tuto práci (činnost, profesi, ...), nevzdávej to, neodmítej věci, se kterými jsi souhlasil nebo jsi nabídku přijal. Příslloví vzniklo na vesnici. *Гуж* byla kožená nebo lanová smyčka u krku koně, která sloužila k upevnění oje. Nasadit takovouto smyčku mohl jen silný, zdravý a hbitý člověk. V takovémto „rolnickém“ významu se přísloví vyskytuje také ve východoslovanských jazycích a také v jazyce polském. Slovo *гуж* se vztahuje ke stejnému kořenu jako slova *узел, вязать, связь, ...* Má také několik významů – lanová smyčka pro veslo, převoz zboží po souši, ... *Взялся за гуж* v přeneseném významu znamená *slíbit, не говори, что не дюж* znamená *nevutlouvej se, že jsi slabý a nemohoucí*. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 171)

Srovnání v textu:

- *«Нечего делать! – сказал наконец Базаров. – **Взялся за гуж – не говори, что не дюж!** Приехали смотреть помещиков – давай их смотреть!»*
- *„Jákáz pomos,“ řekl konečně Bazarov, „**kdo se dá na vojnu, musí bojovat**“! Přijeli jsme se podívat na statkáře, tak se na ně podívejme!“*

Frazeologismy vynechané v překladu

V ruském originálu se také vyskytovaly frazeologismy, které překladatel v českém překladu vypustil. Vyhledat odpovídající frazeologismus v cílovém jazyce mnohdy bývá nesnadnou záležitostí. Jedním z překladatelem vypuštěných frazeologismů je *грешный человек*. Frazeologický obrat v ruštině je užit ve významu „slabý, hříšný člověk“. Do češtiny bychom mohli frazeologismus přeložit jako *ruku na srdce* nebo *abych pravdu řekl*.

Srovnání v textu:

- *Что касается до меня, - заговорил он опять, не без некоторого усилия, - я немцев, **грешный человек**, не жалую.*
- *„Co se týče mne,“ začal zase s jistou námahou, „já jsem už takový, že Němce nemám v oblibě.“*

Návrh řešení kontextu:

- *„Co se týče mne,“ začal zase s jistou námahou „**ruku na srdce**, Němce nemám v oblibě.“*
- *„Co se týče mne,“ začal zase s jistou námahou, „**abych pravdu řekl**“, Němce nemám v oblibě.*

Překlad transformovaných frazeologických jednotek

Dalším frazeologismem, který mne v díle zaujal je *будет с кого фимиاما*, do češtiny byl přeložen jako *podkuřovat*. Jde o transformaci ruského frazeologismu *курить фимиам кому*, významově jej můžeme chápat jako „být lichotivý či pochlebující“. Ruský frazeologismus vznikl kalkou z řeckého jazyka. *Фимиам* je

vonné vykuřovadlo, které se používalo v chrámech a také u královského dvora. (Бирих, Мокиенко, Степанова 2005: 722)

Překladatel užil jednoslovný překlad ruského frazeologismu, i když v českém jazyce existuje ekvivalent - *mazat med kolem úst*. I když se domnívám se, že překladatel se v tomto případě s překladem vypořádal bravurně, volil bych přece jen raději překlad frazeologismu frazeologismem.

Srovnání v textu:

- *Mathieu хочет показаться нам во всей своей славе; черт с ним! Будет с него губернского **фимиама**, обойдется без нашего.*
- *Mathieu se nám chce ukázat v celé své slávě; ať jde k čertu! Může mít dost gubernského **podkuřování**, bez našeho se už obejde.*

Navrhované řešení kontextu:

- *Mathieu se nám chce ukázat v celé své slávě; ať jde k čertu! Už mu gubernští dost **mazali med kolem úst**, bez našeho medu se obejde.*

Frazeologismy přeložené ustálenou etiketní frází

V díle se vyskytovalo několik frazeologismů, které byly přeloženy ustálenou etiketní frází. Takovým frazeologismem je například *какими судьбами*. Do češtiny byl tento frazeologismus přeložen právě zmiňovanou ustálenou etiketní frází: *kde se tu vzal*.

Srovnání v textu:

- *Вот неожиданно! **Какими судьбами!** – твердил он, суетясь по комнате, как человек, который и сам воображает и желает показать, что радуется.*
- *„То же ale překvapení! **Kde ses tu vzal?**“ vykřikoval a pobíhal po pokoji jako někdo, kdo se jednak sám domnívá, že má radost, jednak to chce ukázat.*

ZÁVĚR

Tato diplomová práce s názvem *Frazeologismy v románu „Otcové a děti“ I. S. Turgeněva a problémy jejich překladu do češtiny* měla za úkol analyzovat způsoby překladu frazeologismů, které ve svém díle I. S. Turgeněv užil a porovnat, jakým způsobem se s jejich překladem vypořádal Prokop Voskovec, významný český překladatel z angličtiny, francouzštiny a ruštiny.

Ke srovnání jsem použil výtisk díla *Отцы и дети*, který byl vydán nakladatelstvím *Азбука* v roce 2015 v Petrohradu, a český překlad tohoto díla, vydaný v roce 1975 nakladatelstvím *Odeon* v Praze. V praktické části této diplomové práce objasňuji pojmy *frazeologie* a *frazeologismus*, uvádím způsoby klasifikace frazeologických obrátů a jejich funkcí, dále pak vysvětluji pojmy *translatologie* a *překlad*, popisují tři fáze překladatelského procesu a způsoby překladu frazeologismů.

Cílem praktické části diplomové práce bylo srovnání originálního a přeloženého textu z hlediska překladu frazeologických ekvivalentů a následné rozčlenění excerpovaných frazeologismů do skupin podle míry ekvivalence, a následné zjištění, do jaké míry překladatel přenesl frazeologii ruského originálu do českého překladu.

První skupinu jsem nazval blízkými frazeologickými ekvivalenty. Tuto skupinu jsem uměle vytvořil pro účely této diplomové práce. Skupina seskupuje úplné a částečné frazeologické ekvivalenty.

Druhá skupina relativních frazeologických ekvivalentů seskupuje ty frazeologismy, které byly přeloženy relativní metodou, tzn. frazeologismus originální a přeložený se nepatrně liší v obraznosti, sémantiku ale mají totožnou.

Třetí skupina „Frazeologické analogy“ obsahuje frazeologismy, které mají různou obraznost, podobnou či odlišnou strukturu, ale mají stejný význam i stylistiku.

Čtvrtá, pátá a šestá skupina seskupuje frazeologismy, které nebyly přeloženy frazeologickým obrátem, ale buď kalkováním, jednoslovně či opisným překladem. V poslední skupině „Ostatní“ uvádím příklady výrazů, které nejsou typickými frazeologismy (autorské frazeologismy, přísloví, vypuštěné frazeologismy, archaické výrazy, autorské frazeologismy, ustálené etiketní fráze), každopádně opomenout je by

znamenalou velkou chybu, jelikož odrážejí dobu, mentalitu a prostředí, ve kterém se děj dítá odehrává.

Při práci jsem dospěl k následujícím závěrům:

- Z celkového počtu 282 excerpovaných ruských frazeologismů překladatel přeložil pomocí frazeologických ekvivalentů 124 jednotek.
- Nefrazeologickým překladem bylo přeloženo 137 ruských frazeologismů, z toho 17 expresivním slovem, 32 neexpresivním slovem, 32 kalkováním a 56 opisným překladem. Zbylých 21 jsem se rozhodl do statistiky neuvádět proto, že se nejednalo o typické frazeologismy.
- Ze statistiky můžeme vyčíst, že více než polovina byla přeložena nefrazeologickým způsobem. Oceňuji, že některé frazeologismy překladatel převedl expresivním lexikem, avšak z velkého množství originálních frazeologických obrátů překladatel udělal naprosto neutrální, neexpresivní výrazy, čímž českého čtenáře ochudil o obraznost a expresi dítá a nepředal věrně frazeologii ruského originálu.

Musím také podotknout, že v mnohých případech překladatel neměl jinou možnost, než zvolit nefrazeologický překlad, jelikož český ekvivalent neexistuje. Vyskytly se i případy, kdy český ekvivalent existuje, ale použít jej by znamenalo narušit či pozměnit stylistiku dítá, v některých případech se dokonce do kontextu český ekvivalent nehodil. V drtivé většině případů ale překladatel nenašel vhodný český frazeologický ekvivalent, i když jim český jazyk disponuje. Překladatelova práce mohla být ztížena také dobou, kdy byl překlad vyhotovován. Neexistoval internet, neexistovaly tak obsáhlé a propracované frazeologické slovníky, které by ke své práci mohl použít.

V přílohách této práce uvádím celkově 273 ruských frazeologismů, které jsou rozděleny do skupin podle míry ekvivalence jejich českých protějšků. U každého z nich uvádím jejich znění v českém překladu a také kontext v obou jazycích. Pokud se frazeologismus v díle opakoval a byl přeložen stejným způsobem, je v tabulce uveden pouze jednou. V příloze č. VIII je pak graficky znázorněna klasifikace frazeologismů.

Můžeme vidět, že srovnáním originálního a přeloženého díla lze získat cenné informace o problematice překladu vyšších jazykových jednotek, než je slovo a také si uvědomit možnosti použití frazeologických obrátů v nejrůznějších kontextech.

РЕЗЮМЕ

Данная дипломная работа на тему «Фразеологизмы в романе «Отцы и дети» И. С. Тургенева и проблемы их перевода на чешский язык» посвящена исследованию, касающемуся перевода фразеологизмов, которые использовал Иван Сергеевич Тургенев при создании известного романа *Отцы и дети*, на чешский язык. Я пользовался сравнительным методом, поэтому я выбрал 282 фразеологизмов в тексте русского оригинала и сопоставил их с фразеологизмами в чешском переводе.

При изучении иностранных языков студенты сталкиваются не только со словарным запасом из повседневной жизни, но проникают и в таинства культуры, истории, фонетики, грамматики и т.д., благодаря чему они становятся специалистами не только в языке, но также в прилегающих областях знаний. Однако в процессе познания некоторые языковые элементы остаются на периферии, несмотря на их безусловную необходимость, т.к. они являются яркими выразителями национальной культуры и менталитета. Одним из этих часто забываемых элементов являются фразеологизмы, что, по моему мнению, является одной из самых важных и необходимых для полноценного общения сфер в каждом языке.

Все языки проходят с момента своего возникновения сложный путь развития, который сопровождается значительными изменениями. Русский язык в этом отношении не является исключением. Новая лексика фиксируется в словарях современного русского литературного языка, устаревшие слова и архаизмы языком постепенно утрачиваются. Аналогичный процесс характеризует и развитие фразеологических единиц. Фразеологизмы отражают знания, сведения и опыт, приобретенный данным народом на протяжении многих столетий. Фразеологизмы незаметно для нас с рождения проникают в наше сознание, помогая нам ярко, глубоко, образно и точно описывать факты, ситуации и события, для отображения которых повседневная нейтральная лексика не имеет таких богатых ресурсов.

Фразеологизмы обладают переносным значением, образностью, а также экспрессивностью. Таким образом, все жанры устной и письменной речи при

уместном употреблении в них фразеологизмов приобретают дополнительные оттенки смысла, образность и живость – то есть то, чего сложно достигнуть при употреблении нейтральных лексических единиц.

Данная тема была выбрана мной с целью более подробного ознакомления с проблематикой фразеологии современного русского языка, а также с целью личного развития в языковой сфере, поскольку знание фразеологизмов дает возможность более точно выражать свои мысли не только на родном языке, но и на иностранном.

Настоящая работа ставит себе целью определить способ перевода русских фразеологизмов, употребленных в романе *«Отцы и дети»*, на чешский язык, разделить их по группам согласно уровню эквивалентности, на ряде примеров продемонстрировать и прокомментировать, правильным ли был выбор переводчика, насколько верно удалось передать в переводе полноту значения русского оригинала и т.д. Если я приходил к заключению, что в определенных случаях перевод недостаточно корректен, я приводил соответствующие аргументы в защиту своего мнения, а также конкретные варианты и предложения, как можно улучшить перевод данных фразеологических единиц.

Для достижения поставленных целей я приобрел роман *«Отцы и дети»*, который был издан в 2015 году издательством *«Азбука»* в Санкт-Петербурге и отыскал в нем 282 фразеологизмов. Далее я взял в библиотеке чешский перевод этого романа, который был сделан выдающимся чешским переводчиком с английского, французского и русского языков – Прокопом Восковцовым – и нашел в нем те же пассажи, в которых были употреблены фразеологизмы в русском оригинале. Перевод был издан в 1975 году издательством *«Одеон»*.

Структура работы. Во введении указывается характеристика дипломной работы, ее цель и структура.

Непосредственно комментарий выбранных фразеологизмов предваряется теоретической частью. В рамках первого раздела теоретической части речь идет, во-первых, об авторе рассматриваемого романа *«Отцы и дети»* – Иване Сергеевиче Тургеневе, а во-вторых, о самом романе и использованном в романе

языке. Автор родился 9 ноября 1818 года в городе Орел в западной России. Он был выдающимся российским реалистическим прозаиком с мировым именем и автором общественно-психологических романов.

После учебы в частных московских гимназиях И.С. Тургенев поступил в Московский, а позже и в Петербургский университет, который окончил в 1836 году. Благодаря учебе в Берлинском университете в 1838-1841 гг., где автор занимался философией и классической филологией, Тургенев стал одним из самых образованных авторов своего времени.

Благодаря серьезным отношениям с французской художницей Полиной Виардо, Тургенев очень часто бывал за границей. Именно поэтому он совместно с Герценом осуществлял самую крепкую связь России с европейской интеллектуальной элитой, влияя тем самым на художественное и общественное развитие своей страны.

Его творчество началось с лирических произведений. За период 1843-1852 лет он написал 9 пьес, которые никогда не были поставлены на сцене из-за строгой цензуры. Поэтому Тургенев отказался от дальнейшего драматического творчества. Успех произведения *«Записки охотника»*, выпущенного в свет в 1852 году, предназначил Тургенева к следующему прозаическому творчеству.

Роман *«Отцы и дети»* является самым значительным произведением И. С. Тургенева. Идея и сюжет романа возникли летом 1860 года. Тургенев ставил себе целью понять характер так называемых «новых людей», т. е. героев новой эры в общественной жизни тогдашней России. Роман был впервые издан в 1862 году. Основой романа является спор либералов и демократов. Для выявления индивидуальных черт главных героев используется диалог, который указывает на спор "отцов" и "детей".

Автор умер 3 сентября 1833 в городе Буживаль недалеко от Парижа. Пепел его перевезли в Россию и похоронили его в Санкт-Петербурге на Волковском кладбище.

В рамках второго раздела теоретической части описывается фразеология как наука, отличительные признаки фразеологизмов, их классификация и

функция. Согласно Н. М. Шанскому, фразеология - это раздел лингвистики, изучающий фразеологическую систему в современном состоянии, а также в ее историческом развитии. Объектом исследования фразеологии являются фразеологические обороты, т. е. устойчивые словосочетания, которые похожи на слова своей воспроизводимостью в смысле полнозначных и целостных единиц. Основная задача фразеологии - исследование фразеологической системы определенного языка как в современном состоянии, так с точки зрения исторического развития, изучение взаимосвязи фразеологии с лексикой, морфологией и грамматикой. Понятие фразеологии как языкового явления включает в себя не только значительное количество фразеологических оборотов, но также определенную систему взаимосвязанных слов и фразеологических единиц. Именно поэтому фразеология требует обстоятельного и разностороннего изучения.

Помимо отдельных слов в русском языке мы встречаемся со своеобразными лингвистическими единицами, выделяющимися более сложными структурами. Их принято называть фразеологическими оборотами, или просто фразеологизмами. Лингвисты В. М. Мокиенко, А. К. Бирих, С. С. Волков и Т. Г. Никитина описывают фразеологическую единицу как относительно устойчивое, воспроизводимое и экспрессивное словосочетание, которое обыкновенно обладает переносным значением. При этом необходимо еще раз подчеркнуть относительность таких фразеологических свойств, как устойчивость, воспроизводимость и экспрессивность.

Основной функцией фразеологизмов являются формальная и семантическая. Как правило, функция фразеологизма определяется необходимостью наименовать вещи и явления (так называемая номинативная функция) и одновременно играть определенную роль в более сложной языковой единице, чем слово (так называемая структурная функция). К ним можно отнести также следующую важную функцию фразеологизма - прагматическую. Кроме того, фразеологизмы обладают коммуникативной функцией и функцией высказывания. Однако функция высказывания несколько отличается от обычных предложений. Такой функцией обладают главным образом фразеологизмы с общим переносным значением или поучительным характером. Но функций, которые фразеологизмы выполняют в тексте, достаточно много. Иногда говорится

также о следующих функциях: эстетическая, экономическая, оценочная, метаязычная и другие.

В третьем разделе теоретической части обсуждаются такие термины, как транслатология, а также три фазы переводческого труда и перевод фразеологизмов. По словам З. Выходиловой, наука о переводе (или транслатология) - это гуманитарная научная дисциплина, которая занимается системным изучением перевода. Предметом лингвистической теории перевода является научное описание процесса перевода и факторов, которые оказывают влияние на процесс перевода и определяют результат перевода. Термин *перевод* имеет два значения: во-первых, это непосредственно переводческий процесс, а во-вторых, результат переводческой деятельности - текст. Таким образом, перевод имеет два контрастных смысловых оттенка - процессуальный (переводческая деятельность) и результативный (результат перевода, переведенный текст).

Перевод - это средство межъязыковой коммуникации. Главная задача переводчика - как можно полная и точная передача содержания и смысла текста подлинника средствами второго языка (языка перевода) и одновременно сохранение стилистического и экспрессивного значения оригинала. Язык, на котором написан оригинальный текст, называется исходным языком, тот язык, на который переводится, называем язык перевода.

При переводе фразеологизмов очень часто речь идет не о переводе, а субституции того, что в определенном языке в данной ситуации употребляется. Фразеологизмы невозможно переводить как отдельно рассматриваемые компоненты – так называемое фразеологическое целое необходимо заменить другим фразеологизмом, являющимся ситуационно адекватным. Согласно степени эквивалентности перевода фразеологизмов с исходного языка на язык перевода, В. М. Мокиенко и Л. И. Степанова выделяют пять типов многоязычных фразеологических эквивалентов, имеющих для переводчика разную степень сложности: полные эквиваленты, частичные эквиваленты, относительные эквиваленты, фразеологические аналоги и безэквивалентные фразеологизмы.

В начале практической части приводится информация, касающаяся выписанных фразеологизмов, а также сведения о переводчике, который перевел произведение «*Отцы и дети*» на чешский язык. В данном разделе содержится и

более подробная информация о выделенных группах фразеологизмов, проиллюстрированная конкретными примерами. В случае необходимости я предлагаю собственные варианты перевода, направленные на как можно большую меру сохранения эквивалентности.

У каждого фразеологизма указаны контексты как на чешском, так и на русском языках. Фразеологизмы разделены согласно степени эквивалентности и способу перевода на следующие группы: близкие эквиваленты; относительные эквиваленты; фразеологические аналоги; калькированные фразеологизмы; фразеологизмы, переведенные одним словом; фразеологизмы, переведенные описательным переводом и др. Все избранные фразеологизмы и их контексты включены в приложения к настоящей работе.

В исследовательских целях в данной работе были объединены группы полных и частичных эквивалентов, что привело к созданию группы близких эквивалентов. Полные эквиваленты - это фразеологизмы в двух и более языках, которые имеют аналогичную структуру и переносное значение. Частичные эквиваленты - это фразеологизмы, одинаковые по своей семантике и внутренней структуре, но отличающиеся друг от друга в одном из нижеприведенных индикаторов: например, имеют отличную структуру чаще всего синонимичных компонентов, отличаются количеством компонентов, частотой использования и другими отличиями, вытекающими из грамматической системы языка перевода. Сюда относится, в частности, фразеологизм *Пора в объятия к Морфею - Oddat se objeti Morfeovu*. Интересно, что значение фразеологизма не совсем точно: если кто-нибудь окажется в объятиях Морфея, это значит, что он заснул, однако в древнегреческой мифологии Морфей не был богом сновидений. Богом сна был отец его – Гипнос.

Второй группой являются относительные эквиваленты - это фразеологизмы с частичной заменой в образности, однако с той же семантикой. Хотя структура этих фразеологических единиц отличается друг от друга, тем не менее эти фразеологизмы сопоставимы. В этой группе я более подробно описываю фразеологизм *в тихом омуте - tichá voda*. Слово *омут* в русской народной речи понимается как глубокое место в озере или реке с мутной водой. В русском языке обыкновенно употребляется поговорка *в тихом омуте (болоте)*

чрти водятся, которая имеет сходное значение с чешской поговоркой *tichá voda břeňu mele*. В 2016 году был снят французский фильм *Ma louie*, на чешский язык название фильма было переведено как *Líná zátoka*, на русском языке фильм называется *В тихом омуте*.

Третьей группой являются фразеологические аналоги - это обороты, которые имеют разную образность, похожую или отличную структуры, но одинаковое значение и стилистическую характеристику. В эту группу я, например, зачислил фразеологизм *стоять как истукан* - *stát jako sloup*. Слово *истукан* является исконно русским, оно имеет несколько значений. Изначально *истукан* обозначал вырезанную статую языческого бога. В настоящее время это слово понимается как скульптура или фигура, в переносном смысле слово означает неподвижно сидящего человека. Это слово в основном встречалось в старославянских текстах. Данный фразеологизм имеет несколько модификаций, например: *стоять истуканом*, *сидеть как истукан*. Семантически близкими являются фразеологизмы *стоять как вкопанный* или *стоять как пень*. В чешском языке также существует несколько модификаций: *stát jako přibitý*, *stát jako solný sloup*, *stát jako přimražený*, *stát jako přikovaný*, *stát jako svatý na mostě* и так далее. По моему мнению, переводчик выбрал подходящий эквивалент для перевода, часто использующийся в чешском языке.

Переводчик очень часто также переводил русские фразеологизмы дословно (калькирование), вследствие чего читатель был лишен экспрессивного оттенка, выраженного в русском оригинале. Во многих случаях дословный перевод фразеологизма вызывает сомнения в качестве переведенного текста. Следующая группа как раз объединяет фразеологизмы, которые были переведены калькированием. Примером неудачного перевода чешского переводчика может быть, например, перевод фразеологизма *как по рельсам катиться*. На чешском языке фразеологизм был переведен следующим образом: *jet jako po kolejích*. Гораздо более уместным было бы использование чешского эквивалента *jít jako po másle* в значении «протекать гладко, без проблем». В данном случае, как я предполагаю, произошло недопонимание текста подлинника.

Переводчик часто прибегал и к переводу одним словом. Так же, как и в предыдущем случае, переводчик выбором данного метода лишает чешского

читателя экспрессивного оттенка. Примером фразеологизма, переведенного одним словом является *будет с кого фимиам*, на чешский язык данный фразеологизм был переведен как *podkuřovat*. Речь идет о трансформации русского фразеологизма *курить фимиам*. Мы можем понимать его в смысле «*быть льстивым*». Русский фразеологизм возник как калька из греческого языка. *Фимиам* - это благовонное вещество, которое использовалось в храмах, а также при королевском дворе. В чешском языке мы можем найти соответствующий фразеологизм, точнее передающий значение оригинала (*mazat med kolem úst*), но я полагаю, что переводчик в данном случае с переводом справился и выбрал подходящий экспрессивный перевод одним словом, хотя лучше было бы заменить фразеологизм фразеологизмом.

Во многих случаях переводчик выбирал описательный метод, т.к. найти эквивалент в чешском языке представляется довольно затруднительным (*отрезанный ломоть - ztracen pro rodinu*).

В последнюю группу под названием «Остальное» мной были зачислены авторские и архаичные фразеологизмы, поговорки, этикетные выражения, а также опущенные в чешском переводе фразеологизмы. Эти словосочетания не являются типичными фразеологизмами, однако не следует о них забывать, т.к. в них отражены время и менталитет описываемого периода. В порядке примера можно привести фразеологизм *бабушка надвое сказала* (в чешском переводе - *být na háčkách*). Возможным переводом данного фразеологизма является чешский эквивалент *je to ve hvězdách*. Словарь Я. Заоралека действительно содержит выражение *být na háčkách* (в смысле «*неясно*»), но оно также указывает на его архаичность.

Основные выводы исследования:

- Из общего числа (282) извлеченных из романа русских фразеологизмов фразеологическим переводом переведено 124 из них.
- 137 русских фразеологизмов переведены иными способами: 17 экспрессивной лексической единицей, 32 неэкспрессивной лексической единицей, 32 калькированием и 56 - описательным переводом.

Оставшиеся 21 не включены в статистику, потому что эти единицы не являются типичными фразеологизмами.

- Статистика показывает, что более половины фразеологизмов было переведено нефразеологическим способом.

В целом хочется отметить, что, несмотря на эквивалентный перевод отдельных фразеологизмов, многие оригинальные и образные фразеологические обороты предстали перед чешским читателем в невыгодном свете, т.к. были заменены нейтральной лексикой, лишившись экспрессивности и образности оригинала.

Необходимо также подчеркнуть, что во многих случаях у переводчика не была иной возможности, поскольку чешский язык не имеет подходящего аналога. Иногда существующий чешский аналог мог повлиять или даже изменить стиль произведения, поэтому его использование было нежелательно.

В подавляющем же большинстве случаев переводчик не смог найти подходящий чешский фразеологический эквивалент, хотя в чешском языке он имелся. Работа переводчика могла быть затруднена также эпохой, в которой осуществлялся перевод, когда не было Интернета, не существовали настолько обширные и разработанные словари, которые могли быть использованы в переводческой работе.

В приложения к настоящей работе я включил 273 русских фразеологизма, которые я разделил по группам согласно степени эквивалентности. У каждого из них я привожу чешский перевод, а также контекст на обоих языках. Если фразеологизм в произведении повторялся и был переведен тем же способом, в табличке он находится только один раз. В приложении №8 находятся графики, содержащие информацию о способе классификации фразеологизмов.

Таким образом, сравнивая оригинал и перевод определенного произведения, мы можем получить ценную информацию о фразеологии иностранного и родного языков, изучить проблематику способов перевода сложных языковых единиц, а также осознать возможности употребления фразеологических оборотов в разных контекстах.

BIBLIOGRAFIE

1. ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná: Czech and general phraseology*. V Praze: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.
2. KOVÁŘOVÁ, Stanislava. *Proč se říká?*. Olomouc: Alda, 1994. ISBN 80-85600-31-5.
3. KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. Jinočany: H & H, 1994. Linguistica. ISBN 80-85787-14-8.
4. LEVÝ, Jiří. *Umění překladau*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.
5. MLACEK, Jozef. *Slovenská frazeológia: vysokoškolská príručka pre poslucháčov filozofických a pedagogických fakúlt vysokých škôl*. 2. dopl. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984.
6. MOKIJENKO, Valerij Michajlovič a Ludmila STĚPANOVÁ. *Ruská frazeologie pro Čechy: Ruskaja frazeologija dlja Čechov*. 2. vyd., (rozš.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1916-9.
7. PŘEROSTOVÁ, Lea. *Ivan Sergejevič Turgeněv: Metodický text k 100. výročí úmrtí ruského spisovatele*. Brno: Státní vědecká knihovna Brno, 1983.
8. RUSOVÁ, Věra. *I. S. Turgeněv: Malá bibliografie ke 100. výročí úmrtí a ke 165. výročí narození*. Vsetín: Okresní knihovna Vsetín, 1982.
9. SPALOVÁ, Olga. *Co to je, když se řekne--*. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2007. ISBN 978-80-903873-3-1.
10. STĚPANOVÁ, Ludmila. *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0795-7.
11. ŠEVČÍKOVÁ, Hana. *Ivan Sergejevič Turgeněv: Malá bibliografie k 100. výročí úmrtí autora*. Olomouc: Okresní knihovna Olomouc, 1983.

12. TURGENEV, Ivan Sergejevič, Ervína MOISEJENKOVÁ a Vsevolod SATO. *Otcové a děti*. 2. vyd. Přeložil Prokop VOSKOVEC. Praha: Odeon, 1975, 230 s.
  13. VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Vvedeníje v teoriju perevoda dlja rusistov*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3417-9.
-
1. ВЛАХОВ, С. а С. ФЛОРИН. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения, 1980.
  2. Комментарии. СТЕПАНОВ, А. Д. *Отцы и дети*. Санкт-Петербург: Азбука, 2015, s. 283-312. ISBN 978-5-389-08195-6.
  3. МОЛОТКОВ, Александр Иванович. *Основы фразеологии русского языка*. Ленинград, 1977.
  4. Роман И. С. Тургенева "Отцы и дети". ПУСТОВОЙТ, П. Г. *Отцы и дети*. Йошкар-Ола: Марийское книжное издательство, 1975, s. 195-212.
  5. Статья. МАРКОВИЧ, В. М. *Отцы и дети*. Санкт-Петербург: Азбука, 2015. ISBN 978-5-389-08195-6.

SLOVNÍKY

1. MOKIJENKO, Valerij Michajlovič a Alfred WURM. *Česko-ruský frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0406-0.
2. PODLESNYCH, Alena. *Ruské idiomy: Russkije frazeologizmy*. Brno: Computer Press, 2011. Jazykové učebnice pro samouky (Computer Press). ISBN 978-80-251-2779-7.
3. STĚPANOVÁ, Ludmila. *Rusko-český frazeologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1750-9.
4. ZAORÁLEK, Jaroslav. *Lidová rčení*. Vyd. 4., V nakl. Academia 2. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0824-1.

1. БИРИХ, А., МОКИЕНКО, В., СТЕПАНОВА, Л. *Русская фразеология, историко-этимологический словарь*. Москва: «издательство Астрель», 2005. ISBN 5-271-11199-7.
2. ОЖЕГОВ, С. И., ШВЕДОВА, Н. Ю., ed. *Толковый словарь русского языка*. Москва, 2011. ISBN 978-5-91172-049-0.

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. Spojení 'uherský rok' odkazuje nejspíš k tureckým válkám. *Rozhlas.cz* [online]. Český rozhlas, 2015 [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/olomouc/doporucujeme/_zprava/spojeni-uhersky-rok-odkazuje-nejspis-k-tureckym-vaikam--1538446
2. Особенности языка романа И. С. Тургенева «Отцы и дети». *Litra.ru* [online]. Litra.ru [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.litra.ru/composition/get/coid/00057001184864169731/>

ПРÍЛОНА I. – Blízké ekvivalenty

<p>Белый, как лен</p> <p>- <i>Я их боюсь, лягушек-то, - заметил Васька, мальчик лет семи, с белою, как лен, головою, в сером казакине с стоячим воротником и босой.</i></p>	<p>Bílý jako len</p> <p>- <i>„Já se jich bojím, těch žab,“ poznamenal Vaska, asi sedmiletý bosý klouček v šedém krátkém kabátku se stojatým límcem a s hlavou bílou jako len.</i></p>
<p>Бог знает</p> <p>- <i>Нет, - решила она наконец, - бог знает, куда бы это повело, этим нельзя шутить, спокойствие все-таки лучше всего на свете.</i></p>	<p>Bůh ví</p> <p>- <i>Ne, rozhodla se nakonec. Bůh sám ví, kam by to vedlo, s tím se nesmí žertovat, klid je přece jen nade všechno na světě.</i></p>
<p>Бог знает</p> <p>- <i>А я, - промолвила Анна Сергеевна, - сперва хандрила, бог знает отчего, даже за границу собиралась, вообразите!</i></p>	<p>Bůhvíproč</p> <p>- <i>„А já zas byla,“ vyprávěla Anna Sergejevna, „nejdřív bůhvíproč omrzelá, dokonce jsem se chystala do ciziny, představte si...!“</i></p>
<p>Боже мой</p> <p>- <i>Ах боже мой! Мне смешно, я говорю, как какая-нибудь степная помещица.</i></p>	<p>Můj ty bože</p> <p>- <i>Můj ty bože! Je to k smíchu, mluvím jak nějaká statkářka ze stepí.</i></p>
<p>Братъ под своё крылышко</p> <p>- <i>Я познакомлю тебя с здешними барынями, я беру тебя под свое крылышко, ...</i></p>	<p>Brát pod ochranná křídla</p> <p>- <i>Seznámím tě se zdejšími slečnami, беру tě pod své ochranné křídýlko, ...</i></p>
<p>В полном блеске</p> <p>- <i>Да, весна в полном блеске.</i></p>	<p>V plném lesku</p> <p>- <i>Ano, jaro je v plném lesku.</i></p>
<p>Во всей своей славе</p> <p>- <i>Mathieu хочет показаться нам</i></p>	<p>V celé své slávě</p> <p>- <i>Mathieu se nám chce ukázat v celé</i></p>

<i>во всей своей славе; <...></i>	<i>své slávě; <...></i>
Глотать пилюлю - <...>: <i>вы, мол, не нашего поколения, глотайте пилюлю.</i>	Spolknout pilulku - <...>: <i>„Vy nejste z naší generace, spolkněte tu pilulku.“</i>
Говорить в чью пользу - <...> - <i>все, казалось, говорило в его пользу; но он скоро понял, что с ней «не добьешься толку», ...</i>	Mluvit v čí prospěch - <...>, <i>všchno, zdálo se, mluvilo v jeho prospěch. Brzy však pochopil, že u ní „nedosáhne svého“, <...></i>
Голодный как волк - <i>Зато мы теперь голодны, как волки.</i>	Hladový jako vlk - <i>Zato máme teď hlad jako vlci.</i>
Господи боже мой - <i>Господи боже мой, Павел Петрович, за что вы меня мучите?</i>	Můj ty panebože - <i>„Můj ty panebože, Pavle Petroviči, proč mě mučíte?“</i>
До мозга костей - <...>, <i>он все-таки робел до мозга костей и, <...></i>	Do morku kostí - <...>, <i>ale zároveň se až do morku kostí bál, <...></i>
До последней капли крови - <i>Не за бабенок, а за права женщин, которые я поклялась защищать до последней капли крови.</i>	Do poslední kapky krve - <i>Těch paniček ne, ale práv žen, která jsem přísahala hájit do poslední kapky krve.</i>
Дороги расходятся - <i>Романтик сказал бы: я чувствую, что наши дороги начинают расходиться, а я просто говорю, что мы друг</i>	Cesty se rozcházejí - <i>Romantik by řekl: cítím, že se naše cesty začínají rozcházet, ale já prostě říkám, že jsme se jeden</i>

<i>другу приелись.</i>	<i>druhému zprotivili.</i>
Зарастить мохом - <i>По крайней мере, я стараюсь, по возможности, не зарастить, как говорится, мохом, не отстать от века.</i>	Obrůst mechem - <i>Já se aspoň snažím podle možnosti neobrůst, jak se říká, mechem, nezůstat pozadu za dobou.</i>
Золотой человек - <i>Отец у меня золотой человек.</i>	Zlatý člověk - <i>Můj otec, to je zlatý člověk.</i>
И basta - <i>Ну да ведь мое дело – сторона; знай свой ланцет, и basta!</i>	A basta - <i>Nu, já ovšem zůstal stranou, drž se své lancety, a basta!</i>
Или всё, или ничего - <i>Может быть. По-моему, или все, или ничего. Жизнь за жизнь.</i>	Bud' všechno, nebo nic - <i>„Podle mého mínění bud' všechno, nebo nic. Život za život.“</i>
Иметь честь - <i>То я имею честь предложить вам следующее: драться завтра рано, положим, в шесть часов, за роццей, на пистолетах; барьер в десяти шагах...</i>	Mít čest - <i>Proto mám čest vám navrhnout toto: bit se budeme na pistole zítra ráno, dejme tomu v šest hodin, za hájem.</i>
Иметь честь - <i>Впрочем, мы друг друга понять не можем; я, по крайней мере, не имею чести вас понимать.</i>	Mít čest - <i>Ostatně my dva si porozumět nemůžeme, aspoň já nemám čest vám rozumět.</i>
Как дома - <i>Напротив, с Катей Аркадий был как дома; <...></i>	Jako doma - <i>S Kátou se naopak cítil jako doma; <...></i>
Как привиденье	Jako přízrak

<p>- <i>Что с тобой? – спросил он Николая Петровича, - ты бледен, как привиденье; ты нездоров; отчего ты не ложишься?</i></p>	<p>- <i>„Co je ti?“ zeptal se Nikolaje. „Jsi bledý jako přízrak, jsi churavý. Proč nejdeš spát?“</i></p>
<p>Кастор и Поллукс</p> <p>- <i>Сколько в вас силы, молодости, самой цветущей, способностей, талантов! Просто... Кастор и Поллукс!</i></p>	<p>Kastor a Pollux</p> <p>- <i>Co je ve vás síly, vzkvétajícího mládí, zdatnosti a nadání! Zkrátka... Kastor a Pollux!</i></p>
<p>Крепкий, как скала</p> <p>- <i>Личность, милостивый государь, - вот главное; человеческая личность должна быть крепка, как скала, ибо на ней все строится.</i></p>	<p>Pevný jako skála</p> <p>- <i>Osobnost, vážený pane, je to nejdůležitější; lidská osobnost musí být pevná jako skála, protože na ní se všechno staví.</i></p>
<p>Ломать себе голову</p> <p>- <i><...>; не раз, видя, как он бился и ломал себе голову, придумывая, <...></i></p>	<p>Lámat si hlavu</p> <p>- <i><...>, když viděl, jak se snaží, láme si hlavu a přemýšlí, <...></i></p>
<p>На какого чёрта</p> <p>- <i>На какого черта этот дураец Ситников пожаловал?</i></p>	<p>Na kterého čerta</p> <p>- <i>Na kterého čerta se přihrabal ten hlupák Sitnikov?</i></p>
<p>На цыпочках ходить</p> <p>- <i>Что ты все около меня словно на цыпочках ходишь?</i></p>	<p>Chodit po špičkách</p> <p>- <i>Co kolem mne pořád chodíš jako po špičkách?</i></p>
<p>Нашего хлеба покушать</p> <p>- <i>В переделе была, братец ты мой, нашего хлеба покушала.</i></p>	<p>Pojíst našeho chleba</p> <p>- <i>„Inu zeselštěla, hochu můj pojedla našeho chleba.“</i></p>

<p>Ни к селу ни к городу</p> <p><...>, например, в течение нескольких дней, ни к селу ни к городу, все твердил: <...></p>	<p>Pro nic za nic</p> <p>... a kupříkladu několik dní pořád pro nic za nic říkal: <...></p>
<p>Ни на шаг</p> <p>- <...>; a sam ot menja ni na шаг.</p>	<p>Ani na krok</p> <p>- <...>, a přitom se ode mne nehne ani na krok.</p>
<p>Носить на руках</p> <p>- Его носили на руках, и он сам себя баловал, даже дурачился, даже ломался; но и это к нему шло.</p>	<p>Nosit na rukou</p> <p>- Lidé ho nosili na rukou, sám si také dopřával, ba všelijak vyváděl a napařoval se; i to mu však slušelo.</p>
<p>От души</p> <p>- Конечно, решился и благодарю тебя от души.</p>	<p>Od srdce</p> <p>- Ovšem že jsem rozhodnut a od srdce ti děkuji.</p>
<p>Отложить в сторону</p> <p>- Брат говорит, что мы правы, - думал он, - и, отложив всякое самолюбие в сторону, мне самому кажется, что они дальше от истины, <...></p>	<p>Nechat stranou</p> <p>- Bratr říká, že máme pravdu, uvažoval, a nechám-li stranou všechnu samolibost, zdá se i mně, že jsou dál od pravdy <...></p>
<p>Перепелкой влететь</p> <p>- Трудно передать словами, какую перепелкой влетел в комнату молодой прогрессист.</p>	<p>Vběhnout jako křepelka</p> <p>- Těžko se dá slovy vylicít, jak mladý pokrokař vběhl jako křepelka do pokoje.</p>
<p>Пойти по стопам</p> <p>- Э-э! Да ты, я вижу, точно, намерен пойти по стопам</p>	<p>Jít ve šlápějích</p> <p>- Ale! Vidím, že skutečně hodláš jít ve strýčinkových šlápějích.</p>

<i>дядюшки.</i>	
<p>Попасть в свою колею</p> <p>- <i>Потом это прошло; ваш приятель, Аркадий Николаич, приехал, и я опять попала в свою колею, в свою настоящую роль.</i></p>	<p>Zapadnout do svých kolejí</p> <p>- <i>Pak mě to přešlo, přijel váš přítel Arkadij Nikolajevič a já zase zapadla do svých kolejí, do své pravé úlohy.</i></p>
<p>Пора в объятия к Морфею</p> <p>- <i>Я полагаю, пора путешественникам в объятия к Морфею, - заметил Василий Иванович.</i></p>	<p>Oddat se objetí Morfeovu</p> <p>- <i>„Myslím, že je čas, aby se naši cestovatelé oddali objetí Morfeovu,“ poznamenal Vasilij Ivanyč.</i></p>
<p>Привести в чувство</p> <p>- <i>Но сперва необходимо этого смертного привести в чувство.</i></p>	<p>Přivést k vědomí</p> <p>- <i>A nejprve musíme přivést k vědomí tohoto smrtelníka.</i></p>
<p>Проглотить горькую пилюлю</p> <p>- <i>Пилюля горька – а проглотить ее нужно.</i></p>	<p>Spolknout hořkou pilulku</p> <p>- <i>Ta pilulka je hořká, ale musí se spolknout.</i></p>
<p>Просить руки</p> <p>- <i>Я хотел вам это сказать, узнать ваше мнение и просить вашей руки, потому что я и не богат и чувствую, что готов на все жертвы...</i></p>	<p>Požádat o ruku</p> <p>- <i>Chtěl jsem vám to říci, zeptat se na váš názor a požádat o vaši ruku, protože nejsem bohatý a jsem ochoten ke všem obětem...</i></p>
<p>Ручаться собственной головой</p> <p>- <i>За это я ручаюсь! – Чем? – Собственной головой.</i></p>	<p>Ručít svou hlavou</p> <p>- <i>Za to ručím. – Čím? – Svou hlavou.</i></p>
<p>Слава богу</p> <p>- <i>Здорова, слава богу.</i></p>	<p>Chvála bohu</p> <p>- <i>Chvála bohu ano.</i></p>

<p>Слава богу</p> <p>- <i>Слава богу, я свободна, у меня нет детей...</i></p>	<p>Chvála bohu</p> <p>- <i>Chvála bohu jsem volná, nemám děti...</i></p>
<p>Слава тебе господи</p> <p>- <i>И Арина Власьевна, слава тебе господи.</i></p>	<p>Zaplat' pánbůh</p> <p>- <i>Arina Vlasjevna taky, zaplat' pánbůh.</i></p>
<p>Словно из земли вырастать</p> <p>- <i><...>; он с некоторых пор стал наблюдать за нею и неожиданно появлялся, словно уз земли выростал за ее спиной в своем съюте, <...></i></p>	<p>Vyrůst ze země</p> <p>- <i><...>; od nějaké doby ji začal pozorovat a neočekávaně se objevoval, jako by vyrostl ze země, za jejími zády ve svém anglickém obleku, <...></i></p>
<p>Словно кого что в сердце кольнуло</p> <p>- <i>Она побледнела, словно ее что в сердце кольнуло, <...></i></p>	<p>Jako by někoho něco bodlo u srdce</p> <p>- <i>Zbledla, jako by ji něco bodlo u srdce, <...></i></p>
<p>Сохрани бог</p> <p>- <i>Ах, сохрани бог! – воскликнула она.</i></p>	<p>Bůh uchovej</p> <p>- <i>Ach, Bůh uchovej! zvolala.</i></p>
<p>Стать как вкопанный</p> <p>- <i>Арина Власьевна сперва помолилась всласть, потом долго-долго беседовала с Анфисушкой, которая, став как скопанная перед барыней и вперив в нее свой единственный глаз, <...></i></p>	<p>Stát jako sloup</p> <p>- <i>Arina Vlasjevna se nejdřív podle chuti pomodlila; potom dlouho, dlouho rozmlouvala s Anfisuškou, která stála před milostpaní jako sloup, strnule na ni upírala své jediné oko, <...></i></p>
<p>Туда-сюда</p> <p>- <i>Еще прежние туда-сюда; тогда у них были – ну, там Шиллер,</i></p>	<p>Tu a tam</p> <p>- <i>Tu a tam ještě ti dřívější; tenkrát měli, nu třeba Schillera, že ano,</i></p>

<i>что ли, Гётте...</i>	<i>nebo Goetha...</i>
<p>Ходить как помешанный</p> <p>- <i>Василий Иванович ходил как помешанный, предлагал то одно средство, то другое и только и делал, что покрывал сыну ноги.</i></p>	<p>Chodit jako pomatený</p> <p>- <i>Vasilij Ivanyč chodil jako pomatený, navrhoval hned jeden prostředek, hned druhý a pořád jenom přikrýval synovi nohy.</i></p>
<p>Холоден как лед</p> <p>- <i>Но Базаров и тут остался холоден как лед; <...></i></p>	<p>Studený jako led</p> <p><i>Ale Bazarov zůstal i tentokrát studený jako led; <...></i></p>
<p>Чёрт знает о чём</p> <p>- <i><...>, толкуем о каком-то искусстве, бессознательном творчестве, о парламентаризме, об адвокатуре и черт знает о чем, <...></i></p>	<p>Čert ví o čem</p> <p>- <i><...>, vykládáme o nějakém umění, neuvědomělé tvorbě, o parlamentarismu, o advokacii a čert ví o čem, <...></i></p>
<p>Чистая совесть</p> <p>- <i>Ведь у вас совесть чиста? – спросил он ее.</i></p>	<p>Čisté svědomí</p> <p>- <i>Máte čisté svědomí? Zeptal se jí.</i></p>
<p>Шила в мешке не утаишь</p> <p>- <i>Шила в мешке не утаишь, а Петра я берусь подготовить надлежащим образом и привести на место побоища.</i></p>	<p>Šídlo v pytli člověk neutají</p> <p>- <i>„Šídlo v pytli člověk neutají, ale беру si na starost, že Petra náležitě připravím a přivedu ho na bitevní pole.“</i></p>

ПРÍЛОНА II. - Relativní ekvivalenty

<p>Аза в глаза не видать</p> <p>- <...>, а мы еще аза в глаза не видали.</p>	<p>Nevidět ani „a“</p> <p>- <...>, kdežto my ještě neviděli ani a.</p>
<p>Бегать как угорелый</p> <p>- Дуняша бегала взад и вперед как угорелая и то и дело хлопала дверями; <...></p>	<p>Běhat sem a tam jako ztřeštěný</p> <p>- Duňuša běhala sem a tam jako ztřeštěná a každou chvíli bouchla dveřmi; <...></p>
<p>Бедность не порок</p> <p>- И без говядинки обойдемся, на нет и суда нет. Бедность, говорят, не порок.</p>	<p>Chudoba cti netratí</p> <p>- „Obejdeme se i bez hovězího, kde nic není, ani čert nebere. A říká se, že chudoba cti netratí.“</p>
<p>Бог весть</p> <p>- Что гнездилося в этой душе – бог весть!</p>	<p>Ví bůh</p> <p>- Co se skrývalo v té duši, to ví bůh!</p>
<p>Быть в тягость</p> <p>- Черная, глухая, горбатая, все кашляла; себе только в тягость.</p>	<p>Být na obtíž</p> <p>- Černá, hluchá, hrbatá, pořád kašlala, jen sobě na obtíž.</p>
<p>Всею душой, всем сердцем</p> <p>- Но ведь вы его любите? – Люблю. – Всею душой, всем сердцем?</p>	<p>Z celé duše, z celého srdce</p> <p>- Ale toho přece milujete, že ano? – Ano. – Z celé duše, z celého srdce?</p>
<p>В тихом омуте</p> <p>- В тихом омуте... ты знаешь! – подхватил Базаров. – Ты говоришь, она холодна.</p>	<p>Tichá voda</p> <p>- Tichá voda... však víš! vpadl Bazarov. Říkáš, že je chladná.</p>
<p>Время бежит</p>	<p>Čas letí</p>

<p>- <i>Нигде время так не бежит, как в России; в тюрьме, говорят, оно бежит еще скорей.</i></p>	<p>- <i>Čas nikde tak neletí jako v Rusku; ve vězení prý letí ještě rychleji.</i></p>
<p>Всё в божьей воле</p> <p>- <i>Лучше, Евгений, лучше; но кто знает, ведь это все в божьей воле, а исполнивши долг...</i></p>	<p>Záleží na boží vůli</p> <p>- <i>Je ti líp, Jevgeniji, je. Ale kdož ví, vždyť to všechno záleží na boží vůli, a když splníš povinnost...</i></p>
<p>Всего четыре человека с половиною</p> <p>- <i>Да, вспомните, наконец, господа сильные, что вас всего четыре человека с половиною, <...></i></p>	<p>Všeho všudy pět a půl</p> <p>- <i>A uvědomte si konečně, páni silní, že je vás všeho všudy pět a půl, <...></i></p>
<p>Гнездо себе свить</p> <p>- <i>Так ты задумал гнездо себе свить?</i></p>	<p>Postavit si hnízdo</p> <p>- <i>„Tak ty máš v úmyslu si postavit hnízdo?“</i></p>
<p>Гореть как на огне</p> <p>- <i>Одни требовали расчета или прибавки, другие уходили, забравши задаток; лошади заболели; сбруя горела как на огне; <...></i></p>	<p>Jako by je zapálil</p> <p>- <i>Jedni dávali výpověď nebo chtěli přídavek, druzí brali závdavek a odcházeli; koně stonali; postroje hořely, jako by je zapálil; <...></i></p>
<p>Гроша медного не стоить</p> <p>- <i>По-моему, - возразил Базаров, - Рафаэль гроша медного не стоит, да и они не лучше его.</i></p>	<p>Nestát za zlámanou grešli</p> <p>- <i>Podle mne, namítl Bazarov, nestojí Raffael za zlámanou grešli, a oni nejsou o nic lepší.</i></p>
<p>Дело дрянь</p> <p>- <i>Старина, - начал Базаров сильным и медленным голосом, - дело мое дрянное.</i></p>	<p>Vypadat to mizerně</p> <p>- <i>Starouši, chraptivě začal Bazarov, vypadá to se mnou mizerně.</i></p>
<p>Добиться толку</p>	<p>Dosáhnout svého</p>

<p>- «Нравится тебе женщина, - говорил он, - старайся добиться толку; а нельзя – ну, не надо, отвернись – земля не клином сошлась».</p>	<p>- „Líbí-li se ti nějaká žena,“ říkával, „hled' dosáhnout svého. A když to nejde, tak toho nech a jdi dál, pro jedno kvítí slunce nesvíí.“</p>
<p>Знать наперечет</p> <p>- Тех-то, в южной-то армии, по четырнадцатому, вы понимаете (и тут Василий Иванович значительно сжал губы), всех знал наперечет.</p>	<p>Znám všechny do jednoho</p> <p>- Ty lidi v jižní armádě po roce čtrnáctém chápete (a Vasilij Ivanyč významně sevřel rty), ty jsem znal všechny do jednoho.</p>
<p>Иметь понятие</p> <p>- <...>, - но мы, например, и о френологии имеем понятие, - прибавил он, обращаясь, впрочем, более к Аркадию...</p>	<p>Mít představu</p> <p>- <...>, ale my tu máme kupříkladu i představu o frenologii, pokračoval; obracel se ostatně spíš k Arkadijovi...</p>
<p>Иметь честь кланяться</p> <p>- Засим, милостивый государь, мне остается только благодарить вас и возвратить вас вашим занятиям. Честь имею кланяться.</p>	<p>Mít čest se poroučet</p> <p>- „Pak mi jen zbývá, vážený pane, poděkovat vám a vrátit vás vaší práci. Mám čest se vám poroučet.“</p>
<p>Комедию отломать</p> <p>- Павел Петрович вышел, а Базаров постоял перед дверью и вдруг воскликнул: «Фу-ты, черт! как красиво и как глупо! Экую мы комедию отломали!»</p>	<p>Sehrát komedii</p> <p>- Pavel Petrovič odešel, Bazarov chvíli stál přede dveřmi a najednou zvolal: „Fuj, zatraceně! Tak krásné a tak hloupé! Jakou jsme to sehráli komedii!“</p>
<p>Люди старого века</p> <p>- Мы, люди старого века, мы</p>	<p>Lidé ze staré školy</p> <p>- My, lidé ze staré školy, soudíme,</p>

<p>полагаем, что без принципов (Павел Петрович выговаривал это слово мягко, на французский манер, Аркадий, напротив, произносил «прынцип», налегая на первый слог), без принципов, принятых, как ты говоришь, на веру, шагу ступить, дохнуть нельзя.</p>	<p>že bez principů (Pavel Petrovič vyslovoval toto slovo měkce, po francouzsku, kdežto Arkadij naopak tvrdě, s přízvukem na první slabice), že bez principů, v něž člověk, jak říkáš, věří na slovo, se nedá udělat ani krok, nedá se ani dýchnout.</p>
<p>Мерить обыкновенным аршином</p> <p>- <...>, но подобных ему людей не приходится мерить обыкновенным аршином, не правда ли?</p>	<p>Měřit obyčejným loktem</p> <p>- Ale člověk jako on se přece nedá měřit obyčejným loktem, není to tak?</p>
<p>На ниточке висеть</p> <p>- Каждый человек на ниточке висит, бездна ежеминутно под ним разверзнуться может, а он еще сам придумывает себе всякие неприятности, портит свою жизнь.</p>	<p>Viset na niti</p> <p>- Každý člověk visí na niti, každou chvíli se pod ním může otevřít propast, a on si ještě sám vymýšlí všelijaké nepříjemnosti, kazí si život.“</p>
<p>Насущный хлеб</p> <p>- <...>, когда дело идет о насущном хлебе, когда грубейшее суеверие на душит, <...></p>	<p>Vezdejší chléb</p> <p>- <...>, zatímco běží o vezdejší chléb, zatímco nás rdousí nejhrubší pověrčivost, <...></p>
<p>Не остаться в долгу</p> <p>- Говорят, его кто-то недавно побил, но он в долгу не остался: <...></p>	<p>Nezůstat nic dlužen</p> <p>- Říká se, že mu nedávno někdo nabil, ale Sitnikov mu nezůstal nic dlužen: <...></p>
<p>Не отстать от века</p> <p>- Кажется, я все делаю, чтобы не</p>	<p>Nezůstat za dobou</p> <p>- Řekl bych, že dělám všechno,</p>

<p><i>отстать от века: крестьян устроил, ферму завел, так что даже меня во всей губернии красным величают; <...></i></p>	<p><i>abych nezůstal za naši dobou: postaral jsem se o mužiky, zařídil si statek, takže mi po celé gubernii dokonce říkají rudý; <...></i></p>
<p>Общее место</p> <p>- <i>А вот что; сказать, например, что просвещение полезно, это общее место; а сказать, что просвещение вредно, это противоположное общее место.</i></p>	<p>Отřelý výrok</p> <p>- <i>No, řekne-li se kupříkladu, že osvěta je prospěšná, je to otřelý výrok, a řekne-li se, že osvěta je škodlivá, je to opačný otřelý výrok.</i></p>
<p>Останавливаться как вкопанный</p> <p>- <i>Он встал из-за стола и долго ходил по комнатам клуба, останавливаясь, как вкопанный, близ карточных игроков, <...></i></p>	<p>Stát jako přimrazený</p> <p>- <i>Vstal od stolu a dlouho chodil po místnostech klubu, zastavuje se jako přimrazen u hráčů karet, <...></i></p>
<p>Отправляться в Елисейские</p> <p>- <i>А вам случалось видеть, что люди в моем положении не отправляются в Елисейские?</i></p>	<p>Neodcestovat do Elysia</p> <p>- <i>А viděl jste náhodou někdy, že člověk v mém stavu neodcestoval do elysia?</i></p>
<p>Отсталый колпак</p> <p>- <i><...>, что все это вздор, и тебе говорят, что путные люди такими пустяками больше не занимаются и что ты, мол, отсталый колпак.</i></p>	<p>Zaostalý trumbera</p> <p>- <i><...>, že jsou to všechno nesmysly, říká se ti, že pořádní lidé na takové hlouposti už ani nepomyslí, a jsi prý zaostalý trumbera.</i></p>
<p>Перепугаться насмерть</p> <p>- <i>Образованный лакей перепугался насмерть; но Базаров успокоил его уверением, что ему другого нечего будет делать, как только</i></p>	<p>K smrti se vyděsit</p> <p>- <i>Vzdělaný lokaj se k smrti vyděsil; Bazarov ho však uklidnil ujištěním, že nebude muset dělat nic jiného než stát stranou a dívat</i></p>

<p><i>стоять в отдалении да глядеть, и что ответственности он не подвергается никакой.</i></p>	<p><i>se a že neponese žádnou odpovědnost.</i></p>
<p>По старой памяти</p> <p>- <i>Да, вот что! По старой, значит, памяти. Пленять-то здесь, жаль, некого.</i></p>	<p>Ze starého zvyku</p> <p>- <i>Takhle tedy! Tak ze starého ze starého zvyku. Jenže tady nemá koho okouzlovat.</i></p>
<p>Пожелать кому царствия небесного</p> <p>- <i>Аркадий вспомнил Егоровну, и вздохнул, и пожелал ей царствия небесного...</i></p>	<p>Popřát někomu království nebeské</p> <p>- <i>Arkadij si vzpomněl na Jegorovnu, vzdychl a popřál jí v duchu království nebeské.</i></p>
<p>Показать вид</p> <p>- <i>Аркадий, напротив, почел своею обязанностью если не помогать отцу, то, по крайней мере, показать вид, что он готов ему помочь.</i></p>	<p>Dávat najevo</p> <p>- <i>Naproti tomu Arkadij považoval za svou povinnost ne-li pomáhat otci, aspoň dávat najevo, že je ochoten mu pomoci.</i></p>
<p>Ползать червяком</p> <p>- <i>Время (дело известное летит иногда птицей, иногда ползет червяком; но человеку бывает особенно хорошо тогда, когда он даже не замечает - <...></i></p>	<p>Plazit se jako hlemýžď</p> <p>- <i>ČAS, TO JE ZNÁMO, NĚKDY LETÍ JAKO PTÁK, někdy se plazí jako hlemýžď; ale pro člověka je nejpříjemnější, když ani nepozoruje, <...></i></p>
<p>Поставить на карту</p> <p>- <i>А я все-таки скажу, что человек, который всю свою жизнь поставил на карту женской любви и, <...></i></p>	<p>Vsadit na kartu</p> <p>- <i>Ale přece jen bych řekl, že kdo vsadí celý život na kartu ženské lásky, a když <...></i></p>
<p>Предложить руку</p>	<p>Požádat o ruku</p>

<p>- <...>; <i>влюбился в нее и предложил ей руку.</i></p>	<p>- <...>; <i>zamiloval se do ní a požádal ji o ruku.</i></p>
<p>Принимать на веру</p> <p>- <i>Нигилист – это человек, который не склоняется ни перед какими авторитетами, который не принимает ни одного принципа на веру, каким бы уважением ни был окружен этот принцип.</i></p>	<p>Věřit na slovo</p> <p>- <i>„Nihilista je člověk, který se nesklání před žádnou autoritou, který odmítá věřit na slovo v jakýkoli princip, ať je obklopen sebevětší úctou.“</i></p>
<p>Приходить в голову</p> <p>- <i>Мне в голову пришла великолепная мысль.</i></p>	<p>Napadnout myšlenka</p> <p>- <i>Napadla mě velkolepá myšlenka.</i></p>
<p>Ради самого бога</p> <p>- <i>Ради самого бога, - промолвил Василий Иванович, - позволь мне это сделать самому.</i></p>	<p>Pro živého Boha</p> <p>- <i>Pro živého Boha, řekl starý, nech mě, abych to udělal sám.</i></p>
<p>Сердце изныло</p> <p>- <i>Ах, Евгений Васильич, как же ждать-то-с! Верите ли богу, сердце изныло, на родителей на ваших глядячи.</i></p>	<p>Srdce usedá</p> <p>- <i>„Ach, Jevgeniji Vasiljeviči, jakpak by vás prosím nečekali. Pánbůh ví, že mi až srdce usedá, jak na ně koukám, na ty vaše rodiče“</i></p>
<p>Сердце ноет</p> <p>- <i>Чего же хочу я еще? – спрашивал он себя, а сердце все ныло.</i></p>	<p>Srdce bolí</p> <p>- <i>Co vlastně ještě chci? ptal se v duchu, srdce však bolelo stále.</i></p>
<p>Сидеть как на углях</p> <p>- <i>Он в течение всего спора сидел как на углях и только украдкой болезненно взглядывал на</i></p>	<p>Sedět jako na trní</p> <p>- <i>Po celou dobu sporu seděl jako na trní a kradmo bolestně pohlížel na Arkadije.</i></p>

<i>Аркадия.</i>	
<p>Сидеть сложа руки</p> <p>- <i>Это совершенно другой вопрос. Мне вовсе не приходится объяснять вам теперь, почему я сижу сложа руки, как вы изволите выражаться.</i></p>	<p>Sedět s rukama v klíně</p> <p>- <i>To je úplně jiná otázka. A vůbec se mi nehodí vysvětlovat vám teď, proč sedím s rukama v klíně, jak se ráčíte vyjadřovat.</i></p>
<p>Точно бес его дразнил</p> <p>- <i>Он ловил самого себя на всякого рода «постыдных» мыслях, точно бес его дразнил.</i></p>	<p>Jako by ho čert pošťoval</p> <p>- <i>Přistihoval se při všemožných „potupných“ myšlenkách, jako by ho čert pošťoval.</i></p>
<p>Узнать птицу по полёту</p> <p>- <i>Я хоть теперь и сдан в архив, а тоже потеряю в свете – узнаю птицу по полету.</i></p>	<p>Poznat ptáka podle zpěvu</p> <p>- <i>Já jsem sice teď už odložen do starého železa, ale také jsem se pohyboval ve společnosti a poznám ptáka podle zpěvu.</i></p>
<p>Ходить по краю пропасти</p> <p>- <i>Разве вы уезжаете? Отчего же вам теперь не остаться? Оставайтесь... с вами говорить весело... точно по краю пропасти ходишь.</i></p>	<p>Chodit po okraji propasti</p> <p>- <i>Což vy odjíždíte? Proč byste tu teď nezůstal? Zůstaňte... je příjemné s vámi mluvit... jako by člověk chodil po okraji propasti.</i></p>
<p>Человек прежнего закала</p> <p>- <i>Мой брат – человек прежнего закала, вспыльчивый и упрямый...</i></p>	<p>Člověk ze staré školy</p> <p>- <i>Můj bratr je člověk ze staré školy, prchlivý a tvrdohlavý...</i></p>
<p>Чёрт дёрнул</p> <p>- <i>Нелегко. Черт меня дернул сегодня подразнить отца: <...></i></p>	<p>Čert napískal</p> <p>- <i>Lehké to mít nebudu. Čert mi napískal, že jsem dneska otce pozlobil.</i></p>

<p>Чёрт с ним</p> <p>- <i>Mathieu хочет показаться нам во всей своей славе; черт с ним!</i></p>	<p>Ať jde k čertu</p> <p>- <i>Mathieu se nám chce ukázat v celé své slávě; ať jde k čertu!</i></p>
<p>Что сокол</p> <p>- <i>Он, что сокол: захотел – прилетел, захотел – улетел; а мы с тобой, как опенки на дупле, сидим рядком и ни с места.</i></p>	<p>Jako pták</p> <p>- <i>Je volný, jako pták: zachce se mi, přiletí, zachce se mi, odletí. A my dva jsme jak ty václavky na pařezu, sedíme tam vedle sebe, ani se nehneme.</i></p>

ПРÍЛОНА III. - Frazеologické analogy

<p>Ан нет</p> <p>- <i>Ешь, пей и знай, что поступаешь самым правильным, самым разумным манером. Ан нет; тоска одолеет.</i></p>	<p>Chyba lávky</p> <p>- <i>Jez, pij a pamatuj, že si počínáš docela správně a docela rozumně. Jenže chyba lávky, nedá ti to pokoj!</i></p>
<p>В тузы выйти</p> <p>- <i>Он теперь в тузы вышел и пишет мне, что желает, по родственному, <...></i></p>	<p>Stát se velkým zvířetem</p> <p>- <i>Stal se teď velkým zvířetem a píše mi, že se s nými chce po příbuzensku sejít; <...></i></p>
<p>Вот тебе раз</p> <p>- <i>Вот тебе раз! Бабы испугался! – подумал он и, <...></i></p>	<p>To je mi pěkné</p> <p>- <i>To je mi pěkné! Leknu se ženské! pomyslel si.</i></p>
<p>Всё едино</p> <p>- <i>Верь мне или не верь, это мне всё едино.</i></p>	<p>Být fuk</p> <p>- <i>Věř mi nebo nevěř, mně je to fuk.</i></p>
<p>Земля не клином сошлась</p> <p>- <i><...>; а нельзя – ну, не надо, отвернись – земля не клином сошлась.</i></p>	<p>Pro jedno kvítí slunce nesvítí</p> <p>- <i>A když to nejde, tak toho nech a jdi dál, pro jedno kvítí slunce nesvítí.</i></p>
<p>Как можно?</p> <p>- <i>Помилуйте, батюшка, как можно! – залепетал Тимофеич...</i></p>	<p>Copak to jde?</p> <p>- <i>Kdepak, baťuško, copak to jde? zabreptal Timofejič...</i></p>
<p>Моё дело – сторона</p> <p>- <i>Ну да ведь моё дело - сторона; знай свой ланцет, и basta!</i></p>	<p>Zůstávat stranou</p> <p>- <i>Nu, já ovšem zůstával stranou, drž se své lancety, a basta!</i></p>
<p>На нет и суда нет</p> <p>- <i>И без говядинки обойдемся, на</i></p>	<p>Kde nic není ani čert nebere</p> <p>- <i>„Obejdeme se i bez hovězího, kde</i></p>

<p><i>нет и суда нет. Бедность говорят, не порок.</i></p>	<p><i>nic není, ani čert nebere. A říká se, že chudoba cti netratí.“</i></p>
<p>Нет дела кому до кого, чего</p> <p>- <i>Узенькое местечко, которое я занимаю, до того крохотно в сравнении с остальным пространством, где меня нет и где дела до меня нет; <...></i></p>	<p>Nic komu není do koho, čeho</p> <p>- <i>Malinké místečko, které zaujímám, je tak nepatrné ve srovnání s ostatním prostorem, kde nejsem a jemuž po mně nic není.</i></p>
<p>Перемелется – мука будет</p> <p>- <i>Сбрую портят. Пахали, впрочем, ничего. Перемелется – мука будет. Да разве тебя теперь хозяйство занимает?</i></p>	<p>Nějak se to vytříbí</p> <p>- <i>„Ničí mi postroje. Orali ale slušně. Nějak se to vytříbí. Copak tebe teď zajímá hospodářství?“</i></p>
<p>Сдать в архив</p> <p>- <i>Я хоть теперь и сдан в архив, а тоже потеряю в свете – узнаю птицу по полету.</i></p>	<p>Dát do starého železa</p> <p>- <i>Já jsem sice teď už odložen do starého železa, ale také jsem se pohyboval ve společnosti a poznám ptáka podle zpěvu.</i></p>
<p>Сделать одолжение</p> <p>- <i>Полно, папаша, полно, сделай одолжение!</i></p>	<p>Být tak dobrý</p> <p>- <i>„Nech toho, tatínku, nech toho, buď tak dobrý!“</i></p>
<p>Соловья баснями кормить не следует</p> <p>- <i>А теперь, я надеюсь, Арина Власьевна, что, насытив свое материнское сердце, ты позаботишься о насыщении своих дорогих гостей, потому что, тебе известно, соловья баснями кормить не следует.</i></p>	<p>Řečí se nikdo nenají</p> <p>- <i>„A teď doufám, Arino Vlasjevno, že když jsi nasýtla své mateřské srdce, postaráš se o nasycení svých milých hostů, protože je ti známo, že řečí se nikdo nenají.“</i></p>

Стоять как истукан - <i>Он отправлялся на несколько мгновений в сад, стоял там как истукан, ...</i>	Stát jako sloup - <i>Na pár okamžiků odcházel do zahrady, stál tam jako sloup, ...</i>
---	--

PŘÍLOHA IV. – Kalkované frazeologismy

<p>Ad patres (Отправился к праотцам)</p> <p>- <i>A to здесь другой доктор приезжает к больному, - продолжал с каким-то отчаяньем Василий Иванович, - а больной уже ad patres; <...></i></p>	<p>Ad patres (U otců, tj. mrtev.)</p> <p>- <i>Nebo tady jiný lékař přijede k nemocnému, pokračoval nějak zoufale Vaisilij Ivanuč, ale nemocný už je ad patres.</i></p>
<p>Bon entendeur, salut (Имеющий уши да слышит!)</p> <p>- <i>Я не отрицаю странности нашего поединка, но я считаю долгом предупредить вас, что я намерен драться серьезно. A bon entendeur, salut!</i></p>	<p>Bon entendeur, salut (Kdo rozumí, ať se podle toho zařídí)</p> <p>- <i>Nepopírám, že náš souboj je zvláštní, ale považuji za svou povinnost vás upozornit, že se hodlám bít vážně. A bon entendeur, salut!</i></p>
<p>Utile dulci (Полезное с приятным)</p> <p>- <i>O! я не сомневаюсь в том, что мы решились истреблять друг друга; но почему же не посмеяться и не соединить utile dulci?</i></p>	<p>Utile dulci (Užitečné k příjemnému)</p> <p>- <i>Ó, já nepochybuji, že jsme rozhodnutí se navzájem vyhladit. Ale proč se nezasmát a nepřidat utile dulci?</i></p>
<p>Азбуке выучиться</p> <p>- <i>Сперва надо азбуке выучиться и потом уже взяться за книгу, а мы еще аза в глаза не видали.</i></p>	<p>Znát abecedu</p> <p>- <i>„Nejdřív člověk musí znát abecedu a pak se teprve může pustit do knihy, kdežto my ještě neviděli ani a.“</i></p>
<p>Бегать как собачонки</p> <p>- <i><...>, как только Базаров обращал на него внимание; дворовые мальчишки бегали за «дохтуром», как собачонки.</i></p>	<p>Běhat jako psíci</p> <p>- <i><...>, jakmile si ho Bazarov všiml; kluci z čeledi běhali za „doktorem“ jako psíci.</i></p>

<p>В другом роде</p> <p>- <i>Такой же чудака, как твой, только в другом роде.</i></p>	<p>Jiného druhu</p> <p>- <i>„Stejný podivín jako tvůj, ale jiného druhu.“</i></p>
<p>В руки забрать</p> <p>- <i><...>; а твоя за себя постоит, да и так постоит, что и тебя в руки заберет, - ну, да это так и следует.</i></p>	<p>Podrobit si</p> <p>- <i><...>, ale ta tvoje se nedá, a tak důkladně se nedá, že si podrobí i tebe, no tak to taky má být.</i></p>
<p>Гнездо свить</p> <p>- <i>Так ты задумал гнездо себе свить?</i></p>	<p>Postavit hnízdo</p> <p>- <i>Tak ty máš v úmyslu si postavit hnízdo?</i></p>
<p>Говорить как ангелы</p> <p>- <i><...>, когда они не имеют нужды уверять нашу братью, что мы говорим на их языке, как ангелы, <...></i></p>	<p>Mluvit jazykem jako andělé</p> <p>- <i><...>, když nemají zájem ujišťovat našince, že mluvíme jazykem jako andělé, <...></i></p>
<p>Дело девятое</p> <p>- <i>«Ну, это дело девятое!» - потому только, что сын его, узнав, что он ходил к заутрене, употребил это выражение.</i></p>	<p>Devátá věc</p> <p>- <i>„No to už je devátá věc!“ – a to jen proto, že jeho syn použil toho výrazu, když se dozvěděl, že styry byl na ranní mši.</i></p>
<p>Днём с огнём не сыскать</p> <p>- <i>Ведь таких людей, как они, в вашем большом свете днём с огнём не сыскать...</i></p>	<p>Nenajít ani ve dne se svíčkou</p> <p>- <i>Vždyť takové lidi jako oni člověk ve vaší vznešené společnosti nenajde ani ve dne se svíčkou...</i></p>
<p>До свадьбы заживёт</p> <p>- <i>Ничего! До свадьбы заживет.</i></p>	<p>Do svatby se to zahojí</p> <p>- <i>No nevádí! Do svatby se to zahojí!</i></p>
<p>Задушить его, как котёнка</p>	<p>Uškrtit jako kotě</p>

<p>- <i>Тогда пришлось бы задушить его, как котенка.</i></p>	<p>- <i>Musel bych ho uškrtit jako kotě.</i></p>
<p>Как мышонок в норке</p> <p>- <i><...>, она сидела в своей комнатке, как мышонок в норке.</i></p>	<p>Jako myška ve skrýši</p> <p>- <i>Seděla ve svém pokojíku jako myška ve skrýši.</i></p>
<p>Как по рельсам катиться</p> <p>- <i>Базарову не нравилась эта размеренная, несколько торжественная правильность ежедневной жизни; «как по рельсам катишься», - уверял он: ливрейные лакеи, чинные дворецкие оскорбляли его демократическое чувство.</i></p>	<p>Jet jako po kolejích</p> <p>- <i>Ta přesná, poněkud slavnostní pravidelnost každodenního života se Bazarovu nelíbila: „Jako bys jel po kolejích,“ říkal. Livrejovaní lokaji a důstojní majordomové uráželi jeho demokratické citění.</i></p>
<p>Мёртвый живому не товарищ</p> <p>- <i>Меня вы забудете, - начал он опять, - мертвый живому не товарищ.</i></p>	<p>Mrtvý se k živému nehodí</p> <p>- <i>„Na mne zapomenete,“ začal zas, „mrtvý se k živému nehodí.“</i></p>
<p>На своём молоке обжечься, на чужую воду дуть</p> <p>- <i>Ага! На своем молоке обжегся, на чужую воду дует. Знаем мы это!</i></p>	<p>Svým mlíkem se spálit, tak foukat na cizí vodu</p> <p>- <i>„Aha! Svým mlíkem se spálil, tak fouká na cizí vodu. To známe!“</i></p>
<p>Не богам же горшки обжигать</p> <p>- <i>Мне, пойми ты это, мне нужны подобные олухи. Не богам же, в самом деле, горшки обжигать!</i></p>	<p>Bohové nebudou vypalovat hrnce</p> <p>- <i>„Pochop to, já takové pitomce potřebuji. Bohové skutečně nebudou vypalovat hrnce...!“</i></p>
<p>Не говорить красиво</p> <p>- <i>О друг мой, Аркадий Николаич! –</i></p>	<p>Nemluvit krásně</p> <p>- <i>„Ó, příteli můj Arkadiji</i></p>

<p>воскликнул Базаров, - об одном прошу тебя: не говори красиво.</p>	<p><i>Nikolajeviči!</i>“ zvolal Bazarov. „<i>O jedno tě prosím: nemluv krásně.</i>“</p>
<p>Не стоять чьего локотка</p> <p>- <i>Эх, Федосья Николаевна! Поверьте мне: все умные дамы на свете не стоят вашего локотка.</i></p>	<p>Nestat za čí lokýtek</p> <p>- <i>„Ech, Fedosjo Nikolajevno! Věřte mi, že všechny chytré dámy na světě nestojí za váš lokýtek.“</i></p>
<p>Не уступать йоты от чего</p> <p>- <i>Они не уступают йоты от прав своих, и потому они уважают права других; <...></i></p>	<p>Nevzdávat se nejmenší částčky čeho</p> <p>- <i>Nevzdávají se nejmenší částčky svých práv, a proto mají úctu k právům jiných; <...></i></p>
<p>Недалеко уйти</p> <p>- <i><...>; по-моему, он просто шарлатан; я уверен, что со всеми своими лягушками он и в физике недалеко ушел.</i></p>	<p>Nepokročit daleko</p> <p>- <i><...>; podle mého mínění je to prostě šarlatán a jsem přesvědčen, že se všemi svými žábami nepokročil daleko ani ve fyzice.</i></p>
<p>О друг мой</p> <p>- <i>О друг мой, Аркадий Николаич! – воскликнул Базаров, ...</i></p>	<p>Ó příteli můj</p> <p>- <i>„Ó, příteli můj Arkadiji Nikolajeviči!“ zvolal Bazarov.</i></p>
<p>Один, как перст</p> <p>- <i>Бросил, бросил нас, - залепетал он, - бросил; скучно ему стало с нами. Один, как перст теперь, один! - <...></i></p>	<p>Sám jako prst</p> <p>- <i>„Opustil, opustil nás,“ zašeptal, „opustil, nudil se s námi. Jsem teď sám jako prst, sám!“ <...></i></p>
<p>От копеечной свечи Москва сгорела</p> <p>- <i>От копеечной свечи, вы знаете, Москва сгорела, - ответил Базаров.</i></p>	<p>Moskva shořela od malé svíčky</p> <p>- <i>„Moskva shořela od malé svíčky, to víte,“ odpověděl Bazarov.</i></p>
<p>Песенка моя спета, точно спета</p>	<p>Moje písnička je dozpívána, opravdu</p>

<p>- <...> - а они говорят, что песенка моя спета. Да что, брат, я сам начинаю думать, что она точно спета.</p>	<p>dozpívána</p> <p>- <...>, ale oni řeknou, že má písnička je dozpívána. Tak nevím, bratře, začínám sám myslet, že je opravdu dozpívána.</p>
<p>Тащиться за пятьдесят верст, киселя есть</p> <p>- И я не поеду. Очень нужно тащиться за пятьдесят верст киселя есть.</p>	<p>Vláčet se pro nic za nic padesát verst</p> <p>- Ani já nepojedu. Nejsem na to zvědav, vláčet se pro nic za nic padesát verst.</p>
<p>Тянуть лямку</p> <p>- Если б я продолжал служить, тянуть эту глупую лямку, я бы теперь был генерал-адъютантом.</p>	<p>Táhnout chomout</p> <p>- Kdybych byl sloužil dál a táhl ten hloupý chomout tak jsem dnes generálním pobočníkem.</p>
<p>Что было, то прошло</p> <p>- Как тебе не стыдно, Евгений... Что было, то прошло. Ну да, я готов вот перед ними признаться, имел я эту страсть в молодости – точно; да и оплатился же я за нее!</p>	<p>Co bývalo, je pryč</p> <p>- „Že se nestydíš, Jevgeniji... Co bývalo, je pryč. Ostatně jsem ochoten přiznat se tady před pánem, že jsem v mládí měl tu vášeň, to je pravda.</p>
<p>Ясно как день</p> <p>- Разумеется, влюблен; это ясно как день.</p>	<p>Jasně jako den</p> <p>- Jistěže ano, to je jasně jako den.</p>

ПРÍЛОНА V. – Frazeologismy přeložené jedním slovem

<p>Бог с тобою</p> <p>- <i>Евгений! – пролепетал он – что ты это!.. Бог с тобою! Ты простудился...</i></p>	<p>Pamatuj se</p> <p>- <i>„Jevgeniji!“ zablekotal. „Co to mluvíš...! Pamatuj se! Nachladil ses...“</i></p>
<p>Божья коровка</p> <p>- <i>Во-первых, надо будет подставлять лоб и во всяком случае уехать; а тут Аркадий... и эта божья коровка Николай Петрович.</i></p>	<p>Dobrotisko</p> <p>- <i>Za prvé budu muset dělat terč a tak či onak odjet. A pak je tu Arkadij... a to dobrotisko Nikolaj Petrovič.</i></p>
<p>В натуре вещей</p> <p>- <i>Ну да, конечно, это все в натуре вещей, - промолвил Василий Иванович, - только лучше уж в комнату пойдём.</i></p>	<p>Být přirozené</p> <p>- <i>„No ano, ovšem, to všechno je přirozené,“ řekl Vasilij Ivanyč, „jenže radši už pojďme do pokoje.“</i></p>
<p>В переделе быть</p> <p>- <i>Наши герцогини так по-русски не говорят, - заметил Аркадий. – В переделе была, братец ты мой, нашего хлеба покушала.</i></p>	<p>Zeselštět</p> <p>- <i>„Naše vévodkyně nemluví takhle rusky,“ namítl Arkadij. „Inu zeselštěla, hochu můj, pojedla našeho chleba.“</i></p>
<p>В руки забрать</p> <p>- <i>Иная барышня только оттого и слывет умною, что умно вздыхает; а твоя за себя постоит, да и так постоит, что и тебя в руки заберет, - ну, да это так и следует.</i></p>	<p>Podrobit si</p> <p>- <i>„Leckterá slečinka platí za chytrou jen proto, že chytře vzdychá, ale ta tvoje se nedá, a tak důkladně se nedá, že si podrobí i tebe, no a tak to taky má být.“</i></p>
<p>В толк не взять</p>	<p>Nechápat</p>

<p>- <i>Но без этого, видно, нельзя; только вот чего я в толк не возьму.</i></p>	<p>- <i>Ale to asi jinak nejde. Jenže jednu věc nechápu.</i></p>
<p>Видать виды</p> <p>- <i>Да, - отвечал Базаров, - баба с мозгом. Ну, и видала же она виды.</i></p>	<p>Zažít něco</p> <p>- <i>Ano, přisvědčil Bazarov, ta ženská má mozek A že něco zažila.</i></p>
<p>Гнать в шею</p> <p>- <i>Идут за советом – нельзя же гнать в шею.</i></p>	<p>Vyhodit</p> <p>- <i>Lidé si chodí pro radu, nemohu je přece vyhodit.</i></p>
<p>Голову кружить</p> <p>- <i>Ведь он красавцем был, голову кружил женщинам.</i></p>	<p>Bláznit po kom</p> <p>- <i>Vždyť on byl krasavec, ženy po něm bláznily.</i></p>
<p>Дело другое</p> <p>- <i>С теоретической точки зрения дуэль – нелепость; ну, а с практической точки зрения – это дело другое.</i></p>	<p>Jinak</p> <p>- <i>Z teoretického hlediska je souboj nesmysl; jenže z praktického hlediska to vypadá jinak.</i></p>
<p>День моего ангела</p> <p>- <i>Поздравь меня, - воскликнул вдруг Базаров, - сегодня 22 июня, день моего ангела.</i></p>	<p>Svátek</p> <p>- <i>„Gratuluj mi,“ zvolal najednou Bazarov, „dnes je dvaadvacátého června, můj svátek.“</i></p>
<p>Добрый мальчик</p> <p>- <i>Твой отец добрый мальчик, - промолвил Базаров, - но он человек отставной, его песенка спета.</i></p>	<p>Dobrák</p> <p>- <i>„Tvůj otec je dobrák, ale už má vyslouženo, jeho písnička je dozpívána.“</i></p>
<p>Жёлтый дом</p> <p>- <i><...>, почему не посадили в</i></p>	<p>Blázinec</p> <p>- <i><...>, proč Toggenburga se všemi</i></p>

<p><i>желтый дом Тоггенбурга со всеми миннезингерами и трубадурами.</i></p>	<p><i>minnesängery a trubadúry nezavřeli do blázince.</i></p>
<p>Жить в своё удовольствие</p> <p>- <i><...>, говорила громко и много, допускала детей утром к ручке, на ночь их благословляла, - словом, жила в своё удовольствие.</i></p>	<p>Žít si</p> <p>- <i><...>, mluvila hlasitě a mnoho, ráno si dávala od děti líbat ruku, na noc jim žehnala, zkrátka žila si.</i></p>
<p>За счастье почесть</p> <p>- <i>Помилуйте, Анна Сергеевна, - воскликнул Аркадий, - я за особенное счастье почту...</i></p>	<p>Vážít si</p> <p>- <i>„Jak můžete, Anno Sergejevno,“ zvolal Arkadij, „velice bych si toho vážil...“</i></p>
<p>Из кожи лезть</p> <p>- <i>А я и возненавидел этого последнего мужика, Филиппа или Сидора, для которого я должен из кожи лезть и который мне даже спасибо не скажет...</i></p>	<p>Potrhat se</p> <p>- <i>A já právě začal nenávidět toho posledního mužika, toho Filipa nebo Sidora, pro kterého se mám potrhát a který mi ani nepoděkuje...</i></p>
<p>Известен стать</p> <p>- <i><...>; только отец никак не ожидал, что я об этом, как говорится, известен стал.</i></p>	<p>Být informován</p> <p>- <i><...>; jenže otec vůbec netušil, že jsem o tom, jak se říká, informován.</i></p>
<p>К слову прийти</p> <p>- <i>К слову пришлось, Анна Сергеевна: это все, вы знаете, не по моей части.</i></p>	<p>Namanout se</p> <p>- <i>„To se mi jen tak namanulo, Anno Sergejevno, však víte, že to všechno není můj obor.“</i></p>
<p>Лазаря петь</p>	<p>Lamentování</p>

<p>- <i>Да полно тебе Лазаря неть, - перебил опять Базаров. – Сядь лучше вот тут на диван да дай на себя посмотреть.</i></p>	<p>- <i>„Dej už pokoj s tím lamentováním,“ přerušil ho Bazarov. „Radši si tuhle sedni na pohovku, ať se na tebe mohu podívat.“</i></p>
<p>Народ мы тёртый</p> <p>- <i>Не волнуйся, - проговорил Базаров, - народ мы тертый, в городах живали.</i></p>	<p>Být mazaný</p> <p>- <i>„Uklidni se,“ odpověděl Bazarov, „já jsem chlap mazaná, vyznám se ve světě.“</i></p>
<p>Не знать границ</p> <p>- <i><...>; тщеславие его не знало границ, но он держался просто, глядел одобрительно, слушал снисходительно и так добродушно смеялся, что на первых порах мог даже прослыть за «чудного малого».</i></p>	<p>Být bezmezný</p> <p>- <i><...>: jeho ješitnost byla bezmezná, ale choval se prostě, díval se uznale, naslouchal shovívavě a tak dobromyslně se smál, že zpočátku mohl dokonce získat pověst „roztomilého chlapíka“.</i></p>
<p>Не обращать внимание</p> <p>- <i>Но, озадачив подчиненного, Матвей Ильич уже не обращал на него внимания.</i></p>	<p>Nevšímat si</p> <p>- <i>Když však Matvej Iljič podřízeného zarazil, už si ho dál nevšímal.</i></p>
<p>Не по силам</p> <p>- <i>До сих пор я не понимал себя, я задавал себе задачи, которые мне не по силам...</i></p>	<p>Nestačit na co</p> <p>- <i>Dosud jsem si nerozuměl, kladl jsem si úkoly, na něž nestačím...</i></p>
<p>Не по чьей части</p> <p>- <i>К слову пришлось, Анна Сергеевна: это все, вы знаете, не по моей части.</i></p>	<p>Obor</p> <p>- <i>„To se mi jen tak namanulo, Anno Sergejevno, však víte, že to všechno není můj obor.“</i></p>

<p>Не по чьей части</p> <p>- <i>Смотря как кому, дядюшка. Иному от этого хорошо, а иному очень дурно. – Вот как. Ну, это, я вижу, не по нашей части.</i></p>	<p>Nerozumět čemu</p> <p>- <i>„Jak pro koho, strýčínku. Pro někoho je to dobře, a pro někoho velmi špatně.“ – „Tahle tedy. No jak vidím, tomu my nerozumíme.“</i></p>
<p>Не приходить в голову</p> <p>- <i>Может быть, они кажутся вам смешными? – Нет, но они мне не приходят в голову.</i></p>	<p>Nenapadat</p> <p>- <i>„Zdají se vám možná směšné?“ – „Ne, ale nenapadají mě.“</i></p>
<p>Ни дать, ни взять</p> <p>- <i>Так люди, на пароходе, в море, разговаривают и смеются беззаботно, ни дать ни взять, как на твердой земле; <...></i></p>	<p>Docela</p> <p>- <i>Podobně lidé na širém moři rozmlouvají na parníku a bezstarostně se smějí zcela jako na pevnině; <...></i></p>
<p>Ни ногой</p> <p>- <i>Мне сказывали, что в Риме наши художники в Ватикан ни ногой, Рафаэля считают чуть не дураком, потому что это мол, авторитет; <...></i></p>	<p>Nepáchnout</p> <p>- <i>Slyšel jsem, že v Římě naši malíři do Vatikánu ani nepáchnou. Raffaela div nemají za hlupáka, protože prý je to autorita; <...></i></p>
<p>Отводить душу</p> <p>- <i>А между тем в доме Николая Петровича находилось существо, с которым он не то чтобы отводил душу, а охотно беседовал...</i></p>	<p>Svěřovat se</p> <p>- <i>... a přitom v domě Nikolaje Petroviče žila bytost, které se sice nesaroval, ale rád s ní rozmlouval...</i></p>
<p>Отдать преферанс</p> <p>- <i>Я сам отдаю преферанс сигаркам, но в наших</i></p>	<p>Preferovat</p> <p>- <i>Já také preferuji doutníčky, ale v našich odlehlých končinách se</i></p>

<p>уединенных краях доставать их чрезвычайно затруднительно.</p>	<p><i>nadmíru těžko opatřují.“</i></p>
<p>Отставные люди</p> <p>- <i>Вот как мы с тобой, - говорил в тот же день, после обеда Николай Петрович своему брату, сидя у него в кабинете: - в отставные люди попали, песенка наша спета.</i></p>	<p>Vysloužilci</p> <p>- <i>„Tak vidíš,“ vykládal téhož dne Nikolaj Petrovič svému bratru, u něhož seděl v kabinetě, „my dva prý jsme už jenom vysloužilci, naše písnička je dozpívána.“</i></p>
<p>Попирать ногами</p> <p>- <i>Да, вспомните, наконец, господа сильные, что вас всего четыре человека с половиною, а тех – миллионы, которые не позволят вам попирать ногами свои священнейшие верования, которые раздавят вас!</i></p>	<p>Pošlapávat</p> <p>- <i>„A uvědomte si konečně, páni silní, že je vás všeho všudy pět a půl, a těch druhých milióny: ti vám nedovolí pošlapávat jejich nejsvětější přesvědčení a rozdrťí vás!“</i></p>
<p>Поставить кого на пробу</p> <p>- <i>Вы оба с матерью должны теперь воспользоваться тем, что в вас религия сильна; вот вам случай поставить ее на пробу.</i></p>	<p>Vyzkoušet</p> <p>- <i>Ty a matka, vy teď musíte využít toho, že máte silné náboženské cítění. Máte příležitost je vyzkoušet.“</i></p>
<p>Прийти к слову</p> <p>- <i>Я ничего этого не испытала по милости сестры; я упомянула о своем состоянии только потому, что к слову пришлось.</i></p>	<p>Zmínit se</p> <p>- <i>Já zásluhou své sestry nic takového nezakusila. Zmínila jsem se o svých majetkových poměrech jen proto, že se o tom mluvilo.</i></p>
<p>Прийти кому в голову</p> <p>- <i>Аркадий изумился и не сразу</i></p>	<p>Dovtípit se</p> <p>- <i>Arkadij se podivil a dívce hned</i></p>

<p>понял Катю. «И в самом деле, именование-то все сестрино!» - пришло ему в голову; эта мысль ему не была неприятна.</p>	<p>neporozuměl. Vždyť je to tak, celý statek přece patří její sestře! Dovtípil se konečně; ta myšlenka mu nebyla nepříjemná.</p>
<p>Прийти мысль в голову</p> <p>- Мне не шла мысль в голову; отчего ее не высказать?</p>	<p>Napadnout</p> <p>- Něco mě napadlo, tak proč bych to nevyslovil?</p>
<p>Пускать кого мимо ушей</p> <p>- Все эти толки доходили до нее, но она пропускала их мимо ушей: <...></p>	<p>Nezajímat</p> <p>- O všech těch různých klepech se dozvíдалa, ale valně ji nezajímal: <...></p>
<p>С лишком</p> <p>- Часа три с лишком длилась беседа, неторопливая, разнообразная и живая.</p>	<p>Přes</p> <p>- Jejich poklidná, rozmanitá a živá rozmluva trvala přes tři hodiny.</p>
<p>С ума сходить</p> <p>- Женщины от него с ума сходили, мужчины называли его фатом и втайне завидовали ему.</p>	<p>Šílet po kom</p> <p>- Ženy po něm šílely a muži ho nazývali floutkem, ale vskrytu mu záviděli.</p>
<p>Сойтись друг с другом</p> <p>- Нам надобно теперь тесно сойтись друг с другом, узнать друг друга хорошенько, не правда ли?</p>	<p>Sblížit se</p> <p>- „Musíme se teď opravdu sblížit, jeden druhého důkladně poznat, vid’?“</p>
<p>Сплошь да рядом</p> <p>- Город ***, куда отправились наши приятели, состоял в ведении губернатора из молодых, прогрессиста и</p>	<p>Stávat se</p> <p>- MĚSTO ***, KAM SE NAŠI PŘÁTELÉ VYDALI, BYLO podřízeno gubernátorovi z mladé generace, pokrokáři a despotovi,</p>

<i>деспота, как это сплошь да рядом случается на Руси.</i>	<i>jak se to v Rusku napořád stává.</i>
Тёртый калач - <i>Из этой еще что вздумаешь, то и сделаешь; а та – тёртый калач.</i>	Mazaný - <i>Z té ještě můžeš udělat, co tě napadne. Kdežto tamta je mazaná.</i>
Толку не знать - <i>Он был ловкий придворный, большой хитрец, и больше ничего; в делах толку не знал, ума не имел, а умел вести свои собственные дела: <...></i>	Nevyznat se - <i>Byl obratný dvořan, velký chytrák a nic víc; v práci se nevyznal a rozum neměl, ale uměl se starat o své osobní záležitosti: <...></i>
Хоть на волос стеснять - <i>Во-первых, тебе известен мой образ мыслей (Аркадию очень было приятно произнести эти слова), а во-вторых – захочу ли я хоть на волос стеснять твою жизнь, твои привычки?</i>	Omezovat se - <i>Za prvé znáš mé názory (Arkadij pronesl ta slova s velkým požitkem) a za druhé copak já chci seabemíň omezovat tvůj život, tvé zvyky?</i>
Человек отставной - <i>Твой отец добрый малый, - промолвил Базаров, - но он человек отставной, его песенка спета.</i>	Mít vyslouženo - <i>„Tvůj otec je dobrák, ale už má vyslouženo, jeho písnička je dozpívána.“</i>
Чуть с ума не сойти - <i><...>, а это случилось довольно скоро, он чуть с ума не сошел.</i>	Div nezešílet - <i><...>, а stalo se to dost brzy, div nezešílel.</i>
Шут гороховый - <i><...>, этот самоуверенный</i>	Kašpar - <i><...>, sebevědomý Bazarov ani</i>

*Базаров и не подозревал, что он
в их глазах был все-таки чем-то
вроде шута горохового...*

*netušil, že je v jejich očích přece
jen jakýmsi kašparem...*

ПРІЛОГА VI. – Opisný překlad frazeologismů

<p>Бабушка надвое сказала</p> <p>- <i>Что же? Мы после обеда засядем в ералаи, и я его обыграю. – Хе-хе-хе, посмотрим! Бабушка надвое сказала.</i></p>	<p>Nebýt jisté</p> <p>- <i>„Proč ne? Po obědě si dáme whist a obehraju ho.“ – „Che-che-che, uvidíme! To ještě není tak jisté.“</i></p>
<p>Быть везде, и в сите и в решете</p> <p>- <i>Ну, отец ничего, тот сам был везде, и в сите и в решете.</i></p>	<p>Prodělat všechno možné</p> <p>- <i>S otcem to ujde, ten sám prodělal všechno možné.</i></p>
<p>В голову мысли приходят</p> <p>- <i>А мне в голову, точно, такие мысли не приходят.</i></p>	<p>Napadat myšlenky</p> <p>- <i>„Ale mě skutečně takové myšlenky nenapadají.“</i></p>
<p>В кои-то веки</p> <p>- <i>Однако полно, отец, не нежничай. – В кои-то веки разик можно, - пробормотал старик.</i></p>	<p>Jednou za dlouhý čas</p> <p>- <i>„Nech toho, otče, nemazli se.“ – „Jednou za dlouhý čas to jde,“ zamumlal starý.</i></p>
<p>В отставку</p> <p>- <i>Завтра или послезавтра мозг мой, ты знаешь, в отставку подаст.</i></p>	<p>Do penze</p> <p>- <i>Zítra nebo pozítří můj mozek, však víš, půjde do penze.</i></p>
<p>В полной силе</p> <p>- <i>Мать их, из обедневшего рода князей Х....., скончалась в Петербурге, когда муж ее находился еще в полной силе.</i></p>	<p>Oplývat životní energií</p> <p>- <i>Jejich matka, pocházející ze zchudlého rodu knížat Ch..., zemřela v Petrohradě, když její muž ještě oplýval životní energií.</i></p>
<p>Взять верх</p> <p>- <i>Да. Но над ней никто долго</i></p>	<p>Udržet si převahu</p> <p>- <i>„Ano. Ale nad ní si nikdo dlouho</i></p>

<p><i>взять верх не может, - прибавила Катя вполголоса.</i></p>	<p><i>neudrží převahu,“ dodala Káťa polohlasem.</i></p>
<p>Воля ваша</p> <p>- <i>Евгений Васильич, - с трудом пролепетал Петр (он дрожал, как в лихорадке), - воля ваша, я отойду.</i></p>	<p>Jak chcete</p> <p>- <i>„Jevgeniji Vasiljeviči,“ stěží zabreptal Petr (třásl se jako v zimnici), „jak chete, ale já poodejdu.“</i></p>
<p>Встать в уровень</p> <p>- <i><...>; читаю, учусь, вообще стараюсь стать в уровень с современными требованиями, <...></i></p>	<p>Vyhovět požadavkům</p> <p>- <i><...>; čtu, učím se, hledím vůbec vyhovět soudobým požadavkům, <...></i></p>
<p>Государи мои</p> <p>- <i>Напоминает мне ваше теперешнее ложе, государи мои, - начал он, - мою военную, бивуачную жизнь, <...></i></p>	<p>Vážení pánové</p> <p>- <i>„Vaše dnešní lože, vážení pánové, mi připomíná můj vojenský táborový život,“ <...></i></p>
<p>Губа не дура</p> <p>- <i>У твоего отца, видно, губа не дура.</i></p>	<p>Nemít špatné gusto</p> <p>- <i>Tvůj otec zřejmě nemá špatné gusto.</i></p>
<p>Дело в шляпе</p> <p>- <i>А теперь им стоит сказать: все на свете вздор! – и дело в шляпе.</i></p>	<p>Vyřízená věc</p> <p>- <i>Ale teď stačí, když si řeknou: Všechno na světě jsou nesmysly! A věc je vyřízena.</i></p>
<p>Дело говорит</p> <p>- <i>А немцы все дело говорят?- Промолвил Павел Петрович, <...></i></p>	<p>Mluvit rozumně</p> <p>- <i>„A Němci mluví vždy rozumně?“ pokračoval Pavel Petrovič...“</i></p>
<p>Дурак дураком</p>	<p>Hotový hlupák</p>

- <i>Как раз дурак дураком станешь.</i>	- <i>Hned je z něho hotový hlupák.</i>
Жить на бивуаках - <i>Я вас предупредил, любезный мой посетитель, - начал Василий Иванович, - что мы живем здесь, так сказать, на бивуаках...</i>	Žít jako v táboře - <i>„Upozornil jsem vás, milý hoste,“ začal Vasilij Ivanyč, „že tu žijeme, abych tak řekl, jako v táboře...“</i>
И баста - <i>Вишь, какая сделалась здесь погода; а мы прокатимся, город посмотрим. Поболтаемся дней пять-шесть, и баста!</i>	A je to - <i>„Podívej se na to počasí tady, můžeme se projet a podívat na město. Budeme se pět šest dní toulat a je to!“</i>
Из терпения вывести - <i>Нет, это может ангела из терпения вывести!</i>	Připravít o trpělivost - <i>Ne, to by i anděla připravilo o trpělivost.</i>
Иметь на душе - <i>А я не вижу, почему нельзя высказать все, что имеешь на душе.</i>	Mít v mysli - <i>„Nenahlížím, proč by člověk nemohl vypovědět všechno co má v mysli.“</i>
Круговая порука - <i>Он теперь, кажется, изведal на деле, что такое община, круговая порука, трезвость и тому подобные штучки.</i>	Společné ručení - <i>Poznal teď, tuším, v praxi, co je to občina, společné ručení, abstinence a podobné věcičky.</i>
Кто старое помянет, тому глаз вон - <i>Кто старое помянет, тому глаз вон, - сказала она, - тем более что, говоря по совести, и я согрешила тогда если не</i>	Co bylo, to je pryč - <i>„Co bylo, to je pryč,“ řekla, „tím spíš, že upřímně řečeno i já se tenkrát provinila, když ne koketností, tedy něčím jiným.“</i>

<p><i>кокетством, так чем-то другим.</i></p>	
<p>Львиные привычки</p> <p>- <i>Ведь это все самолюбие, львиные привычки, фатство.</i></p>	<p>Zvyky salónních lvů</p> <p>- <i>Vždyť je to všechno samolibost, zvyky salónních lvů, hejskovství.</i></p>
<p>Люди тёмные</p> <p>- <i>Все это нисколько не занимательно, - произнес он вслух, - особенно для вас; мы люди темные...</i></p>	<p>Obyčejní lidé</p> <p>- <i>„To všechno vůbec není zajímavé,“ řekl nahlas, „hlavně pro vás. Jsme obyčejní lidé...“</i></p>
<p>Милостивый государь</p> <p>- <i>И в диком калмыке и в монголе есть сила – да на что нам она? Нам дорога цивилизация, да-с, да-с, милостивый государь; нам дороги ее плоды.</i></p>	<p>Vážený pan</p> <p>- <i>I v divokém Kalmykovi a mongolovi je síla, ale co z ní máme? Nám je drahá civilizace, ano prosím, ano, vážený pane; nám jsou drahé její plody.</i></p>
<p>Много на своём веку видать видом</p> <p>- <i>Я, тот самый я, которого вы изволите видеть теперь перед собою, я у князя Витгенштейна и у Жуковского пульс щупал!</i></p>	<p>Mnoho ve svém životě zažít</p> <p>- <i>Týž člověk, kterého tu před sebou ráčíte vidět, ohledával tep knížeti Vitgenštejnovi a Žukovskému!</i></p>
<p>На военную ногу</p> <p>- <i><...>: у меня здесь все по простоте, на военную ногу.</i></p>	<p>Na vojenský způsob</p> <p>- <i><...>, máme to tu všechno jednoduché, na vojenský způsob.</i></p>
<p>На мокром ли месте у кого глаза?</p> <p>- <i>«Не на мокром ли месте у него глаза?», а Дуняша принуждена была убежать в рощу, чтобы скрыть свое волнение.</i></p>	<p>Není kdo nějak ubrečený?</p> <p>- <i>„Nejsi ty nějak ubrečený?“ – a Duňaša musela utéci do háje, aby ukryla své vzrušení.</i></p>

<p>Не добиться толку</p> <p>- <i>«Нравится тебе женщина, - говаривал он, - старайся добиться толку; а нельзя – ну, не надо, отвернись – земля не клином сошлась».</i></p>	<p>Nedosáhnout svého</p> <p>- <i>„Libí-li se ti nějaká žena,“ říkával, „hled’ dosáhnout svého. A když to nejde, tak toho nech a jdi dál, pro jedno kvítí slunce nesvítí.“</i></p>
<p>Не ломая шапки</p> <p>- <i>Он гнал двух спутанных лошадей перед собою и, проходя мимо Базарова, посмотрел на него как-то странно, не ломая шапки, что, видимо, смутило Петра, как недоброе предзнаменование.</i></p>	<p>Aniž smekl čepici</p> <p>- <i>Hnal před sebou dva svázané koně, a když šel kolem Bazarova, podíval se po něm nějak divně, aniž smekl čepici, což zřejmě znepokojilo Petra jako špatné znamení.</i></p>
<p>Не тратить копейки</p> <p>- <i><...> (она находила, что пить чай с сахаром и грешно и дорого, хотя сама не тратила копейки ни на что) <...></i></p>	<p>Nevydávat ani kopějku</p> <p>- <i><...> (říkala, že sladit čaj cukrem je hřích a drahé, ač nevydávala za nic ani kopejku) <...></i></p>
<p>Ничьих мнений не разделять</p> <p>- <i>Я ничьих мнений не разделяю; у имею свои.</i></p>	<p>Nesdílet ničí názor</p> <p>- <i>„Já ničí názory nesdílím: mám své vlastní.“</i></p>
<p>Обрадоваться словно родной</p> <p>- <i>Встреча с нею показалась ему особенно счастливым предзнаменованием; он обрадовался ей, словно родной.</i></p>	<p>Radost jako z člověka, který je drahý</p> <p>- <i>Považoval setkání s ní za neobyčejně šťastné znamení. Měl z ní radost jako z člověka, který je mu drahý.</i></p>
<p>Орлиный взгляд</p> <p>- <i>«Я человек мягкий, слабый, век свой провел в глуши, - говаривал</i></p>	<p>Bystrý zrak</p> <p>- <i>„Já jsem tichý a slabý člověk, strávil jsem život na samotě,“</i></p>

<p><i>он, - а ты недаром так много жил с людьми, ты их хорошо знаешь: у тебя орлиный взгляд».</i></p>	<p><i>říkával, „kdežto tys nežil nadarmo tolik let mezi lidmi, ty je znáš a máš bystrý zrak.“</i></p>
<p>Оставаться в дураках</p> <p>- <i><...>; а со всем тем он обыкновенно оставался в дураках и всякий несколько опытный чиновник садился на него верхом.</i></p>	<p>Nechat se napálit</p> <p>- <i><...>; а při tom při všem se neobyčejně nechal napálit a každý trochu zkušený úředník si ho osedlal.</i></p>
<p>От рук отбиться</p> <p>- <i><...>, который накануне приходил к нему жаловаться, что работник Фома «дибоширничает» и от рук отбился.</i></p>	<p>Dělat si co chce</p> <p>- <i><...>: včera si prý k němu přišel stěžovat, že dělník Foma „debužiruje“ a dělá si co chce.</i></p>
<p>Отрезанный ломоть</p> <p>- <i>Сын – отрезанный ломоть.</i></p>	<p>Ztracený pro rodinu</p> <p>- <i>Syn je pro rodinu ztracen.</i></p>
<p>Подняться на дыбы</p> <p>- <i>Базаров побледнел при одной этой мысли; его гордость так и поднялась на дыбы.</i></p>	<p>Pýcha se vzbouřila</p> <p>- <i>Zbledl při pouhém pomyšlení na to a celá jeho pýcha se vzbouřila.</i></p>
<p>Попасть в прежнюю колею</p> <p>- <i>Он вернулся в Россию, попытался зажить старую жизнью, но уже не мог попасть в прежнюю колею.</i></p>	<p>Vpravit se do dřívějších poměrů</p> <p>- <i>Vrátil se do Ruska a pokusil se žít starým životem, ale už se nedovedl vpravit do dřívějších poměrů.</i></p>
<p>Прибегать к помощи</p> <p>- <i>Идут за советом – нельзя же гнать в шею. Случается, бедные</i></p>	<p>Obracet se o pomoc</p> <p>- <i>Lidé si chodí pro radu, nemohu je přece vyhodit. Stává se, že se</i></p>

<i>прибегают к помощи.</i>	<i>chudáci obracejí o pomoc.</i>
<p>Проигратся в прах</p> <p>- <...>, <i>продержавшись и прошумев лет пятнадцать в Петербурге и в Москве, кончил тем, что проигрался в прах и принужден был поселиться в деревне, <...></i></p>	<p>Prohrát do posledního</p> <p>- <...>, <i>jenž nějakých patnáct let žil rušným životem v Petrohradě a Moskvě, ale nakonec vše do posledního prohrál a musel se odstěhovat na vesnici.</i></p>
<p>Пройти через огонь и воду и медные трубы</p> <p>- <i>«Прошла через огонь и воду», - говорили о ней; а известный губернский остряк обыкновенно прибавлял: «И через медные трубы».</i></p>	<p>Neublíží jí oheň ani voda ani nic horšího</p> <p>- <i>„Má za sebou už všelicos, neublíží jí oheň ani voda,“ říkalo se o ní a gubernský vtipálek obyčejně dodával: „ani nic horšího“.</i></p>
<p>Пустить кого по штатской</p> <p>- <i>Отец махнул на него рукой и пустил его по штатской.</i></p>	<p>Poslat koho do civilní služby</p> <p>- <i>Otec nad ním mávl rukou a poslal ho do civilní služby.</i></p>
<p>Разделять мнение</p> <p>- <i>Как? Вы, стало быть, разделяете мнение Прудона?</i></p>	<p>Sdílet názor</p> <p>- <i>„Cože? Vy tedy sdílíte Proudhonův názor!“</i></p>
<p>Разделять чье мнение</p> <p>- <i>Я уверена, вы разделяете мое мнение.</i></p>	<p>Sdílet čí názor</p> <p>- <i>„Jsem přesvědčena, že mé mínění sdílíte.“</i></p>
<p>Садиться на кого верхом</p> <p><i><...>; а со всем тем он обыкновенно оставался в дураках и всякий несколько опытный чиновник садился на него верхом.</i></p>	<p>Nechat se osedlat</p> <p><i><...>; а při tom při všem se neobyčejně nechal napálit a každý trochu zkušený úředník si ho osedlal.</i></p>

<p>Сесть за зеленый стол</p> <p>- Он сел за зеленый стол с умеренным изъяснением удовольствия и кончил тем, <...></p>	<p>Usednout ke karetnímu stolku</p> <p>- Usedl ke karetnímu stolku s umírněným projevem uspokojení a nakonec <...></p>
<p>Сказать дело</p> <p>- Мне скажут дело, я соглашусь, вот и все.</p>	<p>Říct něco rozumného</p> <p>- „Když mi řeknou něco rozumného, souhlasím – to je to celé.“</p>
<p>Слава богу-с</p> <p>- Что делать-с! Отец меня ждет; нельзя мне больше мешкать</p>	<p>Jakáž pomoc</p> <p>- „Jakáž pomoc, prosím! Otec mě čeká a nemohu už otálet.“</p>
<p>Словно на свете не бывало</p> <p>- Фенечки словно на свете не бывало; она сидела в своей комнатке, как мышонок в норке.</p>	<p>Jako by nebyla na světě</p> <p>- Fenička jako by nebyla na světě. Seděla ve svém pokojíku jako myška ve skrýši.</p>
<p>Со стороны видней</p> <p>- Может быть; тебе со стороны видней.</p>	<p>Lépe posoudit jako nezúčastněný</p> <p>- „Je to možné. Jako nezúčastněný člověk to můžeš lépe posoudit.“</p>
<p>Стариной тряхнуть</p> <p>- Разве стариной тряхнешь? – промолвил с особенным ударением Базаров.</p>	<p>Vzpomenout si na mladá léta</p> <p>- Že by sis vzpomněl na mladá léta?</p>
<p>Стариной тряхнуть</p> <p>- Ведь я, ты знаешь, от практики отказался, а раза два в неделю приходится стариной тряхнуть.</p>	<p>Vracet se do starých časů</p> <p>- Vždyť já jsem, jak víš, nechal praxe, ale dvakrát týdně se musím vracet do starých časů.</p>
<p>Там хорошо, где нас нет</p>	<p>Dobře je tam, kde člověk není</p>

<p>- <i>Вы знаете поговорку: «Там хорошо, где нас нет», - возразил Базаров, - притом же вы сами сказали вчера, что вы не удовлетворены.</i></p>	<p>- <i>„Znáte úsloví: dobře je tam, kde člověk není,“ namítl Bazarov, „a mimoto jste sama včera řekla, že nejste uspokojena.</i></p>
<p>То и дело</p> <p>- <i>Дуняша бегала взад и вперед как угорелая и то и дело хлопала дверями; а Петр даже в третьем часу ночи все еще пытался сыграть на гитаре вальс-казак.</i></p>	<p>Každou chvíli</p> <p>- <i>Duňuša běhala sem a tam jako ztřeštěná a každou chvíli bouchla dveřmi; Petr se dokonce po druhé hodině v noci stále ještě pokoušel zahrát na kytaru Valse cosaque.</i></p>
<p>Точно так-с</p> <p>- <i>Точно так-с; но я полагаю, что вы такого же мнения об аристократах, как и об аристократишках.</i></p>	<p>Ano, prosím</p> <p>- <i>„Ano prosím; domnívám se však, že máte o aristokratech stejné mínění jako o sešlých aristokrácích.“</i></p>
<p>Хоть на выставку</p> <p>- <i>Ногти-ти, ногти, хоть на выставку посылай!</i></p>	<p>Rovnou na výstavu</p> <p>- <i>Ty nehty, ty nehty by mohly rovnou na výstavu!</i></p>
<p>Что за охота</p> <p>- <i>Да и кроме того, - перебил Базаров, - что за охота говорить и думать о будущем, которое большею частью не от нас зависит?</i></p>	<p>Jaký to má smysl</p> <p>- <i>„A mimoto,“ přerušil ji Bazarov, „jaký to má smysl mluvit a přemýšlet o budoucnosti, která ponejvíce nezávisí na nás?“</i></p>

ПРÍЛОНА VII. – Ostatní

Пřеклад archaickým frazeologismem

Бабушка ещѣ надвое сказала - <i>Коли раздавят, туда и дорога, - промолвил Базаров. Только бабушка ещѣ надвое сказала.</i>	Být na háčkách - <i>„Jestli nás rozdrtí, tak nám to patří,“ řekl Bazarov, „ale je to ještě na háčkách.“</i>
---	---

Autorské frazeologismy

Как летние розы - <i>Бывает эпоха в жизни молодых женщин, когда они вдруг начинают расцветать и распускаться, как летние розы; такая эпоха наступила для Фенечки.</i>	Jako letní růže - <i>V životě mladých žen bývá období, kdy pojednou začnou rozkvétat a rozvíjet se jako letní růže, a takové období přišlo u Feničky.</i>
Пометаться, как гонный заяц на опушке леса - <i>Он немножко посеменил ногами, пометался, как гонный заяц на опушке леса, - и внезапно, ...</i>	Pobíhat sem a tam jako štvaný zajíc na kraji lesa - <i>Chvilku přešlapoval, pobíhal sem a tam jako štvaný zajíc na kraji lesa a znenadání...</i>
Русский мужик бога слопает - <i>Знаешь поговорку: «русский мужик бога слопает».</i>	Ruský mužik sežere i Pánaboha - <i>Znáš to počekadlo: ruský mužik sežere i Pánaboha.</i>

Fráze etiketního rázu

Добро пожаловать - <i>Добро пожаловать ещѣ раз! – промолвил Василий Иванович, ...</i>	Vítat koho - <i>„Vítám vás ještě jednou!“ řekl Vasilij Ivanyč a...</i>
Ездить на поклон	Skládat poklonu

<p>- <...>, я тебе это советую не потому, чтоб я придерживался старинных понятий о необходимости ездить к властям на поклон, <...></p>	<p>- „Chápeš, že ti to neradím proto, že bych trval na starodávném zvyku skládat poklonu úředním osobám, <...></p>
<p>Здравия желать</p> <p>- Здравия желаем! Как почивать изволили?</p>	<p>Přát zdraví</p> <p>- „Přeji zdraví!“ Jak ste se ráčil vyspat? “</p>
<p>Какими судьбами</p> <p>- Вот неожиданно! Какими судьбами! – твердил он, суетясь по комнате, как человек, который и сам воображает и желает показать, что радуется.</p>	<p>Kde se tu vzal</p> <p>- „To je ale překvapení! Kde ses tu vzal?“ vykřikoval a pobíhal po pokoji jako někdo, kdo se jednak sám domnívá, že má radost, jednak to chce ukázat.</p>
<p>Милостивый государь мой</p> <p>- До приятного свидания, милостивый государь мой, - промолвил Базаров, провожая гостя.</p>	<p>Vážený pane můj</p> <p>- „Na příjemnou shledanou, vážený pane můj,“ loučil se Bazarov, když hosta vyprovázel.</p>
<p>Не иметь чести</p> <p>- Впрочем, мы друг друга понять не можем; я, по крайней мере, не имею чести вас понимать.</p>	<p>Nemít čest</p> <p>- „Ostatně my dva si porozumět nemůžeme, aspoň já nemám čest vám rozumět.“</p>
<p>Подойти к ручке</p> <p>- Он ослабился, подошел к ручке к Аркадию и, поклонившись гостю, <...></p>	<p>Políbit ručku</p> <p>- Zazubil se, políbil Arkadijovi ruku, uklonil se hostu, <...></p>
<p>Пожаловать чай кушать</p>	<p>Ráčít k čaji</p>

- <i>Господа, пойдёмте; тетушка, пожалуйста чай кушать.</i>	- „ <i>Pánové, pojďme; tetinko, raďte k čaji.</i> “
Почивать изволить - <i>Здравия желаем! Как почивать изволили?</i>	Ráčit se vyspat - „ <i>Přeji zdraví!</i> “ <i>Jak jste se ráčil vyspat?</i> “
Просить чай кушать - <i>Арина Власьевна приказали просить чай кушать – проговорила Анфисушка, <...></i>	Prosit k čaji - „ <i>Arina Vlasjevna dá prosit k čaji,</i> “ <i>hlásila Anfisuška, <...></i>
Явить к кому поклон - <i>Вот и Томофеич явился к тебе на поклон, Евгений.</i>	Přijít přivítat koho - <i>Jevegniji, tady tě ještě přišel přivítat Timofejič.</i>

Nepřeložené frazeologismy (vynechány)

Грешный человек - <i>Что касается до меня, - заговорил он опять, не без некоторого усилия, - я немец, грешный человек, не жалею.</i>	Nepřeloženo - „ <i>Co se týče mne,</i> “ <i>začal zase s jistou námahou, „já jsem už takový, že Němce nemám v oblibě.</i> “
Слава богу - <i>Слава богу – лучше всего. А вы? – прибавил Базаров, обращаясь к Дуняше.</i>	Nepřeloženo - „ <i>Nad to není. A vy?</i> “ <i>obrátil se k Duňáše.</i>

Fráze

Закладывать лошадей - <i>Так как же, Аркадий, - заговорил опять Николай Петрович, оборачиваясь к сыну, - сейчас</i>	Dát zapřáhnout - „ <i>Tak co, Arkadiji,</i> “ <i>obrátil se Nikolaj Petrovič zase k synovi, „mám dát hned zapřáhat? Nebo si</i>
---	---

закладывать лошадей, что ли?	chcete odpočinout?“
------------------------------	---------------------

Přísloví

<p>Взяться за гуж – не говори, что не дюж</p> <p>- «Нечего делать! – сказал наконец Базаров. – Взясся за гуж – не говори, что не дюж! Приехали смотреть помещиков – давай их смотреть!»</p>	<p>Kdo se dá na vojnu, musí bojovat</p> <p>- „Jákáž pomoc,“ řekl konečně Bazarov, „kdo se dá na vojnu, musí bojovat“ Přijeli jsme se podívat na statkáře, tak se na ně podívejme!“</p>
--	---

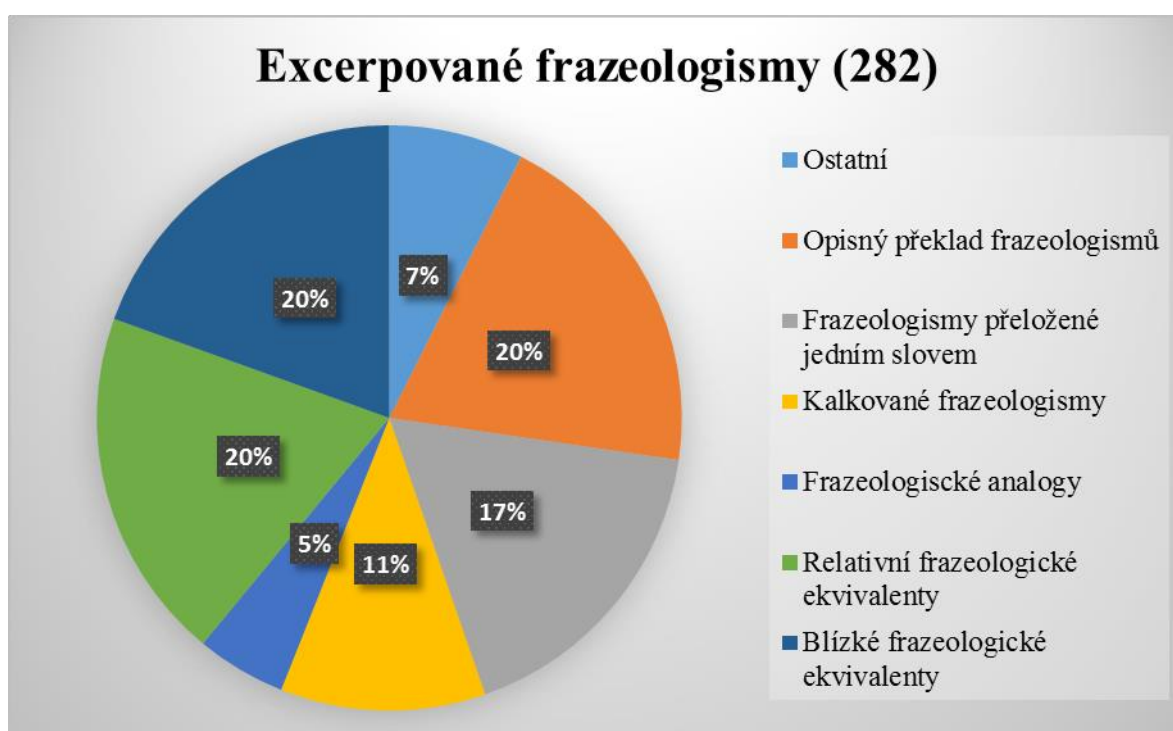
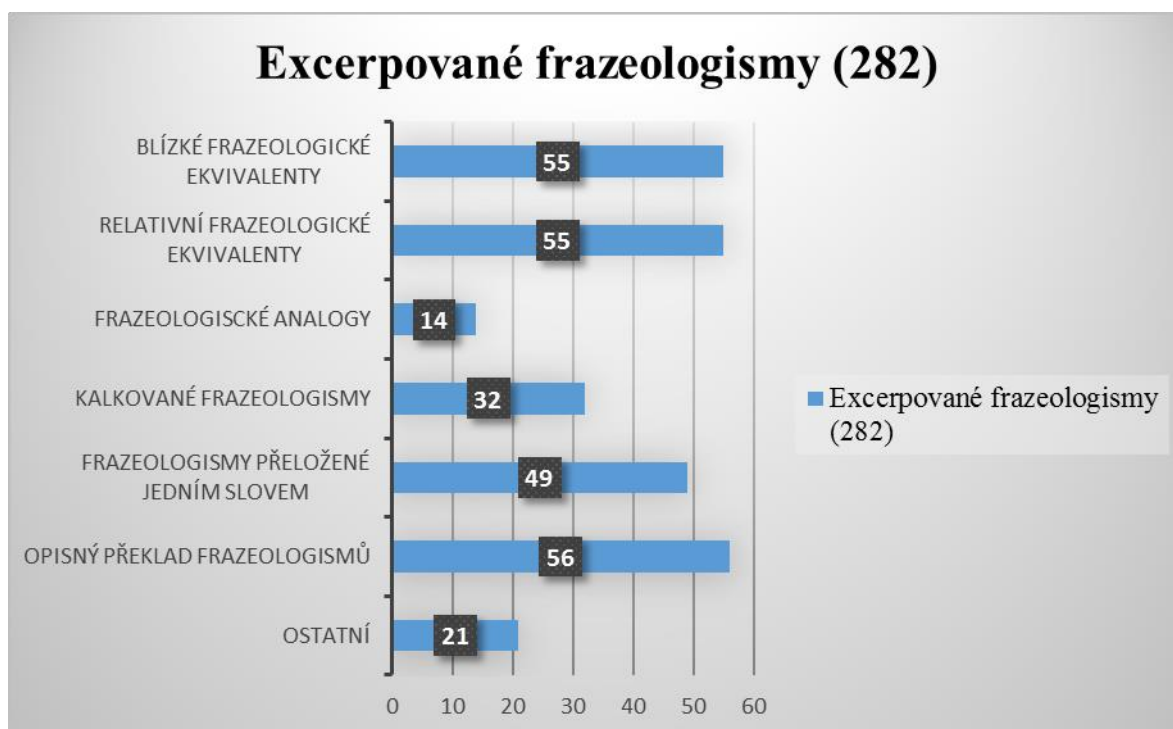
Překlad transformovaných frazeologických jednotek

<p>Будет с кого фамиама</p> <p>- Mathieu хочет показаться нам во всей своей славе; черт с ним! Будет с него губернского фамиама, обойдется без нашего.</p>	<p>Podkuřovat</p> <p>- Mathieu se nám chce ukázat v celé své slávě; ať jde k čertu! Může mít dost gubernského podkuřování, bez našeho se už obejde.</p>
---	--

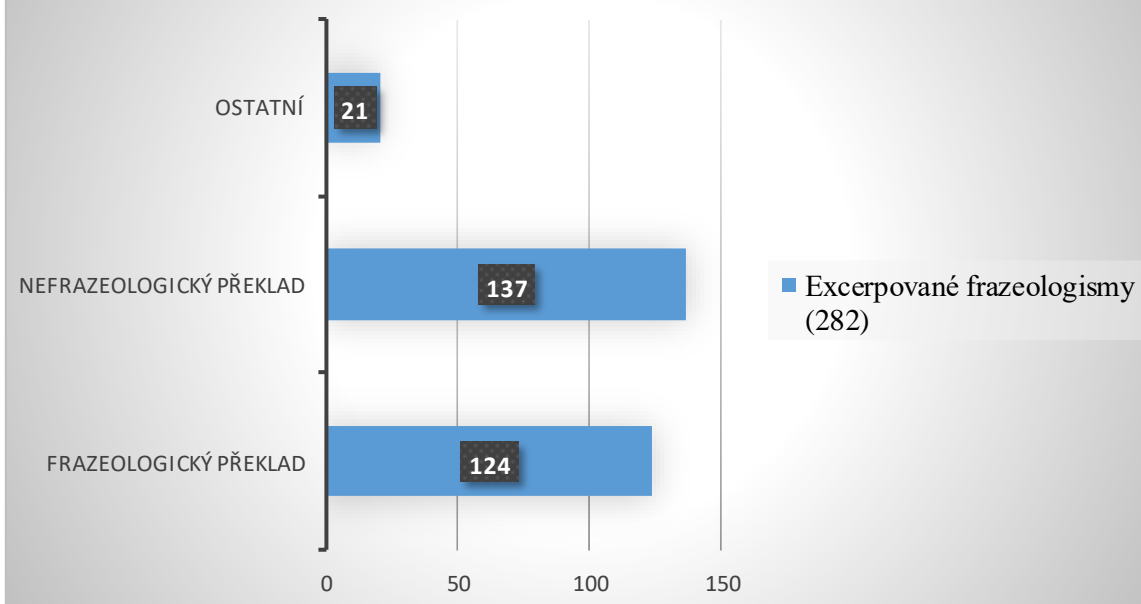
Chybný překlad

<p>До положения риз</p> <p>- Ах, Аркадий! Сделай одолжение, поссоримся раз хорошенько – до положения риз, до истребления.</p>	<p>Do úplné němoty</p> <p>- Ach, Arkadiji, buď tak laskav, pohádejme se jednou pořádně – do úplné němoty, do zničení.</p>
--	--

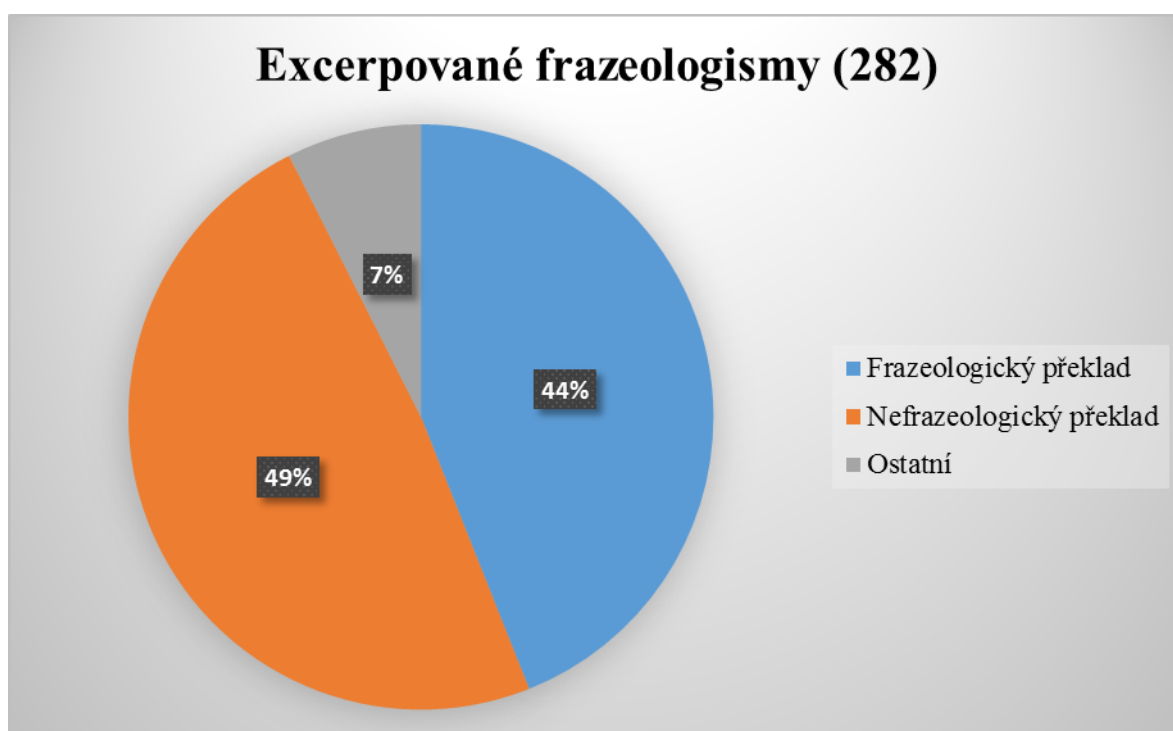
PŘÍLOHA VIII. – Grafické znázornění rozčlenění frazeologismů

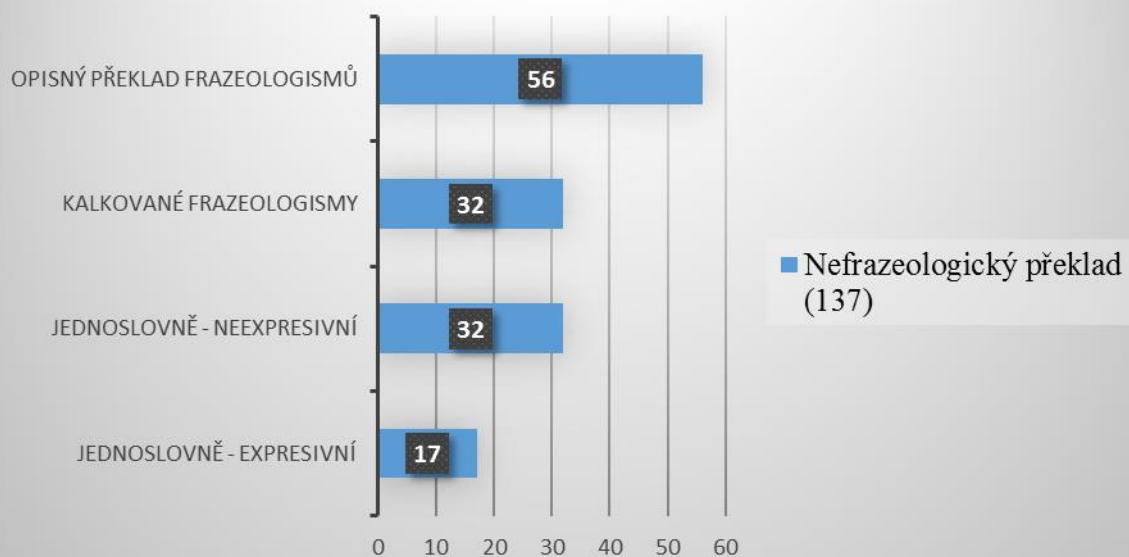
Excerpované frazeologismy (282)

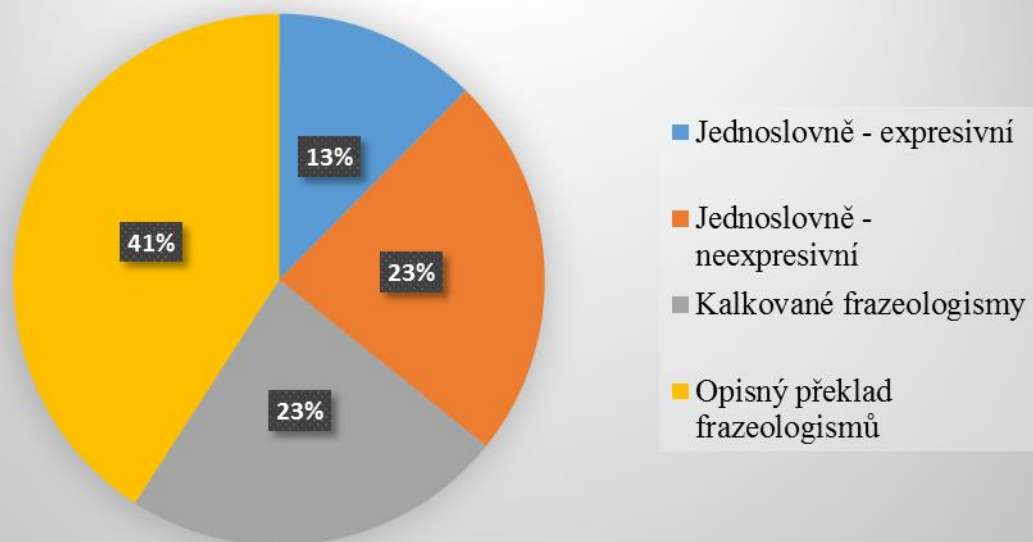
Excerpované frazeologismy (282)

Nefrazeologický překlad (137)

Nefrazeologický překlad (137)

ANOTACE

Jméno a příjmení autora:	Bc. Tomáš Kožusznik
Název katedry a fakulty:	Katedra slavistiky, Filozofická fakulta
Vedoucí diplomové práce:	prof. Ludmila Stěpanova, CSc.
Název diplomové práce:	Frazeologismy v románu „Otcové a děti“ I. S. Turgeněva a problémy jejich překladu do češtiny
Počet znaků:	183 715
Počet příloh:	8
Klíčová slova v češtině:	Frazeologie, frazeologismus, překlad frazeologismů, frazeologické ekvivalenty, Turgeněv, Otcové a děti, ruský jazyk

Anotace:

Tématem diplomové práce jsou Frazeologismy v románu „Otcové a děti“ I. S. Turgeněva a problémy jejich překladu do češtiny. Cílem práce je srovnání ruského originálu románu „Otcové a děti“ a jeho českého překladu z hlediska překladu frazeologismů do českého jazyka, následné zařazení excerpovaných frazeologismů do skupin podle míry ekvivalence a způsobu užitého způsobu jejich překladu.

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část pojednává o Ivanu Sergejeviči Turgeněvovi, románu „Otcové a děti“ a také o turgeněvově jazyce. Dále se teoretická část zaměřuje na obecné otázky frazeologie a frazeologismu. Jsou zde uvedeny kategorické příznaky frazeologismu, jeho funkce a klasifikace a také způsoby překladu frazeologismu. V praktické části jsou uvedeny příklady excerpovaných frazeologismů, jsou roztrženy do skupin podle způsobu překladu či míry ekvivalence. U každého příkladu je pak uveden kontext užití frazeologického obratu jak v ruském originálu, tak i v českém překladu, případně jsou uvedeny jiné možnosti překladu než ty, které byly užity v českém jazyce.

ANNOTATION

Author's name and surname:	Bc. Tomáš Kožusznik
Name of department and faculty:	Department of Slavonic studies, Faculty of Arts
Head of master's thesis:	prof. Ludmila Stěpanova, CSc.
Name of master's thesis:	The idioms in I. S. Turgenev's novel "Fathers and Sons" and problems of their translation into Czech
Number of symbols:	183 715
Number of supplements:	8
Key words:	Phraseology, idiom, translation of idioms, idiomatic equivalents, Turgenev, Fathers and sons, Russian language

Annotation:

Subject of this master's thesis are The idioms in I. S. Turgenev's novel „Fathers and Sons“ and problems of their translation into Czech. The aim of the work is comparison of Russian original novel "Fathers and Sons" and its Czech translation in terms of idiomatic translation into Czech, subsequent inclusion of excerpted idioms into groups according to the level of equivalence and to the method of translation.

The thesis is divided into two parts – theoretical and practical. Theoretical part is focused on Ivan Turgenev, his novel "Fathers and Sons" and also on Turgenev's language. Furthermore, the theoretical part focuses on general issues of phraseology and idioms. They are given categorical signs of idioms, its function and classification as well as ways of idiomatic translation. In practical part are given the examples of excerpted idioms. They are classified into groups according to method of translation or the level of equivalence. In each example is given context of idiom application in Russian and Czech language or there are given other translation options.